ΑΣΤΗΡ ΤΗΣ ΑΝΑΤΟΛΗΣ

«Πάντα δοκιμάζετε, τὸ καλὸν κατέχετε».

Ἔτος 68ον ΣΕΠΤΕΜΒΡΙΟΣ, 1932. Ἀριθ. 9.

ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΗ ΛΑΤΡΕΙΑ

«Πνεῦμα ὁ Θεὸς καὶ οἱ προσκυνοῦντες αὐτὸν ἐν πνεύματι καὶ ἀληθείᾳ πρέπει νὰ προσκυνῶσιν». (Ἰωάν δ΄. 24).

Ἐκ τῆς Ἱ. Γραφῆς καὶ μόνης τῆς Γραφῆς, ἀμέσως ἢ ἐμμέσως, οἱ ἄνθρωποι ἀποκτῶσιν ὀρθὰς ἰδέας περὶ τῆς φύσεως καὶ τοῦ χαρακτῆρος τοῦ Θεοῦ.

Ὅσοι διὰ τῆς ἰδίας σοφίας ἐζήτησαν νὰ γνωρίσωσι τὸν Θεόν, «ἐμωράνθησαν καὶ ἐματαιώθησαν ἐν τοῖς διαλογισμοῖς αὐτῶν καὶ ἐσκοτίσθη ἡ ἀσύνετος αὐτῶν καρδία». (Ρωμ. α΄. 21).

Εἶναι ἀληθὲς ὅτι αἱ μεγάλαι ἀλήθειαι τῆς ***ἑνότητος*** καὶ ***πνευματικότητος*** τοῦ Θεοῦ ἐπέλαμψαν ἀμυδρῶς πως ἐπὶ τὸν νοῦν μερικῶν ἐκ τῶν ἐθνικῶν φιλοσόφων, ὡς λ. χ. τοῦ Σωκράτους καὶ ἄλλων, ἀλλ᾽ οὐδὲν ἐκ τῶν ἐθνῶν τῆς ἀρχαιότητος ἐγνώρισεν αὐτὰς ἐκτὸς τοῦ Ἰουδαϊκοῦ.

Μεταβαίνοντες ἀπὸ τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων ποιητῶν καὶ φιλοσόφων εἰς τοὺς προφήτας καὶ ποιητὰς τοῦ Ἰσραὴλ εἰσερχόμεθα εἰς νέον ὅλως κόσμον ὡς πρὸς τὰ ἀφορῶντα εἰς τὸν Θεόν. Ὑπὸ τούτων ἡ ὕπαρξις καὶ αἱ τελειότητες τοῦ Θεοῦ ἐκτίθενται διὰ τῶν ὑψίστων ποιητικῶν ἐννοιῶν, ὅσας ποτὲ ἀνθρώπινος φαντασία ἠδυνήθη νὰ συλλάβῃ καὶ γλῶσσα νὰ ἐκφράσῃ. Ἡ Ἑβραϊκὴ ποίησις διαφέρει πάσης ἄλλης ποιήσεως καὶ κατὰ τοῦτο, ὅτι αἱ παραστάσεις της δὲν εἶναι φαντασιώδεις ἀλλ᾽ ἀλήθεια, πραγματικότης.

Ἀκόμη καὶ μετὰ παρέλευσιν τριῶν χιλιάδων ἐτῶν καὶ μεθ᾽ ὅλας τὰς τεραστίας προόδους τῆς ἀνθρωπίνης διανοήσεως, ἡ ποίησις τῆς Ἁγίας Γραφῆς ἵσταται ἐν ὅλῃ τῇ πρωτοτύπῳ ζωηρότητι καὶ ἀπαραμίλλῳ μεγαλοπρεπείᾳ αὐτῆς, ἐκδηλοῦται ὅμως ἐν τῇ ἁπλουστάτῃ αὐτῆς μορφῇ ὑπὸ τοῦ Σωτῆρος Ἰησοῦ Χριστοῦ εἰς τὸ προκείμενον ἐδάφιον: «Πνεῦμα ὁ Θεὸς καὶ οἱ προσκυνοῦντες αὐτὸν πρέπει νὰ Τὸν προσκυνῶσιν ἐν πνεύματι καὶ ἀληθείᾳ».

Πόσον ἁπλοῖ οἱ λόγοι οὗτοι, ἀλλὰ πόσον ὑψηλὴ ἡ διδασκαλία αὐτῶν! Τὸ ἐδάφιον τοῦτο περιέχει, πρῶτον, διακήρυξιν σπουδαιοτάτης καὶ πολυτιμοτάτης ἀληθείας, καὶ δεύτερον, τὸ ἐξ αὐτῆς φυσικὸν καὶ λογικὸν συμπέρασμα.

Α΄) Πνεῦμα ὁ Θεός.

Ὁ Χριστὸς λαμβάνει ὡς δεδομένην τὴν ἄλλην καὶ μεγάλην ἐκείνην ἀλήθειαν, δηλ. τῆς ὑπάρξεως τοῦ Θεοῦ, καὶ μόνον διακηρύττει εἰς ἡμᾶς τὴν φύσιν Του—ὅτι δηλ. εἶναι ***πνεῦμα.***

Τί ἐστι πνεῦμα; Μὲ τὴν λέξιν πνεῦμα ἐννοοῦμεν ὕπαρξιν, ὑπόστασιν, ἥτις εἶναι ***κάτοχος νοῦ καὶ ἐλευθέρας θελήσεως***, ἑπομένως ***δὲν εἶναι ὕλη***, διότι ἡ ὑλικὴ ἢ σωματικὴ ὑπόστασις ἐνεργεῖ διὰ κινήσεως, ἐνῷ ἡ πνευματική, ἀπ' ἐναντίας, ἐνεργεῖ διὰ σκέψεως ἢ ἐλευθέρας θελήσεως. Τὸ πνεῦμα, μὴ ὂν ὕλη, ἕπεται ὅτι δὲν ὑπόκειται εἴς τινας τῶν συνθηκῶν, αἵτινες περιορίζουν τὴν ὕλην. Ἑπομένως δὲν δύναται νὰ παρασταθῇ ὑπὸ οὐδεμίαν μορφὴν ἢ εἶδος, ἢ νὰ γείνῃ ἀντικείμενον οἱασδήποτε τῶν ἡμετέρων αἰσθήσεων. Ἑπομένως εἶναι ἀόρατον.

Ἡ ἡμετέρα αὐτογνωσία προσέτι μᾶς διδάσκει, κρίνουσα περὶ τούτου ἐκ τῆς ἡμετέρας ψυχῆς, ὅτι τὸ πνεῦμα εἶναι ***μονὰς*** — ἁπλῆ καὶ ἀδιαίρετος — ἑπομένως ἀμετάβλητος. Καὶ ὅτι ὡς κάτοχον νοῦ καὶ ἐλευθέρας θελήσεως, τὸ πνεῦμα εἶναι ***λογικὸν καὶ ἠθικὸν πρόσωπον*** καὶ κέκτηται αὐτογνωσίαν.

Ἀφοῦ λοιπὸν ὁ Θεὸς εἶναι πνεῦμα καὶ κέκτηται ὅλας ταύτας τὰς ἰδιότητας, ἀλλ' εἰς ἄπειρον βαθμὸν τελειότητος, εἶναι δηλ. πνεῦμα παντέλειον, κάτοχον ἀπείρου νοήσεως, προσωπικότητος, θελήσεως, ἑνιαῖος, ἀμετάβλητος, εἶναι ὂν λογικὸν καὶ ἠθικὸν καὶ ἔχει αὐτογνωσίαν, ἕπεται φυσικὰ ὅτι ἡ λατρεία καὶ προσκύνησίς Του πρέπει νὰ ἦναι ἀνάλογος καὶ ἁρμόζουσα εἰς τὴν φύσιν καὶ τὰς ἰδιότητας Αὐτοῦ, ἵνα ὦσιν εὐπρόσδεκτοι εἰς Αὐτόν. Ἤτοι:

Β') Πρέπει νὰ προσκυνῆται ἐν πνεύματι καὶ ἀληθείᾳ.

Διὰ νὰ ἦναι εὐπρόσδεκτος εἰς τὸν Θεὸν ἡ προσκύνησις τοῦ ἀνθρώπου, πρέπει νὰ ἔχῃ τὰ δύο ταῦτα χαρακτηριστικὰ—νὰ ἦναι ***πνευματικὴ*** καὶ ***ἀληθινή***,

1) Πότε εἶναι ἡ προσκύνησις, ἤτοι, ἡ λατρεία τοῦ Θεοῦ ***πνευματική;***

(α) Ὅταν γίνεται διὰ τοῦ ***πνεύματος***, ἄνευ τῆς μεσολαβήσεως ὑλικῶν ἢ αἰσθητῶν ἀντικειμένων. Ἡ ἀληθὴς ἰδέα τοῦ Θεοῦ ὡς πνεύματος ἀποκλείει φυσικὰ πᾶσαν οἱανδήποτε περὶ αὐτοῦ σύλληψιν ἢ φαντασίαν ὡς ὑλικῆς μορφῆς. Διϊσχυρίζονταί τινες λέγοντες: Πῶς δύναμαι νὰ προσκυνῶ ἓν ὄν, τὸ ὁποῖον δὲν δύναμαι νὰ ἀναπαραστήσω εἰς τὸν νοῦν μου ὑπὸ μίαν μορφὴν συγκεκριμένην; Εἰς ἀπάντησιν πρὸς τὴν ἔνστασιν ταύτην λέγομεν, ὅτι πάντες ζῶμεν ἐν τῷ μέσῳ πολλῶν πραγμάτων, τῶν ὁποίων τὴν φύσιν δὲν δυνάμεθα νὰ ἐννοήσωμεν – βλέπομεν μόνον τὰς ἰδιότητας αὐτῶν, ὡς λ. χ. τοῦ φωτός, τοῦ ἠλεκτρισμοῦ, τῆς θερμότητος, κλπ. καὶ ὅμως εἰς οὐδενὸς τὸν νοῦν ἐπῆλθέ ποτε ἡ ἰδέα νὰ παραστήσῃ ταῦτα διά τινος ὑλικῆς ἢ ἰδανικῆς μορφῆς, ἵνα δύναται νὰ τὰ ἐννοῇ κάλλιον ἢ νὰ πιστεύσῃ εἰς τὴν ὕπαρξιν αὐτῶν. Ἁπλῶς τὰ πιστεύει. Ἐὰν δὲ πράττῃ οὕτω πως εἰς ταῦτα, διατὶ ὄχι καὶ ὡς πρὸς τὸν Θεόν;

(β) Ὅταν γίνεται μετὰ ***λόγου*** καὶ ***γνώσεως***, οὐχὶ τυφλοῖς ὄμμασιν, ὅπως τινὲς δογματίζουσι, λέγοντες ὅτι εἰς τὰ ἀφορῶντα εἰς τὴν θρησκείαν ὁ ἄνθρωπος ὀφείλει νὰ πιστεύῃ χωρὶς νὰ ἐρευνᾷ· διότι, ὡς λέγουσι, ἡ πίστις ἀποκλείει τὸν λόγον, τὴν ἔρευναν. Ἀλλ' ἐνῷ πράγματι ἐν τῇ θρησκείᾳ ὑπάρχουσι πράγματα, τὰ ὁποῖα δὲν ἐπιδέχονται συζήτησιν ἢ ἐξέτασιν, ἀλλ' ὅμως καὶ ταῦτα ὁ ἄνθρωπος ἐντέλλεται νὰ πιστεύῃ οὐχὶ τυφλοῖς ὄμμασιν, ἀλλ' ἐπὶ τῇ μαρτυρίᾳ ἀξιοπίστων προσώπων, καὶ μάλιστα τοῦ Θεοῦ, ὅστις εἶναι ἡ κατ' ἐξοχὴν ἀλήθεια.

(γ) Ὅταν γίνεται ἐν ***ἀγάπῃ***. Ὁ Θεὸς φανερώνει ἑαυτὸν εἰς ἡμᾶς ὡς Πατέρα

φιλόστοργον, ἑπομένως ζητεῖ ἀπὸ ἡμᾶς υἱϊκὴν ἀγάπην καὶ ὑπακοὴν πρὸς Αὐτόν. Ἀλλὰ γνῶσις, ἀγάπη καὶ ὑπακοή, αἵτινες περιλαμβάνουσιν ὁλόκληρον τὴν θρησκείαν, εἶναι πράξεις τοῦ πνεύματος καὶ μόνον τοῦ πνεύματος.

2) Τὸ ἕτερον γνώρισμα τῆς εὐπροσδέκτου εἰς τὸν Θεὸν λατρείας εἶναι τὸ νὰ γίνεται **ἐν ἀληθείᾳ**. Ἤτοι, νὰ ἦναι **ἀληθινὴ**—ὄχι κατ᾽ ἐπιφάνειαν ἢ κατὰ τύπους, ἀλλ᾽ οὐσιαστική,—ὄχι ὑποκριτικὴ ἀλλ᾽ ἀπὸ καρδίας, **εἰλικρινὴς καὶ ἐγκάρδιος.**

Ἡ λέξις **ἀλήθεια** ἐδῶ ἐκλαμβάνεται ὑπό τινων ὡς τὸ ἀντίθετον τοῦ ἱεροτελεστικοῦ νόμου τὸν Ἰουδαίων, ὅστις ἦτο τύπος καὶ σκιὰ τῶν μελλόντων πραγμάτων. Ἑπομένως ἑρμηνεύουσι τὴν φρᾶσιν «ἐν **ἀληθείᾳ**» διὰ τοῦ «**οὐχὶ τυπικῶς**, ἀλλὰ **πραγματικῶς**». Ἐπειδὴ ὅμως ἡ ἰδέα τῆς **εἰλικρινείας** ἐμπεριέχεται ἐν τῇ ἰδέᾳ τῆς **πραγματικότητος,** ἡ ἑρμηνεία «ἐν **εἰλικρινείᾳ**», φαίνεται προτιμοτέρα. Ἡ σπουδαιότης τῆς εἰλικρινείας εἶναι μεγίστη εἰς πᾶν πρᾶγμα, ἰδίως ὅμως εἰς τὴν θρησκείαν, ὅπου ὑπῆρξε καὶ ὑπάρχει εἰσέτι τοσαύτη ἀνειλικρίνεια ἐν τῇ προσκυνήσει τοῦ Θεοῦ. Ἡ εἰλικρίνεια εἶναι ἐκ τῶν ὧν οὐκ ἄνευ καὶ ἄνευ αὐτῆς οὐδεμία προσκύνησις εἶναι εὐπρόσδεκτος.

***

Ἀφοῦ ὡς ἄνω εἴδομεν τί ἐστι εὐπρόσδεκτος προσκύνησις, ἂς ἴδωμεν τώρα ἐν ὀλίγοις **τί ἀποκλείει ἡ τοιαύτη προσκύνησις.** Καί:

1) Ἀποκλείεται ἀπὸ τῆς εὐπροσδέκτου προσκυνήσεως ἡ δεισιδαιμονία περὶ τοῦ **τόπου** τῆς προσκυνήσεως. Ἡ ἰδέα, ὅτι ὁ Θεὸς δύναται νὰ προσκυνῆται εἰς ἓν μέρος πλέον εὐπροσδέκτως ἢ εἰς ἄλλο μέρος, εἶναι μία ἐκ τῶν ἀρχαιοτέρων δεισιδαιμονιῶν. Οἱ ἄνθρωποι συνήθως θεωροῦσι τὸν Θεὸν ὅμοιον μὲ ἑαυτούς, μὴ δυνάμενοι νὰ ἐννοήσωσιν Αὐτὸν ὡς ἄπειρον καὶ πανταχοῦ παρόντα. Τὴν δεισιδαιμονίαν ταύτην ἠθέλησε νὰ κτυπήσῃ ὁ Κύριος ἡμῶν, εἰπών, «Ἔρχεται ὥρα καὶ νῦν ἐστιν, ὅτε οὔτε ἐν τῷ ὄρει τούτῳ οὔτε ἐν Ἱερουσαλὴμ θέλετε προσκυνήσει τὸν Πατέρα».

2) Ἡ **τυπικότης.** Πάντες οἱ φρόνιμοι καὶ εἰλικρινεῖς ἄνθρωποι ἀνομολογοῦσιν ἤδη ὅτι ἡ ἐξωτερικὴ μορφὴ (ἤτοι, ὁ τύπος τῆς θρησκείας) καθ᾽ ἑαυτήν, οὐδεμίαν ὠφέλειαν παρέχει καὶ ὅτι ὁσάκις ἀποδίδεται εἰς τὸν Θεὸν ἀληθὴς καὶ πνευματικὴ προσκύνησις, αὕτη εἶναι εὐπρόσδεκτος ὑπὸ οἱανδήποτε μορφὴν ἢ τύπον καὶ ἂν γίνηται.

3) **Ἡ προσκύνησις διὰ τρίτων.** Ἡ παρέμβασις δηλ. οἱουδήποτε ἀνθρώπου, οἱουδήποτε ἱερωμένου, οἱασδήποτε Ἐκκλησίας μεταξὺ τοῦ Θεου καὶ τῆς ψυχῆς. Ἡ θρησκεία εἶναί τι ἀτομικόν, ἑπομένως ἡ προσκύνησις πρέπει νὰ γίνηται ἀπ᾽ εὐθείας παρ᾽ ἑκάστου ἀτόμου καὶ οὐχὶ διὰ τρίτου τινὸς προσώπου.

4) **Ἡ προσκύνησις διὰ δώρων,** προσφορῶν, σωματικῶν κακουχιῶν κλπ. καὶ οἱουδήποτε ἐξωτερικοῦ τρόπου ἢ μέσου, ἄνευ τῆς συναινέσεως καὶ συμμετοχῆς τῆς καρδίας.

Τούτων οὕτως ἐχόντων, ἔρχεται τὸ ζήτημα τίνι τρόπῳ καὶ διὰ τίνων μέσων δύναται νὰ προαχθῇ ἡ πνευματικὴ προσκύνησις. Τοῦτο εἶναι σπουδαιότατον ζήτημα διὰ πάντας, ἰδίως ὅμως διὰ τοὺς λειτουργοὺς τῆς Ἐκκλησίας, ἵνα δύνανται νὰ καθοδηγῶσι τὸν λαὸν εἰς τὴν ἀληθῆ λατρείαν.

Ἡ ἀπάντησις εἰς τὸ ἐρώτημα τοῦτο εἶναι ὅτι τὸ μόνον μέσον πρὸς προαγωγὴν καὶ καλλιέργειαν πνευματικῆς (ἤτοι, εὐπροσδέκτου) λατρείας τοῦ Θεοῦ εἶναι ἡ διδασκαλία τῆς Ἁγ. Γραφῆς περὶ Θεοῦ ὡς πνευματικοῦ καὶ ἁγίου Ὄντος—ὡς Πατρός, Λυτρωτοῦ καὶ Ἁγιαστοῦ τοῦ ἀνθρώπου. Οὕτω διδάσκουσα ἡ Ἐκκλησία τοὺς πιστούς, δύναται νὰ τοὺς ὁδηγήσῃ εἰς πνευματικὴν λατρείαν. Ἀλλὰ δυνατὸν νὰ ἐρωτήσῃ τις: Δὲν δύναται ἆρά γε ἡ ἀληθὴς θρησκεία νὰ προαχθῇ καὶ διὰ τύπων καὶ ἱεροτελεστιῶν, ἀνταποκρινομένων εἰς τὰς σωματικὰς αἰσθήσεις καὶ τὴν φαντασίαν τοῦ ἀνθρώπου. Διαγράφει ὁ Θεὸς ἐν τῷ Εὐαγγελίῳ τοιοῦτον τινα τύπον, καὶ πρὸς ποῖον σκοπόν;

Εἰς τὰς ἐρωτήσεις ταύτας ἀποκρινόμεθα, ὅτι οὐδεὶς τύπος λατρείας διαγράφεται ἐν τῷ Εὐαγγελίῳ. Οἱ μαθηταὶ συνήρχοντο πρὸς λατρείαν καὶ προσευχήν. Ἀλλ' οὐδὲν λέγεται περὶ τάξεως, οὔτε περὶ ἱεροτελεστίας, οὐδὲ περὶ ὡρισμένης στάσεως τοῦ σώματος.

Ἐπίσης καὶ αἱ τελεταὶ τῆς Ἀποστολικῆς Ἐκκλησίας ἱδρύθησαν οὐχὶ τόσον πρὸς προαγωγὴν τῆς λατρείας, ὅσον κυρίως: 1) ἵνα συστηθῇ ὁρατὴ ἐκκλησία καὶ σχηματισθῇ σύνδεσμος ἑνότητος μεταξὺ τῶν μελῶν· καὶ 2) ἵνα μεταδίδηται διδασκαλία καὶ ἐπηρεάζηται ἡ καρδία διὰ τῶν αἰσθητηρίων, διὰ γλώσσης καταληπτῆς τοῖς πᾶσιν. Ἀλλ' ἵνα προφυλαχθῶσι καὶ ταῦτα ἀπὸ καταχρήσεως, ἐδόθη εἰς αὐτὰς ὁ ἁπλούστατος δυνατὸς τύπος, οὐδὲν δὲ λέγεται περὶ χρόνου, ἢ τόπου, ἢ τρόπου, καθ' ὃν ἔπρεπε νὰ τελῶνται.

Ἀλλὰ δύναται νὰ εἴπῃ τις: Τὸ Εὐαγγέλιον, ὡς τὸ σύνταγμα, ὁ θεμελιώδης κῶδιξ τῆς θρησκείας, δὲν ἠδύνατο νὰ συμπεριλάβῃ πάντα τὰ καθ' ἕκαστα, δὲν δύναται ὅμως ἡ Ἐκκλησία νὰ παραδεχθῇ εἰδικούς τινας τύπους, οἵτινες κατὰ τὴν συστασιν τῆς ἀνθρωπίνης φύσεως νὰ προάγωσι τὴν ἀληθῆ λατρείαν; Δὲν ἔχει ὁ ἄνθρωπος σῶμα, ὡς ἔχει ψυχήν, ἐν δὲ τῇ παρούσῃ ἀτελεῖ αὐτοῦ καταστάσει, δὲν δύνανται ἆρά γε τοιοῦτοι τινὲς τύποι νὰ ἦναι ἐπιβοηθητικοὶ τῆς πνευματικῆς λατρείας;

Εἰς τοῦτο ἀποκρίνομαι, ὅτι ἐὰν ἦτο ἀνάγκη τοιούτων τινῶν τύπων πρὸς προαγωγὴν τῆς ἀληθινῆς θρησκείας, δὲν θὰ παρελείποντο ἀπὸ τῆς Καινῆς Διαθήκης. Ὁ οὐράνιος ἡμῶν Πατήρ, ὁ τοσοῦτον δείξας ὑπὲρ τῶν ἀνθρώπων ἐνδιαφέρον, δὲν θὰ ἀπεσιώπα ποτὲ πρᾶγμα, τὸ ὁποῖον ἠδύνατο νὰ προαγάγῃ τὴν ἀληθῆ θρησκείαν ἐν τῷ κόσμῳ, τὴν ὁποίαν ἔστειλε τὸν Υἱὸν Αὐτοῦ ν' ἀποκαλύψῃ καὶ ἱδρύσῃ.

Ἐκτὸς τούτου ἡ ἱστορία τῶν τύπων μᾶς διδάσκει, ὅτι ἡ εἰσαγωγὴ αὐτῶν ἐν τῇ λατρείᾳ, ἀντὶ νὰ προαγάγῃ τὴν ἀληθῆ θρησκείαν, συνήργησεν οὐκ ὀλίγον πρὸς κατάπτωσιν αὐτῆς. Θεωρήσατε τὰς ἐκκλησίας, εἰς τὰς ὁποίας εἶναι ἐν χρήσει τύποι λατρείας προδιαγεγραμμένοι, τύποι λειτουργικοί, καὶ θὰ εὕρητε πολὺ πενιχρὰν πνευματικὴν κατάστασιν. Οἱ ἄνθρωποι ἀρκοῦνται εἰς τοὺς τύπους τούτους καὶ παραμελοῦσι τὴν καλλιέργειαν στενωτέρας καί πνευματικωτέρας σχέσεως πρὸς τὸν Θεόν.

Ἕτερον ζήτημα ἐν σχέσει πρὸς τὴν λατρείαν τοῦ Θεοῦ εἶναι καὶ τὸ ἑξῆς: Δὲν δύναται ἆρά γε ἡ καθαρὰ πνευματικὴ λατρεία καὶ ἑπομένως ἡ ἀληθὴς θρη-

σκεία νὰ προαχθῶσι διὰ τῆς χρήσεως τῶν ὡραίων τεχνῶν, δι᾽ ὧν διεγείρεται καὶ ἀνυψοῦται ἡ φαντασία; Δὲν εἶναι αὗται συνυφασμέναι μετὰ τῶν συγκινήσεων τῆς θρησκευτικῆς φύσεως, καὶ δὲν καθίστανται τὰ πτερά, τρόπον τινά, τῆς θρησκευτικῆς λατρείας, δι᾽ ὧν ἀναπτεροῦται ἡ ψυχὴ πρὸς τὸν οὐρανόν; Μία ὡραία εἰκών, ἓν ὡραῖον ἄγαλμα τοῦ Θεοῦ, τοῦ Χριστοῦ, πόσον ἀνυψοῦσι τὸν νοῦν καὶ ἐξευγενίζουσι τὴν λατρείαν! Μία εἰκὼν τῆς κολάσεως, ἢ ἓν ἄγαλμα παριστῶν ἄνθρωπον ἐν ἀπογνώσει, δὲν συντείνουσιν εἰς τὸ νὰ διεγείρωσι τὴν φαντασίαν καὶ συγκινήσωσι τὴν ψυχὴν καὶ καταστήσωσι τὴν λατρείαν καθαρωτέραν, πνευματικωτέραν καὶ θερμοτέραν;

Εἶναι ἀληθὲς ὅτι αἱ ὡραῖαι τέχναι διεγείρουσιν ἐν ἡμῖν αἰσθήματα ὑψηλά, ἀλλὰ ταῦτα εἶναι αἰσθήματα θαυμασμοῦ, θάμβους, τρόμου, οὐδέποτε ταπεινώσεως, ὑπακοῆς καὶ ἀγάπης πρὸς τὸν ἠθικὸν νόμον τοῦ Θεοῦ, ἢ ἁγίας ἀποφάσεως πρὸς εὐσεβῆ βίον· ἀπ᾽ ἐναντίας τείνουσιν εἰς τὸ ν᾽ ἀποσύρωσι τὴν προσοχὴν τοῦ ἀνθρώπου ἀπὸ τοῦ Θεοῦ καὶ νὰ τὸν προσηλώσωσιν εἰς τὰ κτίσματα. Τὸ αὐτὸ λέγομεν καὶ περὶ τῶν μεγαλοπρεπῶν ἐκκλησιῶν.

Ἐκ τῶν λεχθέντων γίνεται φανερόν: 1) Ὅτι ἐκεῖνο, τὸ ὁποῖον ὁ Θεὸς ἐκτιμᾷ καὶ ἐπιθυμεῖ νὰ ἴδῃ ἐν τῇ ἐπιγείῳ Ἐκκλησίᾳ του, εἶναι ἡ πνευματικὴ λατρεία καὶ οἱ πνευματικοὶ προσκυνηταί, ἀδιάφορον πόσον ταπεινοὶ καὶ ἐξουθενωμένοι εἰς τὰ ὄμματα τοῦ κόσμου εἶναι οἱ τοιοῦτοι.

2) Ὅτι ἵνα προαχθῇ ἡ πνευματικὴ λατρεία ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ πρέπει τὰ ἀληθῆ τέκνα τοῦ Θεοῦ νὰ ἐργασθῶσι σοβαρῶς, νὰ πολεμήσωσι καθ᾽ ὅλης τῆς δυνάμεως τῆς ἀνθρωπίνης διαφθορᾶς καὶ ἐναντίον τῆς ἐπιθυμίας τοῦ φυσικοῦ ἀνθρώπου τοῦ νὰ κερδήσῃ τὸν οὐρανὸν ἄνευ ἁγιασμοῦ καρδίας, τοὐθ᾽ ὅπερ εἶναι ἡ οὐσία τῆς εἰδωλολατρείας καὶ τυπικότητος.

3) Οἱ θέλοντες νὰ προαγάγωσι τὴν πνευματικὴν λατρείαν ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ πρέπει νὰ ἦναι αὐτοὶ οἱ ἴδιοι πνευματικοὶ ἄνθρωποι.

Διὰ τοῦτο, ἀδελφοί μου, ἐὰν θέλετε ἡ λατρεία σας νὰ ἦναι εὐπρόσδεκτος, συμμορφώθητε μὲ τὴν ἐντολὴν ταύτην τοῦ Χριστοῦ καὶ λατρεύετε τὸν Θεὸν ***ἐν πνεύματι καὶ ἀληθείᾳ.***

(Ἐκ τῶν τοῦ Μιχαὴλ Καλοποθάκη)

— Κάποιος ἔλεγέ ποτε εἰς τὸν διάσημον Ἀμερικανὸν Εὐαγγελιστὴν Μούδη: «Ἐγὼ δὲν ἐμπορῶ νὰ παραδεχθῶ τὴν Ἁγίαν Γραφήν. Εἶναι γεμάτη ἀπὸ δυσκολίας».

Ὁ Μούδη ἀντὶ ἀπαντήσεως τὸν ἠρώτησεν:

—«Ἀγαπᾷς τὰ ψάρια;»

—«Πῶς! Βέβαια!»

—Ὅταν τρώγῃς ψάρι, εὑρίσκεις καὶ κόκκαλα;

—«Φυσικά».

—«Τὰ τρώγεις;»

—«Ὄχι, τὰ παραμερίζω καὶ τρώγω τὸ ψαχνό».

—Ἔτσι κάμνω κ᾽ ἐγώ, ὅταν ἀπαντῶ δυσκολίας εἰς τὴν Ἁγίαν Γραφήν. Τὰς παραμερίζω καὶ χορταίνω μὲ ὅ,τι μένει!»

ΑΥΤΑΠΑΤΗ

«Πολλοί, λέγω ὑμῖν, ζητήσουσιν εἰσελθεῖν καὶ οὐκ ἰσχύσουσιν». (Λουκ. ιγ΄. 24).

Πᾶς φρόνιμος ἔμπορος θὰ συντάξῃ κατὰ περιόδους ἰσολογισμόν, διὰ νὰ γνωρίζῃ ἐπακριβῶς τὴν κατάστασίν του καὶ ἐξακριβώσῃ θετικῶς ἐὰν τὸ ἐμπόριόν του εὐδοκιμῇ ἢ ὄχι. Πᾶς φρόνιμος ἄνθρωπος περὶ τὰ πνευματικὰ θὰ κάμῃ τὸ ἴδιον δι᾿ ἑαυτόν· θὰ λέγῃ πάντοτε: «Ἐξέτασόν με, Κύριε, καὶ δοκίμασόν με» καὶ θὰ διαθέτῃ ὡρισμένας ἐποχὰς εἰς αὐτεξέτασιν, διὰ νὰ ἐξακριβώσῃ ἐὰν ἡ ψυχή του ἦναι ἐν τάξει μὲ τὸν Θεόν. Ὁ Θεός, τὸν ὁποῖον λατρεύομεν, εἶναι ὁ μέγας ἐρευνητὴς τῶν καρδιῶν, εἰς τοὺς δούλους του δὲ τὸ πάλαι ἦτο γνωστὸς ὡς «ὁ Κύριος ὁ ἐτάζων καρδίας καὶ νεφροὺς τῶν ἀνθρώπων». Ἡμεῖς οἱ κήρυκες τοῦ Εὐαγγελίου, οἱ ὁποῖοι ἐκλήθημεν νὰ ἤμεθα «στόμα Κυρίου», αἰσθανόμεθα ὅτι ἔχομεν ὑποχρέωσιν νὰ σᾶς ἐξεγείρωμεν ἐν τῷ ὀνόματι Αὐτοῦ εἰς προσεκτικὴν ἐξέτασιν, διὰ νὰ μὴ ὑστερήσητε τῆς οὐρανίου βασιλείας. Θὰ ἤμεθα ἄπιστοι πρὸς ὑμᾶς, ἐὰν δὲν σᾶς ἐκαθιστῶμεν προσεκτικοὺς κατὰ τῆς αὐταπάτης καὶ δὲν σᾶς ἐξηγείρομεν εἰς σοβαρὰν ἐξέτασιν τῆς πνευματικῆς καταστάσεώς σας. Ἐκεῖνο τὸ ὁποῖον κάμνει πᾶς φρόνιμος ἄνθρωπος, ἐκεῖνο τὸ ὁποῖον αὐτὸς ὁ Θεὸς κάμνει εἰς ὑμᾶς, θὰ σᾶς παροτρύνω σήμερον νὰ κάμητε εἰς ἑαυτούς. Εἴθε ὁ Θεὸς νὰ σᾶς βοηθήσῃ νὰ ἐξετάσητε τὰς καρδίας σας πιστῶς. Ἂς ἐρευνήσῃ καὶ ὁ ἀρχαιότερος τῶν ἁγίων τὰ θεμέλια τῆς εὐσεβείας του καλῶς, διότι πολιαὶ κεφαλαὶ δυνατὸν νὰ καλύπτουν μελανὰς καρδίας, καὶ ὁ νέος πιστὸς ἂς μὴ περιφρονήσῃ ἐν τῇ πρώτῃ ἐξάρσει τῆς πίστεώς του τὸν κώδωνα τοῦ κινδύνου, διότι ὑπὸ τὴν δροσερότητα τῆς νεότητος δυνατὸν νὰ ὑποκρύπτεται ἡ σαπρότης τῆς ὑποκρισίας.

Δὲν θέλω νὰ σᾶς ἐμβάλω εἰς φόβους καὶ ἀμφιβολίας· ἀπ᾿ ἐναντίας ἐλπίζω ὅτι ὁ ἄνεμος τῆς αὐτεξετάσεως θὰ τοὺς διασπείρῃ. Δὲν θέλομεν νὰ καταστρέψωμεν τὴν πνευματικὴν ἐμπιστοσύνην τινός, ἀλλὰ τὴν ψευδῆ, τὴν σαρκικὴν ἐμπιστοσύνην—ὄχι τὴν πνευματικὴν εἰρήνην, ἀλλὰ τὴν ψευδῆ τοιαύτην.

Α΄. Πολλοὶ οἱ ἀπατώμενοι.

Ἡ πρώτη μας παρατήρησις εἶναι ὅτι πολλοὶ ἐξ ἐκείνων, οἱ ὁποῖοι ὁμολογοῦν τὸ ὄνομα τοῦ Χριστοῦ, ἀπατῶνται. Αὐτὸ μᾶς διδάσκει τὸ ἀναγνωσθὲν ἐδάφιον. Δὲν λέγει «ὀλίγοι τινὲς δυνατὸν νὰ ἀπαιηθοῦν», ἀλλὰ «**πολλοὶ** ζητήσουσιν εἰσελθεῖν καὶ οὐκ ἰσχύσουσιν». Ὅτι πολλοὶ φέροντες τὸ ὄνομα τοῦ Χριστιανοῦ ἀπατῶνται φαίνεται καθαρὰ ἐξ ὅσων μᾶς λέγει αὐτὸς ὁ Χριστὸς καὶ ἐδῶ καὶ ἀλλαχοῦ. Ἐπὶ παραδείγματι: «Τότε ὁμοιωθήσεται ἡ βασιλεία τῶν οὐρανῶν δέκα παρθένοις, αἵτινες λαβοῦσαι τὰς λαμπάδας αὐτῶν ἐξῆλθον εἰς ἀπάντησιν τοῦ νυμφίου· πέντε δὲ ἐξ αὐτῶν ἦσαν φρόνιμοι καὶ πέντε μωραί». Ἐλπίζω νὰ μὴ ἔχωμεν εἰς τὰς ἐκκλησίας τοιαύτην τινὰ ἀναλογίαν, διότι θὰ ἦτο φοβερὸν νὰ ἦναι μόνον τὸ ἥμισυ εἰλικρινεῖς καὶ τὸ ἄλλο ἥμισυ ἄνευ χάριτος, μὲ τὴν λαμπάδα τῆς ὁμολογίας ἀλλ᾿ ἄνευ ἐσωτερικῆς πνευματικῆς ζωῆς. Καὶ ὅμως μία τοιαύτη τρομακτικὴ ἀναλογία, πέντε ἐκ τῶν δέκα, πρέπει νὰ μᾶς κάμῃ νὰ ἐξετά-

σωμεν ἑαυτοὺς πολὺ προσεκτικῶς, μήπως εὑρεθῶμεν καὶ ἡμεῖς μεταξὺ τῶν παρθένων, αἵτινες εἶχον λαμπάδας καὶ μάλιστα λαμπάδας ἀνημμένας, ἀλλ' ἀπορριφθῶμεν ὡς μὴ ἔχοντες ἔλαιον εἰς τὰ ἀγγεῖα ἡμῶν.

Ἀναλογισθῆτε μίαν ἄλλην παραβολὴν τοῦ Κυρίου ἡμῶν, τὴν τοῦ σπορέως· ἐν αὐτῇ ἔχομεν τρία μέρη, εἰς τὰ ὁποῖα ὁ σπόρος ἔπεσεν εἰς μάτην, καὶ μόνον ἕν, εἰς τὸ ὁποῖον ἐκαρποφόρησεν· ἐκ δὲ τῶν τριῶν εἰς τὰ ὁποῖα ἔμεινεν ἄκαρπος, τὰ δύο ἀσφαλῶς παριστάνουν ἀνθρώπους φέροντας τὸ ὄνομα τοῦ Χριστιανοῦ. Εἰς τὴν μίαν περίπτωσιν ἔπεσεν εἰς μέρος, ὅπου ἀνέβησαν αἱ ἄκανθαι καὶ ἀπέπνιξαν αὐτόν· ὑπῆρχε θρησκευτικότης ἀλλ' ὁ κόσμος τὴν ἀπέπνιξεν. Εἰς τὴν ἄλλην περίπτωσιν, ἔπεσεν ὅπου δὲν ὑπῆρχε βάθος γῆς· ὁ δὲ Κύριος μᾶς λέγει ὅτι ὑπάρχουν τινὲς οἵτινες ἀκούουσι τὸν Λόγον καὶ μετὰ χαρᾶς δέχονται αὐτόν, ἀλλ' ὅταν ἀργότερον ἔλθῃ διωγμὸς σκανδαλίζονται, διότι δὲν εἶχε γίνει ποτὲ βαθὺ ἔργον εἰς τὴν ψυχήν των. Φοβηθῆτε, πολλοὶ ἐξ ὑμῶν, οἵτινες ἐδέχθητε τὸν Λόγον μετὰ χαρᾶς καὶ ἀγαλλιάσεως, μήπως εὑρεθῆτε χωρὶς βάθος πίστεως, καὶ οὕτως ὀλίγον κατ' ὀλίγον τὸ καλόν, τὸ ὁποῖον ἤνθησε καὶ ἐβλάστησεν ἐντός σας, κατακαῇ ὑπὸ τοῦ καίοντος ἡλίου τῶν διωγμῶν.

Αἱ παραβολαὶ αὗται καὶ πολλαὶ ἄλλαι μᾶς προειδοποιοῦν ὅτι ὑπάρχουν πολλοὶ ὁμολογοῦντες τὸν Χριστὸν διὰ τῶν χειλέων, οἱ ὁποῖοι ὅμως ἀπατῶνται— πολλοὶ οἱ ὁποῖοι εἶναι ἀναμεμιγμένοι μὲ ἡμᾶς, ὡς τὸ μικτὸν πλῆθος τὸ ἐξελθὸν ἐξ Αἰγύπτου μετὰ τοῦ Μωϋσέως, οἱ ὁποῖοι ὅμως δὲν θὰ εἰσέλθουν ποτὲ εἰς τὴν γῆν τῆς ἐπαγγελίας, ἀλλὰ θὰ ἀφήσουν τὰ πτώματα αὐτῶν ἐν τῇ ἐρήμῳ.

Ἀλλὰ μήπως δὲν ἔχομεν παραδείγματα καὶ ἐξ αὐτῆς τῆς ζωῆς; Δὲν βλέπομεν καθημερινῶς πλεονέκτας, ζῶντας ὡς ἐὰν μὴ εἶχον ὁμολογήσει πίστιν εἰς τὸν Χριστόν; Γνωρίζετε δὲ ὅτι ἡ πλεονεξία εἶναι εἰδωλολατρεία. Ὑπάρχουν πολλοὶ συμβιβάζοντας τὰ πράγματα, προσπαθοῦντες νὰ βαδίσουν καὶ μὲ τὸν κόσμον καὶ μὲ τὸν Χριστόν· γνωρίζετε δὲ ὅτι δὲν δυνάμεθα νὰ δουλεύωμεν δύο κυρίους. Ἔχομεν κατόπιν ἐκείνους, οἱ ὁποῖοι βασίζονται εἰς τὰ ἰδικά των ἔργα, καὶ γενικῶς πλείστους ὅσους, τῶν ὁποίων ἡ ζωὴ δὲν εἶναι τόσον ἀσυνεπὴς ὥστε νὰ δυνάμεθα νὰ θέσωμεν τὸν δάκτυλον ἐπὶ φανερᾶς τινος ἁμαρτίας ἀρκετὰ σοβαρᾶς ὥστε νὰ τοὺς ἀποκόψωμεν ἀπὸ τῆς ἐκκλησίας, ἀλλ' οἱ ὁποῖοι εἶναι ἔνοχοι μεγάλης πνευματικῆς ἁμαρτίας. Εἶναι νεκροί, οὐδένα φέρουν καρπόν, αἱ καρδίαι των εἶναι σκληραὶ ὡς μυλόπετρα διὰ τὴν ἐπιστροφὴν ἁμαρτωλῶν· δὲν ἔχουν τὴν πίστιν τῶν ἐκλεκτῶν τοῦ Θεοῦ, δὲν ζοῦν διὰ πίστεως, δὲν ἔχουν τὸ πνεῦμα τοῦ Χριστοῦ καὶ συνεπῶς δὲν εἶναι ἰδικοί Του. Ὁ Θεὸς γνωρίζει ποίαν φροντίδα καὶ προσοχὴν καταβάλλομεν, ὅπως ἀποκόψωμεν τῆς ἐκκλησίας πάντα ἀνάξιον καὶ μὴ ἔχοντα ἁγίαν ζωήν, ἀλλὰ παρ' ὅλα αὐτὰ συναισθανόμεθα ὅτι ὁ ἐχθρὸς ἐξακολουθεῖ νὰ σπείρῃ ζιζάνια.

Ἀδελφοί μου, σᾶς ἐξορκίζω διὰ τοῦ πολυτίμου αἵματος τοῦ Χριστοῦ, τὸ ὁποῖον δὲν ἐχύθη διὰ νὰ σᾶς κάμῃ ὑποκριτάς, ἀλλὰ διὰ νὰ ζῆτε εἰλικρινῶς ἐξαγγέλλοντες τὰς ἀρετὰς Αὐτοῦ, σᾶς ἐξορκίζω νὰ ἐξετάσητε ἑαυτοὺς μήπως ἐν τέλει ἀκούσητε τὸ φοβερὸν ἐκεῖνο «Μενέ, Μενέ, Θεκέλ, Οὐφαρσὶν—ἐζυγίσθης ἐν τῇ πλάστιγγι καὶ εὑρέθης ἐλλιπής!»

Β΄. Ἡ διάρκεια τῆς ἀπάτης.

Δεύτερον, ἔχομεν νὰ παρατηρήσωμεν, ὅτι εἶναι δυνατὸν νὰ ἐξακολουθῇ ἀπατώμενος ὁ ἄνθρωπος καθ᾽ ὅλον του τὸν βίον μέχρι καὶ τῆς τελευταίας του πνοῆς. Περίεργον, ἀλλ᾽ αὐτὸ ὑπαινίσσονται εἰς πολλὰ μέρη αἱ Γραφαί. Θὰ σᾶς ἀναφέρω μίαν ἢ δύο παραβολὰς τοῦ Χριστοῦ, αἱ ὁποῖαι ἀποδεικνύουν ὅτι ἡ ἀπάτη δυνατὸν νὰ διαρκέσῃ ἐπὶ μακρόν. Ἡ πρώτη εἶναι ἡ τοῦ σίτου καὶ τῶν ζιζανίων. «Ἄφετε συναυξάνεσθαι ἀμφότερα μέχρι τοῦ θερισμοῦ». Ἐκ τούτου φαίνεται ὅτι ὁ χρόνος τοῦ θερισμοῦ θὰ ἔλθῃ ὅταν οἱ θερισταί, τουτέστιν οἱ ἄγγελοι, συλλέξουν τὰ ζιζάνια, τὰ δέσουν εἰς δέσμας καὶ τὰ καύσουν. Ὥστε βλέπετε, ὅτι ἐμπορεῖτε ἐξωτερικῶς νὰ φαίνεσθε Χριστιανοὶ καθ᾽ ὁλόκληρα τὰ ἑβδομήκοντα ἔτη τῆς ζωῆς σας, νὰ ταφῆτε ὡς πιστοὶ καὶ ὅμως νὰ ἐγερθῆτε κατὰ τὴν ἡμέραν τῆς κρίσεως εἰς αἰωνίαν καταισχύνην. Καθ' ὅσον ἀφορᾷ τὴν ἐπίγειον ἐκκλησίαν, ὁ χωρισμὸς δυνατὸν νὰ μὴ ἔλθῃ ποτὲ καὶ νὰ μένετε ἐν τῇ αὐτῇ καταστάσει μέχρις ὅτου ἔλθουν οἱ ἄγγελοι καὶ σᾶς ἀποκόψουν.

Θὰ σᾶς ἀναφέρω καὶ ἄλλην παραβολήν, ἡ ὁποία διδάσκει τὴν αὐτὴν ἀλήθειαν ἴσως ἔτι ἰσχυρότερον. Βασιλεύς τις ἔκαμε μέγα γεῦμα, «εἰσελθὼν δὲ ὁ βασιλεὺς θεάσασθαι τοὺς ἀνακειμένους, εἶδεν ἐκεῖ ἄνθρωπον οὐκ ἐνδεδυμένον ἔνδυμα γάμου καὶ λέγει αὐτῷ, Ἑταῖρε, πῶς εἰσῆλθες ὧδε μὴ ἔχων ἔνδυμα γάμου;» Ἰδοὺ εἷς, ὅστις παρέμεινεν ἐν τῇ βασιλείᾳ, ἤτοι ἐν τῇ ὁρατῇ ἐκκλησίᾳ, μέχρις οὗ εἰσῆλθεν ὁ βασιλεὺς νὰ ἴδῃ τοὺς συνδαιτυμόνας, δηλαδή, μέχρις οὗ ἦλθεν ὁ Χριστός· Τότε ἐβλήθη ἔξω, ἀλλ᾽ ὄχι πρίν. Πολλοὶ ἀναβάλουν νὰ ἐξετάσουν ἑαυτοὺς ἐὰν ἔγιναν μέτοχοι τῆς δικαιοσύνης τοῦ Χριστοῦ μέχρι τῆς τελευταίας στιγμῆς, μερικοὶ μάλιστα κατορθώνουν νὰ ἀναβάλλουν τὴν τοιαύτην αὐτεξέτασιν μὲ τὰς φρικτὰς ἀνακαλύψεις της, μέχρις οὗ διαβοῦν τὸν τάφον καὶ στηθῇ τὸ κριτήριον, ὁπότε ἡ ἐξέτασις δὲν ἐμπορεῖ νὰ ἀναβληθῇ πλέον. Ὅταν ἔλθῃ ὁ Ἰησοῦς, θὰ ἦναι ἀδύνατον νὰ μείνῃ τις ἐν ἀγνοίᾳ τῆς ἀληθοῦς του καταστάσεως, διότι ἡ ἡμέρα ἐκείνη θὰ χύσῃ ἄπλετον φῶς εἰς τὰς σκοτεινοτέρας γωνίας τῶν καρδιῶν καὶ θὰ ἀποκαλύψῃ τὰ πλέον κρύφια πράγματα.

Καὶ ἄλλαι παραβολαὶ κρούουν παρομοίως τὸν κώδωνα τοῦ κινδύνου, ἀλλὰ θὰ ἀναφέρω μίαν μόνον ἀκόμη, τὴν τοῦ ἀχρείου δούλου. Οὗτος ἦτο δοῦλος καὶ παρέμεινε τοιοῦτος, εἶχε δὲ καὶ τὴν ἀναίδειαν νὰ παρουσιασθῇ ὁμοῦ μετὰ τῶν ἄλλων δούλων διὰ νὰ λάβῃ τὴν ἀμοιβήν του· καὶ μάλιστα ἐπειδὴ δὲν ἠμείφθη, εἶχε τὸ θράσος νὰ διαμαρτυρηθῇ εἰς τὸν Κύριόν του προβάλλων ὡς δικαιολογίαν, ὅτι ἐχρησιμοποίησε τὸ χρῆμα τοῦ Κυρίου του κατὰ τὸν καλλίτερον δυνατὸν τρόπον. Ἴσως καὶ μεταξὺ ὑμῶν νὰ ὑπάρχουν μερικοὶ κρύπτοντες τὸ τάλαντόν των εἰς τὴν γῆν, χωρὶς νὰ σᾶς ἐπιτιμήσῃ διὰ τοῦτο οὐδεὶς ἐκ τῶν συνδούλων σας· ὅταν δὲ ἔλθῃ Ἐκεῖνος, ἴσως προχωρήσητε μὲ θάρρος νὰ ζητήσητε τὴν ἀμοιβήν σας, ἀλλὰ θὰ ἀκούσητε: «Ἐκβάλατε τὸν ἀχρεῖον δοῦλον εἰς τὸ σκότος τὸ ἐξώτερον»·

Γ΄. Τὰ εὐλογοφανῆ ἐπιχειρήματα τῶν ἀπατωμένων.

Τὸ τρίτον σημεῖον, ὅπερ ἔχομεν νὰ παρατηρήσωμεν, εἶναι ὅτι οἱ ἀπατώμενοι ἔχουν ἀρκετὰ εὐλογοφανῆ ἐπιχειρήματα, διὰ τῶν ὁποίων δικαιολογοῦνται. Θὰ απο-

δείξω τοῦτο ἐκ τῶν Γραφῶν. Αἱ πέντε μωραὶ παρθένοι ἦσαν παρθένοι. Δὲν εἶχον ἀπολέση τὴν ἁγνότητα τοῦ χαρακτῆρός των, ἀλλ' ἀπ' ἐναντίας ἦσαν τόσον καλῆς ὑπολήψεως, ὥστε εἶχον ἐναρέτους συντρόφους καὶ ἀνέμενον τὸν Νυμφίον. Εἶχον καὶ αὐταὶ λαμπάδας, αἱ ὁποῖαι ἔκαιον ἐπὶ μακρὸν χρόνον, εἶχον ἐπίσης ἔλαιον, ἄλλως αἱ λαμπάδες δὲν ἠμποροῦσαν νὰ καίουν ἐπὶ τόσον μακρὸν χρόνον· καίτοι ὅμως εἶχον ἔλαιον εἰς τὰς λαμπάδας, δὲν εἶχον καὶ εἰς τὰ ἀγγεῖα. Ἐδῶ ἦτο τὸ μέγα σφάλμα. Καὶ οὕτω πως ὁ ἀπατώμενος ἐμπορεῖ νὰ λέγῃ; «Εἶμαι ἐν ἀσφαλείᾳ, ἡ λαμπάς μου καίει, τὸ φῶς της εἶναι ἐξ ἴσου ἰσχυρὸν ὅσον τὸ ἰδικόν σου· ἐὰν ἀποκοιμηθῶ, θὰ ἀποκοιμηθῇς καὶ σύ». Καὶ ὅμως παρ' ὅλα αὐτὰ ὁ τοιοῦτος εἰς τὸ τέλος θὰ ἀποβληθῇ καὶ δὲν θὰ ὑπάρχῃ ὁ ἐλευθερῶν.

Ἄλλοι πάλιν προβάλλουν τὴν δικαιολογίαν ὅτι τηροῦν μετὰ προσοχῆς τοὺς ἐξωτερικοὺς τύπους τῆς θρησκείας. «Ἐφάγομεν ἐνώπιόν σου καὶ ἐπίομεν καὶ ἐν ταῖς πλατείαις ἡμῶν ἐδίδαξας». Ἐβαπτίσθης, κάθησαι πάντοτε εἰς τὴν τράπεζαν τοῦ Κυρίου, προσέρχεσαι τακτικὰ εἰς τὴν ἐκκλησίαν. Πολὺ καλὰ κάμνεις, ἀλλ' ὅλα αὐτὰ δυνατὸν νὰ συντελέσουν εἰς τὸ νὰ σὲ ἀπατήσουν ἀκόμη εὐκολώτερον. Ἴσως νὰ νομίζῃς ὅτι κάμνων αὐτὰ εἶσαι ἐν τάξει καὶ ὅμως νὰ ἀκούσῃς ἀπὸ τοῦ στόματος τοῦ Κυρίου τὸ «οὐκ οἶδα ὑμᾶς». Ἐὰν ἡ τήρησις τῶν ἐξωτερικῶν τύπων τῆς θρησκείας ἠδύνατο νὰ φέρῃ τοὺς ἀνθρώπους εἰς τὸν οὐρανόν, τότε ἡ Καπερναοὺμ δὲν θὰ κατεβιβάζετο μέχρι τοῦ ᾅδου. Ἐὰν ἡ προσέλευσις εἰς τὸν Ναὸν ἠδύνατο νὰ σώσῃ τὴν ψυχήν, τότε ὁ Καϊάφας θὰ ἦτο ἐν δόξῃ Ἐὰν ἡ ἀκρόασις τοῦ Λόγου ἦτο ἀρκετή, ὁ Ἡρώδης θὰ ἦτο εἰς τὸν οὐρανόν. Χρειάζεσθε κἄτι περισσότερον ὅλων αὐτῶν, ἄλλως θὰ ἀπολέσητε τὴν αἰώνιον ζωήν. Πιθανὸν ἐπίσης νὰ ἔχητε νὰ ἐπιδείξητε ἀρκετὴν θρησκευτικὴν δρᾶσιν καὶ νὰ συμπεραίνητε ἐκ τούτου ὅτι τὰ πάντα εἶναι ἐν τάξει, ὅπως ἐκεῖνοι οἱ ὁποῖοι ἔλεγον: «Οὐ τῷ σῷ ὀνόματι δυνάμεις πολλὰς ἐποιήσαμεν;». Τὸ σημεῖον, τὸ ὁποῖον κανονίζει τὴν θέσιν μας, δὲν εἶναι ἡ ἐκτέλεσις θαυμασίων ἔργων καὶ δυνάμεων, ἀλλ' ἡ ***πραγματικὴ ἕνωσις ἡμῶν μετὰ τοῦ Χριστοῦ διὰ ζώσης πίστεως.*** Ἀγαπητοί μου φίλοι, ἐὰν δὲν ὑπάρχῃ ἐντός σας ἡ χάρις τοῦ Θεοῦ, τότε τὰ κηρύγματά σας, αἱ προσευχαί σας, αἱ ἐλεημοσύναι σας καὶ πᾶν ἔργον σας θρησκευτικὸν συντελοῦν μόνον εἰς τὸ νὰ ἀπατᾶσθε καὶ ἡ ἀφύπνισίς σας καθίσταται ἔτι δυσκολωτέρα.

Μὴ λησμονῆτε ἐπίσης ὅτι εὐκόλως γίνεται ἀπομίμησις τῶν ἐξωτερικῶν γνωρισμάτων τῆς εὐσεβείας. Τὸ νὰ μάθῃ τις νὰ ἀποστηθίζῃ ὅ,τι ἄλλοι λέγουν ἐκ καρδίας, τὸ νὰ λάβῃ τις τὴν σκιαγραφίαν τῆς πείρας ἑνὸς πιστοῦ καὶ νὰ τὴν προσαρμόσῃ εἰς τὸν ἑαυτόν του ὡς ἰδικήν του πεῖραν, εἶναι πρᾶγμα τόσον ἁπλοῦν, ὥστε ἀντὶ νὰ ἀπορῶ ὅτι ὑπάρχουν ἀπατώμενοι, πολλάκις θαυμάζω ὅτι δὲν ὑπάρχουν πολὺ περισσότεροι. Καὶ αὐτὴ ἡ πίστις πόσον εὐκόλως παραποιεῖται! Ἀκόμη καὶ ἐπὶ τῶν ἡμερῶν τοῦ Χριστοῦ ὑπῆρχε πίστις ἐνεργοῦσα θαύματα ἀλλὰ μὴ σώζουσα τὴν ψυχήν· ὁ δὲ Παῦλος μᾶς λέγει ὅτι ἐὰν ἔχωμεν πίστιν ὥστε νὰ μετακινῶμεν ὄρη, χωρὶς ὅμως ἀγάπην, εἴμεθα μηδέν. Ἐμπορεῖ τις νὰ λέγῃ διὰ τῶν χειλέων ὅτι σώζεται διὰ τῆς πίστεως ἄνευ ἔργων καὶ ἡ πίστις του νὰ τὸν ἀναπαύῃ καὶ τὸν ἐνισχύῃ νὰ ἀποβάλῃ μερικὰς ἁμαρτίας, καὶ ὅμως νὰ μὴ ἦναι ***ἡ πίστις ἡ ἀποβλέπουσα μόνον εἰς τὸν Χριστὸν*** καὶ σώζουσα τὴν ψυχήν. Ἡ ἀπομί-

μησις ὅλων αὐτῶν τῶν πραγμάτων εἰς ἕνα τόσον πανοῦργον καὶ ἐξησκημένον ἐχθρὸν ὡς Διάβολος δὲν εἶναι καθόλου δύσκολος.

Ἐάν, φίλοι μου, θέλετε νὰ ἀπατᾶσθε, πολὺ εὔκολα δύνασθε νὰ τὸ κατορθώσητε. Πᾶς ἄφρων δύναται νὰ ἀπατᾷ ἑαυτόν. Δὲν χρειάζεται νὰ ἦναι κανεὶς σοφός, καρτερικὸς καὶ ὑπομονητικός, διὰ νὰ ἐφεύρῃ τρόπον διὰ τοῦ ὁποίου νὰ σύρῃ τὴν ψυχήν του εἰς μίαν οἰκτρὰν ἀπάτην. Ἐμπορεῖ νὰ τὸ κατορθώσῃ ἀπρακτῶν. Ἐὰν θέλετε νὰ σωθῆτε, πρέπει νὰ ἀγωνίζεσθε νὰ εἰσέλθετε διὰ τῆς στενῆς πύλης, ἐνῷ οὐδεὶς ἀγὼν χρειάζεται διὰ νὰ ἀπολεσθῆτε. Μία μικρὰ ἀμέλεια καὶ τὸ πᾶν συνετελέσθη. «Πῶς ἐκφευξόμεθα τηλικαύτης **ἀμελήσαντες** σωτηρίας;»

Δ΄. Ἡ ἀποκάλυψις τῆς ἀπάτης.

Καὶ τώρα ἔρχομαι εἰς τὸ τελευταῖον σημεῖον. Ἡ ἀπάτη ἐμπορεῖ νὰ διαρκέσῃ μίαν ὁλόκληρον ζωὴν καὶ νὰ ἔχῃ πλείστας ὅσας εὐλογοφανεῖς δικαιολογίας, ἀλλὰ μίαν ἡμέραν θὰ ἀποκαλυφθῇ.

Ἐνθυμοῦ σύ, ὁ ὁποῖος ὁμολογεῖς πίστιν διὰ τῶν χειλέων, ὅτι μίαν ἡμέραν θὰ ἦσαι μόνος καὶ θὰ βλέπῃς τὰς πράξεις σου, τὴν πίστιν σου καὶ τὴν ζωήν σου ἐν τῇ ἱερᾷ σιγῇ τῆς αἰωνιότητος. Ἐὰν δὲν δίδῃς τὴν ὀρθὴν ἐτυμηγορίαν τώρα, θά τὴν δώσῃς τότε. Ἡ συνείδησίς σου ἐπίσης θὰ ἔχῃ τότε ἀφυπνισθῇ. Θὰ ἔδιδες ὁλόκληρον κόσμον ἐὰν ἠμποροῦσες νὰ τὴν ἀποκοιμήσῃς, διότι ἡ συνείδησις εἶναι «ὁ σκώληξ» τῆς κολάσεως, ὁ ὁποῖος «οὐ τελευτᾷ». Εἶναι τὸ πῦρ, τὸ ὁποῖον «οὐ σβέννυται». Δὲν θὰ ἐμπορῇς τότε νὰ ἱκανοποιήσῃς τὴν συνείδησίν σου μὲ δικαιολογίας καὶ ὑποσχέσεις, ἀλλὰ θὰ σὲ ταράσσῃ, θὰ σὲ κατατρώγῃ. Ἡ διάνοιά σου ἐπίσης θὰ ἦναι τότε πλέον εὐαίσθητος ἢ τώρα. Δὲν σκέπτεσαι πολὺ εἰς αὐτὴν τὴν ζωὴν περὶ τῆς κολάσεως, τοῦ οὐρανοῦ καὶ τῆς αἰωνιότητος. Ἀλλὰ τότε αἱ λέξεις αὗται θὰ ἐμπήγνυνται ὡς μάχαιραι ἐντός σου. Θὰ ἀναγνωρίσῃς τότε ὅτι ἡ ψυχὴ ἦτο τὸ σπουδαιότερον πρᾶγμα ποὺ εἶχες καὶ θὰ αἰσθάνεσαι βαθέως τὰ ζητήματα ἐκεῖνα, τὰ ὁποῖα τώρα εἰσέρχονται μόνον εἰς τὰ ὦτά σου καὶ λησμονοῦνται. Δὲν θὰ ἔχῃς πλέον θέατρα ἢ ἄλλας διασκεδάσεις, μὲ τὰς ὁποίας νὰ διαλύσῃς τὴν μελαγχολίαν σου. Ἡ εὐαίσθητος ψυχή σου πληγωμένη πανταχόθεν θὰ κράζῃ μεγαλοφώνως χωρὶς νὰ παύουν αἱ κραυγαί της, διότι τότε θὰ ἦσαι χαμένος, χαμένος διὰ παντός. Ἡ γνῶσίς σου τότε θὰ αὐξηθῇ καὶ θὰ γνωρίσῃς ἐκεῖνο, τὸ ὁποῖον δὲν θέλεις νὰ γνωρίσῃς τώρα, καὶ ἡ ἀφροσύνη σου θὰ φαίνεται ἔτι ἀφρονεστέρα, διότι ὅταν ὑπῆρχεν ἀκόμη ἐλπίς, τὴν περιεφρόνησες, καὶ ὅταν σοὶ ἐκηρύττετο ὁ Χριστός, ἦσο εὐχαριστημένος μὲ τὴν σκιὰν καὶ περιεφρόνησες τὴν πραγματικότητα. Ἀλλ᾽ ἄκουσέ με, ἄκουσέ με μίαν φορὰν ἀκόμη. Τότε, ὦ ἄνθρωπε, θὰ ἔχῃς νὰ κάμῃς μὲ τὸν Θεόν. Τώρα ἀκούεις μόνον τὴν πτωχήν μου φωνὴν καὶ θὰ τὴν λησμονήσῃς, ἢ ἴσως νὰ μὴ τὴν αἰσθάνεσαι οὔτε αὐτὴν τὴν στιγμήν· ἀλλ᾽ ὅταν ἔλθῃ ἡ ἡμέρα τοῦ νὰ λογαριασθῇς μὲ τὸν Θεόν, πόσον διαφορετικὸν πρᾶγμα θὰ ἦναι. Ἐὰν δὲν ἐμπορῶ ἐγὼ νὰ σὲ κάμω νὰ ἐξετάσῃς σεαυτὸν ἐὰν ἦσαι ἐν τῇ πίστει, οἱ πύρινοι ὅμως ὀφθαλμοὶ Ἐκείνου θὰ ρίψουν φῶς εἰς τὰς σκοτεινοτέρας γωνίας τῆς ψυχῆς σου, καὶ ὁ δάκτυλός Του θὰ εὕρῃ τὰ λεπρὰ σημεῖα, τὰ ὁποῖα τώρα τόσον καλῶς ἀποκρύπτεις. Ἡ χείρ Του θὰ ἀνοίξῃ τὴν

καρδίαν σας καὶ θὰ τὴν ἐκθέσῃ εἰς ὁλόκληρον τὸ σύμπαν. Μὴ παίζετε μὲ τὴν αἰωνιότητα. Κρημνίσατε τὸ ἔργον σας, ἐὰν ἦναι ἐκτισμένον ἐπὶ τῆς ἄμμου. Καύσατέ το, ἐὰν ἦναι «ξύλα, χόρτος, ἄχυρα» καὶ ζητήσατε ἀπὸ τὸν Θεὸν σήμερον νὰ κτίσητε ἐπὶ τοῦ βράχου, ὁ ὁποῖος εἶναι ὁ Χριστός, μὴ χρησιμοποιοῦντες τίποτε ἄλλο εἰμὴ «χρυσοῦν, ἄργυρον καὶ πολυτίμους λίθους» ἵνα ὁ οἶκος σας ἀντιστῇ εἰς τὸ πῦρ.

Μίαν λέξιν πρὸς ἐσᾶς, ὦ ἁμαρτωλοί. «Ἐὰν ὁ δίκαιος μόλις σώζεται», ποῦ θὰ φανῆτε σεῖς; Μέθυσε! θὰ πίῃς ἀσφαλῶς τὸ ποτήριον τῆς ὀργῆς. Βλάσφημε! αἱ βλασφημίαι σου θὰ ἀνταποδοθοῦν εἰς τὴν ψυχήν σου ἀφθόνως. Κλέπτα! θὰ ἀνακαλύψῃς ὅτι ἐκεῖνο τὸ ὁποῖον ἔκλεπτες, ἦτο ἡ ἰδική σου ψυχή. Καὶ πάλιν σᾶς λέγω, ἐὰν καὶ οἱ καλλίτεροι τῶν ζώντων ἔχουν ἀνάγκην νὰ ἐξετάζουν ἑαυτοὺς τόσον ἐπιμελῶς, πολλοὶ δὲ ἐξ αὐτῶν θὰ ἀποκλεισθοῦν, τί θὰ γίνῃ εἰς σᾶς, ὦ ἀπρόσεκτοι ἁμαρτωλοί;

Αἱ τελευταῖαί μου λέξεις θὰ ἀπευθυνθοῦν πρὸς τοὺς ὑπερηφάνους, τοὺς ὁμολογοῦντας πίστιν διὰ τῶν χειλέων. Ἐμπορεῖτε νὰ ἀνίπτασθε, ὡς ὁ Ἴκαρος μὲ τὰ κήρινα πτερά, ἀλλ' ὅσον ὑψηλότερον ἵπτασθε, τόσον τρομερωτέρα θὰ ἦναι ἡ πτῶσίς σας. Καὶ ποῖον θὰ ἦναι τὸ τέλος σας; σκεφθῆτε τὸ τέλος τῶν ὁμοίων σας, οἱ ὁποῖοι θὰ εὑρίσκωνται τώρα εἰς τὴν κόλασιν. Πῶς θὰ καταρῶνται ἑαυτοὺς διότι περιεφρόνησαν τὰς χρυσᾶς εὐκαιρίας τὰς ὁποίας εἶχον. Αὐτὴ θὰ ἦναι καὶ ἡ ἰδική σας μερίς, ἐὰν δὲν μετανοήσητε. Σκέψου ποία θὰ εἶναι ἡ κατάστασίς σου ἐὰν εὑρεθῇς εἰς τὴν κόλασιν, ἀφοῦ ἔψαλλες περὶ αἰωνίας ἀγάπης, καὶ ἀποπεμφθῇς ἐκ τῆς παρουσίας Του σὺ ὁ ὁποῖος ἐκαυχᾶσο ὅτι ἐδικαιώθης. Ἀλλ' αὐτὸ θὰ πάθῃς ἐὰν δὲν ζητήσῃς ἀπὸ τὸν Θεὸν νὰ σὲ βοηθήσῃ νὰ κάμῃς ἔργον βέβαιον, πραγματικὸν καὶ ἀληθὲς διὰ τοῦ Ἁγίου Πνεύματος. «Πίστευσον εἰς τὸν Ἰησοῦν Χριστὸν καὶ σωθήσῃ. Ὁ πιστεύσας καὶ βαπτισθεὶς σωθήσεται, ὁ ἀπιστεύσας κατακριθήσεται»

(Ἐκ τοῦ Ἀγγλικοῦ τοῦ *C. H. Spurgeon*) **Γ. Κλάδης.**

— Οἱ μαθηταὶ Ἐκείνου, ὅστις ἔφερε τὸν ἀκάνθινον στέφανον, ἂς μὴ ἔχουν τὴν ἀξίωσιν νὰ φοροῦν στέφανον ῥόδων.

— Ἡ βεβήλωσις τῆς Κυριακῆς ὁμοιάζει μὲ τὴν καταστροφὴν τῶν δασῶν. Ἡ ἀνθρωπίνη ζωὴ (ὅπως καὶ αἱ κλιτύες τῶν ὀρέων) ἀπογυμνωθεῖσα τῆς προστάτιδος σκιᾶς, ἀποξηραίνεται καὶ φθείρεται, οἱ δὲ νομοθετοῦντες μέτρα ἐναντία εἰς τὴν Κυριακὴν ἀργίαν, προετοιμάζουν πνευματικὴν ἐρημίαν διὰ τὴν ἐπερχομένην γενεάν.

— Εἰς τί συνίσταται τὸ μέγα, τὸ αἰώνιον ἐνδιαφέρον, τὸ ὁποῖον παρουσιάζει εἰς τὸν εἰλικρινῆ ἀναγνώστην ἡ Ἁγία Γραφή; Δὲν περιέχει καμμίαν πληροφορίαν περὶ τῆς προόδου τῆς ἐπιστήμης, ἢ περὶ τῶν νόμων τῆς φύσεως. Ἐὰν ἦτο σύγγραμμα ἰατρικόν, θὰ ἦτο ἀνάγκη νὰ ἀναθεωρηθῇ καὶ ἀναδημοσιευθῇ κατὰ πενταετίαν. Τὰ ἀφορῶντα τὸ διεθνὲς δίκαιον συγγράμματα ἀχρηστοποιοῦνται κατόπιν ἑκάστου πολέμου. Τὰ ἐπιστημονικὰ ἐγχειρίδια ταχέως εἶναι διὰ τὸν κάλαθον τῶν ἀχρήστων. Ἀλλ' ἡ ἀποκάλυψις τοῦ Θεοῦ δὲν ὑπάγεται εἰς τὸν χρόνον. Εἶναι ἀλήθεια αἰωνία καὶ ἀμετάβλητος.

Ο ΠΡΟΟΡΙΣΜΟΣ ΤΟΥ ΑΝΘΡΩΠΟΥ

Τὶ ὀφείλει νὰ πράξῃ ὁ ἄνθρωπος εἰς τὸν κόσμον; Νομίζομεν ὅτι εἰς τὰ στόματα ὅλων εἶναι ἡ ἀπάντησις: νὰ πράξῃ τὸ κάλλιστον διὰ τὸν ἑαυτόν του.

Περὶ τούτου δὲν φαίνεται νὰ ὑπάρχῃ οὐδὲ ἡ ἐλαχίστη ἀμφιβολία

Ὅλοι οἱ ἄνθρωποι πάσης φυλῆς καὶ ἔθνους, πεπολιτισμένοι τε καὶ μή, θέλουν ὅλοι ἀνεξαιρέτως νὰ πράξουν ἕκαστος τὸ κάλλιστον διὰ τὸν ἑαυτόν του.

Ὁσαδήποτε ὀλίγα ἢ πολλὰ γράμματα καὶ ἂν γνωρίζῃ τις, ὁσαδήποτε ὀλίγα ἢ πολλὰ καὶ ἂν ἔχῃ χρήματα, καὶ ὁσωνδήποτε τεχνῶν καὶ ἐπιστημῶν κάτοχος καὶ ἂν ἦναι, θέλει γενικῶς παντοῦ καὶ πάντοτε νὰ κάμῃ ἐκεῖνο, τὸ ὁποῖον θεωρεῖ κάλλιστον διὰ τὸν ἑαυτόν του.

Εἰς τὸ φαινόμενον τοῦτο διαβλέπεται, καθ᾽ ἡμᾶς, ἡ κλεὶς τοῦ προορισμοῦ τοῦ ἀνθρώπου.

Ὅλοι γνωρίζομεν καὶ θαυμάζομεν τὰ θαυμάσια ἔνστικτα τῶν ζώων καὶ τῶν πτηνῶν, ἡ σπουδὴ τῶν ὁποίων ἀποκαλύπτει ἓν ἀπὸ τὰ θαυμασιώτερα φαινόμενα ὁλοκλήρου τῆς δημιουργίας.

Τίς ἀπὸ ἡμᾶς δὲν ἔχει θαυμάσει τὴν τέχνην, μὲ τὴν ὁποίαν αἱ μικραὶ μέλισσαι κατασκευάζουν τὰς κυψέλας των; Τίς ἀπὸ ἡμᾶς δὲν θαυμάζει τὴν ἀρχιτεκτονικὴν δεινότητα τῶν σκιούρων, οἱ ὁποίοι κατασκευάζουν τεχνικώτατα ὑπόγεια δώματα παρὰ τὰς ὄχθας τῶν ποταμῶν; Τίς δὲν θαυμάζει τὰ ἔνστικτα τῶν ἀποδημητικῶν καλουμένων πτηνῶν, ὡς αἱ χελιδόνες καὶ οἱ πελαργοί, οἱ ὁποῖοι χωρὶς νὰ σπουδάσουν γεωγραφίαν ταξειδεύουν περιοδικῶς ἀπὸ βορρᾶ πρὸς νότον καὶ ἀπὸ νότου πρὸς βορρᾶν;

Ὅλα τὰ τοιαῦτα ἔνστικτα τῶν ζώων, τῶν πτηνῶν καὶ τῶν ἰχθύων θαυμάζομεν καὶ ἐρευνῶντες εὑρίσκομεν ὅτι λίαν σοφῶς ἐπλουτίσθησαν δι᾽ αὐτῶν, διότι τὰ ἔνστικτα ἐκπληροῦν ὡρισμένον σκοπόν.

Ἀλλ᾽ ὅπως εἰς τὰ ζῶα ἐδόθησαν τὰ ἔνστικτα, οὕτω καὶ εἰς τὸν ἄνθρωπον ἐδόθη ἡ ἐπιθυμία τοῦ νὰ θέλῃ νὰ κάμῃ τὸ κάλλιστον διὰ τὸν ἑαυτόν του. Καὶ ὅπως ἀναγνωρίζομεν ὅτι λίαν σοφῶς ἐδόθησαν εἰς τὰ ζῶα τὰ ἔνστικτα, οὕτω δὲν δυνάμεθα παρὰ νὰ παραδεχθῶμεν, ὅτι πρέπει νὰ ὑπάρχῃ κάποιος μέγας καὶ ἀποχρῶν λόγος, ἕνεκα τοῦ ὁποίου ἐδόθη εἰς τὸν ἄνθρωπον ἡ ἐπιθυμία αὕτη· διότι δὲν εἶναι δυνατόν ποτε νὰ φαντασθῶμεν ὅτι ὁ Δημιουργὸς ἐνήργησε λογικῶς μὲν παρὰ τοῖς ζώοις, ἀλόγως δὲ παρὰ τοῖς ἀνθρώποις. Παραδεχόμενοι, λοιπόν, ὅτι ἡ ἔφεσις αὕτη, τὴν ὁποίαν κάθε ἄνθρωπος ἔχει ἐντός του, εἶναι βασική, ὅτι ὑπάρχει δηλαδὴ εἰς αὐτὴν ταύτην τὴν φύσιν τῶν πραγμάτων, παραδεχόμεθα, κατὰ συνέπειαν, καὶ ὅτι αὕτη ἔχει ὡρισμένον σκοπόν.

Παρατηροῦμεν ὅμως ὅτι τὰ ζῶα ἀκολουθοῦν τὸ ἔνστικτόν των μηχανικῶς καὶ αὐτομάτως. Ἡ μέλισσα, παραδείγματος χάριν, δὲν ἔχει ἀνάγκην νὰ σκεφθῇ ἂν πρέπῃ ἢ ὄχι νὰ κατασκευάσῃ κυψέλας· οὔτε ὁ σκίουρος, ἂν πρέπῃ ἢ ὄχι τὰ δώματα, τὰ ὁποῖα κατασκευάζει, νὰ ἦναι ἐπίγεια ἢ ὑπόγεια. Τὸ ἔνστικτον ὄχι μόνον τὰ ὠθεῖ, ἀλλὰ καὶ ἐκ τῶν προτέρων ὁρίζει ἐκεῖνο, τὸ ὁποῖον θὰ κάμουν.

Δὲν συμβαίνει ὅμως τὸ αὐτὸ καὶ μὲ τὴν ἔφεσιν τοῦ ἀνθρώπου. Ἡ ἔφεσι δίδει εἰς τὸν ἄνθρωπον ὁρμὴν νὰ κάμῃ τὸ κάλλιστον διὰ τὸν ἑαυτόν του, δὲν ὁρίζει ὅμως ἐκ τῶν προτέρων, ἀλλ᾽ ἀφήνει τὸν ἄνθρωπον ἐλεύθερον νὰ **εὕρῃ αὐτὸς οὗτος ποῖον** εἶναι τὸ κάλλιστον διὰ τὸν ἑαυτόν του.

Τοῦτο εἶναι ἓν ἀπὸ τὰ κυριώτερα χαρακτηριστικά, τὰ ὁποῖα διακρίνουν τὸν ἄνθρωπον ἀπὸ τὰ ζῶα καὶ θέτει μεταξὺ τούτων καὶ ἐκείνου χάσμα τόσον μέγα, ὥστε εἶναι κυριολεκτικῶς ἄβυσσος.

Ὅλοι λοιπὸν οἱ ἄνθρωποι ἔχουν ἐκ φύσεως ἐν ἑαυτοῖς τὴν ἔφεσιν τοῦ νὰ κάμουν τὸ κάλλιστον διὰ τὸν ἑαυτόν των. Ἔχομεν **ὅλοι** τὸν αὐτὸν σκοπόν. Ἐν τούτῳ **συναντώμεθα πάντες**. Πλὴν εὐθὺς μόλις συναντηθῶμεν, καὶ ἀποχωριζόμεθα πάλιν, διότι ἔχομεν φρικωδῶς παρεξηγήσει ἐκεῖνο, τὸ ὁποῖον εἶναι τῷ ὄντι κάλλιστον διὰ τὸν ἑαυτόν μας.

Ὅλοι νομίζομεν ὅτι πράττομεν τὸ κάλλιστον διὰ τὸν ἑαυτόν μας, ἐὰν ἀποκτήσωμεν ἰσχύν, δόξαν καὶ κλέος. Τοιαύτην ἑρμηνείαν δίδομεν εἰς τὴν ἐν ἡμῖν ἔφεσιν καὶ διὰ τῆς ἀποκτήσεως τῶν τοιούτων νομίζομεν ὅτι θὰ ἱκανοποιηθῇ ἡ ψυχή μας. Ὁ ἄνθρωπος, ἐν τῇ προσπαθείᾳ του νὰ ἱκανοποιήσῃ τὰς ἐπιθυμίας του ταύτας, κάμνει τὸ τρομερὸν λάθος τοῦ νὰ συνταυτίζῃ αὐτὰς μὲ τὸν φυσικὸν κόσμον καὶ νὰ νομίζῃ ὅτι διὰ τῆς ἀποκτήσεως φυσικοῦ πλούτου θὰ κορεσθοῦν αἱ ἐπιθυμίαι τῆς ψυχῆς του. Διότι τοῦτο πράττων, προσπαθεῖ νὰ κάμῃ τοῦτο τὸ ἀδύνατον, τὸ νὰ κάμῃ, δηλαδή, ἐξωτερικὸν καὶ ὑλικὸν ἐκεῖνο, τὸ ὁποῖον εἶναι πράγματι ἐσωτερικὸν καὶ ἄϋλον.

Ἐὰν ὑπῆρχε τρόπος νὰ μεταβάλωμεν τὴν ἐσωτερικὴν καὶ ἄϋλον ἔφεσιν εἰς ἐξωτερικὴν καὶ ὑλικήν, τότε, θεωρητικῶς τοὐλάχιστον, ἴσως νὰ ἦτο δυνατὴ ἡ ἱκανοποίησίς της διὰ τῶν ἐξωτερικῶν καὶ ὑλικῶν πραγμάτων. Δυστυχῶς εἶναι ἀπολύτως ἀδύνατον νὰ κάμωμεν τὴν τοιαύτην μεταλλαγήν, καὶ οὕτως ἡ ἔφεσις παραμένει πάντοτε ἐσωτερικὴ καὶ ἄϋλος, καὶ τούτου ἕνεκα **δὲν** δύναται νὰ ἱκανοποιηθῇ διὰ τοῦ φυσικοῦ κόσμου, διότι πῶς εἶναί ποτε δυνατὸν τὸ ἐσωτερικὸν νὰ κορεσθῇ ἀπὸ τὰ ἐξωτερικὰ καὶ τὸ ἄϋλον ἀπὸ τὰ ὑλικά; Τοῦτο εἶναι ἀδύνατον ἕνεκεν αὐτῆς ταύτης τῆς φύσεως τῶν πραγμάτων, καὶ ἐντεῦθεν τὸ πασίγνωστον φαινόμενον τοῦ ὅτι ὁσαδήποτε καὶ ἂν ἀποκτήσῃ ὁ ἄνθρωπον εἰς τὸν κόσμον τοῦτον, δὲν χορταίνει, ἀλλ᾽ ἐξακολουθεῖ νὰ ζητῇ περισσότερα.

Ἐπὶ πλέον καὶ ἡ πεῖρα διδάσκει ὅτι καὶ ὁλόκληρον τὴν γῆν καὶ ἂν σοὶ δώσουν, θὰ ζητῇς τὴν σελήνην· ἐὰν δὲ σοὶ δοθῇ καὶ ἡ σελήνη, θὰ ζητῇς τὸν ἥλιον. Διατί; Διότι, ὡς εἴπομεν, εἶναι φύσει ἀδύνατον αἱ ἐφέσεις τῆς ἀΰλου σου ψυχῆς νὰ ἱκανοποιηθοῦν μὲ ὑλικὰ πράγματα. Τὰ ἄϋλα χρειάζονται ἀνώτερα ἄϋλα καὶ οὐχὶ ὑλικά. Τὰ ὑλικὰ εἶναι ἀπαραίτητα διὰ τὴν διατήρησιν τοῦ σώματος, **οὐδέποτε** ὅμως δύνανται νὰ πληρώσουν τὸ κενὸν τῆς ψυχῆς. Καὶ τὸ τρομερὸν τοῦτο λάθος διαπράττομεν **ὅλοι**, διότι ὅλοι νομίζομεν ὅτι ὅσα περισσότερα ἀποκτήσωμεν, τόσον τὸ καλλίτερον διὰ τὸν ἑαυτόν μας, ἐνῷ πράγματι εἶναι τόσον τὸ χειρότερον, διότι πρῶτον μὲν τὰ πλούτη οὐδενός ποτε τὴν ψμχὴν ἠδυνήθησαν νὰ καταστήσουν εὐτυχῆ, ὡς ἡ ἱστορία καὶ ἡ καθημερινὴ πεῖρα διδάσκει· δεύτερον δέ, ἐν τῷ ἀγῶνι τοῦ πλουτισμοῦ μοιραίως προσκρούομεν πρὸς

ἀλλήλους καὶ δημιουργοῦμεν οὕτως ἔριδας, διαμάχας καὶ καταστρεπτικοὺς πολέμους, καὶ καταλήγομεν εἰς τὴν καταστροφὴν καὶ ἡμῶν καὶ ἀλλήλων.

Ἐὰν ὁ ἀναγνώστης φιλοσοφήσῃ ἐπὶ τούτων καὶ λάβῃ ὑπ᾿ ὄψιν του καὶ τὴν ταῦτα ἐπιβεβαιώνουσαν καθημερινὴν πεῖραν, ἱστορίαν καὶ ψυχολογίαν, τότε νομίζομεν ὅτι θὰ παραδεχθῇ ὅτι ἡ ψυχή, διὰ νὰ πληρωθῇ τὸ ἐν αὐτῇ κενὸν καὶ οὕτως αὕτη ὁλοκληρωθῇ καὶ γείνῃ εὐτυχής, χρειάζεται οὐχὶ φυσικόν, δηλαδὴ ὑλικόν, ἀλλὰ ***ψυχικὸν*** πλοῦτον, καὶ οὕτω μοιραίως ἐρχόμεθα εἰς τὸ ὑποσυνειδητὸν τῆς ἀναλυτικῆς ψυχολογίας.

Ἂν καὶ πρὸ δύο περίπου χιλιάδων ἐτῶν μὲ ἀκρίβειαν ὑπὸ τοῦ Ἀποστόλου Παύλου διετυπώθη, ἐν τούτοις μόνον κατὰ τὴν ἐποχήν μας ἡ ἀναλυτικὴ Ψυχολογία ἠρεύνησε καὶ ἀπέδειξεν ὅτι ἐντὸς τοῦ ἀνθρώπου ὑπάρχει ἓν τέρας, μία Λερναία Ὕδρα, ἕν τι, τὸ ὁποῖον ὁ διεθνοῦς φήμης ψυχίατος Βόρις Σίδις καλεῖ «διεφθαρμένον ὄν, τὸ ὁποῖον οὔτε προσωπικότητα ἔχει, οὔτε καὶ ἠθικοὺς νόμους ἀναγνωρίζει». Τοῦτο ἡ ἀναλυτικὴ ψυχολαγία ὀνομάζει ***ὑποσυνειδιτόν,*** Αἱ καταχθόνιοι δυνάμεις τοῦ ὑποσυνειδητοῦ ἐμπνέουν τὸν ἄνθρωπον μὲ ἐγωϊσμόν, ὑπερηφανίαν, φιλαυτίαν, φιλαργυρίαν, φθόνον, ἐκδίκησιν καὶ τὰ τούτοις παρόμοια, ἀπὸ αὐτὰ δὲ προέρχονται αἱ ἀκαταστασίαι, αἱ ἔριδες, οἱ πόλεμοι, κλπ.

Τὸ κακὸν δὲ εἶναι ὅτι ὁ ἄνθρωπος, αὐτὸς ἀφ᾿ ἑαυτοῦ, δὲν δύναται νὰ ἐλευθερωθῇ ἀπὸ τὸ ἄθλιον τοῦτο ὑποσυνειδητόν. Πάντες εἴμεθα δοῦλοι αὐτοῦ, καὶ ἀγόμεθα ὑπ᾿ αὐτοῦ εἰς τὴν φθορὰν καὶ τὸν θάνατον.

Ὡς εἴπομεν, ὁ ἄνθρωπος φύσει ζητεῖ ἰσχύν, δόξαν καὶ κλέος. Ὅταν δὲ πεισθῇ ὅτι ὁ φυσικὸς κόσμος δὲν δύναται νὰ πληρώσῃ τὰς ἐπιθυμίας ταύτας τῆς ψυχῆς του, τότε κατ᾿ ἀνάγκην θὰ στρέψῃ τὸ βλέμμα πρὸς τὸν ὑπερφυσικὸν τοιοῦτον. Τότε θὰ θελήσῃ νὰ ἀνέλθῃ ἡ ψυχή του εἰς τοὺς πνευματικοὺς αἰθέρας· θὰ προσπαθήσῃ νὰ πατάξῃ τὴν ὕλην καὶ νὰ ἐλευθερωθῇ ἀπὸ αὐτήν. Θὰ ἀγωνισθῇ νὰ ὑποδουλώσῃ τὸ σῶμα καὶ νὰ παύσῃ αὐτὸς νὰ ἦναι δοῦλος αὐτοῦ. Πλὴν εἰς ὅλας του ταύτας τὰς προσπαθείας ἀποτυγχάνει οἰκτρῶς. Τὸ ὑποσυνειδητόν του εἶναι ὡς μόλυβδος βαρύς, τὰ δὲ δεσμὰ μὲ τὰ ὁποῖα ἔχει δέσῃ τὸν δυστυχῆ ἄνθρωπον εἶναι χαλύβδινα. Δὲν τὸν ἀφήνει νὰ ἀνέλθῃ πρὸς τὰ ἄνω, ἀλλὰ μᾶλλον πρὸς τὰ κάτω. Δὲν τὸν ἀφήνει νὰ ἀπαλλαγῇ τῆς ὕλης, ἀλλ᾿ ἐμπνέει αὐτὸν ἔτι μᾶλλον μὲ ὑλιστικὴν ἐγωπάθειαν.

Πλούσιοι καὶ πτωχοί, ἐγγράμματοι καὶ ἀγράμματοι, ἐπιστήμονες καὶ μή, εὑρίσκονται εἰς τὸ αὐτὸ ἀκριβῶς ἐπίπεδον ἀπέναντι τοῦ ὑποσυνειδητοῦ των, διότι πάντες εἶναι δοῦλοι αὐτοῦ.

Ἓν ἀπὸ τὰ πλέον φανερὰ δείγματα τῆς δουλείας ταύτης εἶναι ὁ ***ἐγωϊσμός.*** Εὐκόλως δὲ δύνασθε νὰ βεβαιωθῆτε ὅτι οὗτος βασιλεύει ἐπὶ πάντων, ἐὰν λάβητε ὑπ᾿ ὄψιν σας πρῶτον μέν, ὅσον ἀφορᾷ τοὺς μὴ πεπαιδευμένους ἀνθρώπους, ὅτι καὶ ἐκεῖνοι, οἵτινες μόλις δύνανται νὰ ἀναγινώσκουν τὴν ἐφημερίδα, θὰ σοὶ εἴπουν ὅτι ***αὐτοὶ*** γνωρίζουν νὰ λύσουν ὅλα τὰ οἰκονομικά, θρησκευτικὰ καὶ πολιτικὰ προβλήματα τῆς οἰκουμένης· δεύτερον δέ, ὅσον ἀφορᾷ τοὺς πεπαιδευμένους, ὅτι, ἂν καὶ ἡ ἐποχή μας βρίθει ἐπιστημόνων καὶ φιλοσόφων, ἐν τούτοις δὲν εὑρέθη ἀκόμη εἷς ἐξ αὐτῶν, ὁ ὁποῖος νὰ εἴπῃ μετὰ τοῦ Σωκράτους: «Ἓν

οἶδα, ὅτι οὐδὲν οἶδα». Καὶ ὅμως ἐὰν τοὺς βάλητε ὅλους μαζύ, δὲν θὰ κάμουν οὔτε τὸ ἑκατοστὸν τοῦ Σωκράτους.

Ἐντεῦθεν γίνεται φανερὸν ὅτι τὰ πλούτη, αἱ ἐπιστῆμαι καὶ αἱ κοινωνικαὶ θέσεις δὲν δίδουν εἰς τὸν ταῦτα κατέχοντα πνευματικὴν ἐξύψωσιν ὑπεράνω ἐκείνων, οἵτινες στεροῦνται τούτων, διότι ἀμφότεροι εἶναι κατάδικοι καὶ ἐγκάθειρκτοι εἰς τὴν ἄβυσσον τοῦ ὑποσυνειδητοῦ των.

Τοιαύτης λοιπὸν οὔσης τῆς πραγματικῆς καταστάσεως τοῦ ἀνθρώπου, τί τὸ κάλλιστον δι' αὐτόν;

Ἀλλ' ἰδού.

Ποῖον εἶναι τὸ κάλλιστον διὰ τὸν δοῦλον; Νὰ γείνῃ ἐλεύθερος.

Ποῖον εἶναι τὸ κάλλιστον διὰ τὸν ἐκ καρκίνου πάσχοντα; Νὰ εὕρῃ ἰατρὸν δυνάμενον νὰ τὸν θεραπεύσῃ.

Ἀλλὰ πᾶς ἄνθρωπος ἔχει καρκῖνον τῆς ψυχῆς· πᾶς ἄνθρωπος εἶναι δοῦλος τοῦ ὑποσυνειδητοῦ του. Ποῖον εἶναι, λοιπόν, τὸ κάλλιστον διὰ πάντα ἄνθρωπον; Νὰ εὕρῃ ἰατρὸν δυνάμενον νὰ θεραπεύσῃ τὸν καρκῖνον τῆς ψυχῆς του· νὰ εὕρῃ Ἐλευθερωτὴν δυνάμενον νὰ τὸν ἀπελευθερώσῃ ἀπὸ τὴν δουλείαν τοῦ καταχθονίου ὑποσυνειδητοῦ του.

Διότι δὲν ὑπάρχει εἰς τὸν κόσμον ἄνθρωπος, ὁ ὁποῖος, ἂν θελήσῃ μὲ τὰ σωστά του νὰ ἐρευνήσῃ τὰ ἐσωτερικά του βάθη, νὰ διεισδύσῃ εἰς τὰ ἄδυτα τῆς ψυχῆς του· νὰ κατέλθῃ εἰς τὰ πλέον βαθέα δώματα τοῦ ὑποσυνειδητοῦ του καὶ νὰ ἐξαγάγῃ ἐκεῖθεν καὶ νὰ ἀντιμετωπίσῃ ἀνδρικῶς ὅλα του τὰ ἄπλυτα καὶ ὅλας τὰς σκοτεινὰς σελίδας τῆς ζωῆς του, δὲν ὑπάρχει, λέγομεν, ἄνθρωπος, ὁ ὁποῖος, ὅταν δυνηθῇ νὰ κάμῃ τοῦτο, νὰ μὴ ἐννοήσῃ ὅτι ἔχει πράγματι ἀνάγκην ἑνὸς ὑπερφυσικοῦ πλυντηρίου, διὰ νὰ τὸν ἀποπλύνῃ—μιᾶς ὑπερφυσικῆς δυνάμεως, διὰ νὰ δυνηθῇ νὰ τὸν λευκάνῃ.

Ὅταν οἱ ἄνθρωποι ζητοῦν τὴν θαυμασίαν ἐκείνην Δύμαμιν, ἡ ὁποῖα δύναται νὰ κάμῃ γενικὴν ἐκκαθάρισιν τῶν ἐγκάτων τῆς ψυχῆς των, τότε παρατηρεῖται τὸ ὑπέροχον φαινόμενον, τὸ ὁποῖον μὲ ἀκρίβειαν ἔχει ἐρευνήσῃ καὶ περιγράψῃ ἡ ἀναλυτικὴ ψυχολογία, καὶ κατὰ τὸ ὁποῖον ἡ πορεία αὕτη ἔχει ἐκ διαμέτρου ἀντίθετα ἀποτελέσματα, ἀπὸ ἐκεῖνα, τὰ ὁποῖα ἔχει ἡ πολιτικὴ τοῦ πολιτισμοῦ· διότι ὁ ἄνθρωπος, ἀπὸ ὑπερόπτου καὶ ἐγωϊστικοῦ θηρίου, γίνεται ὄντως ἄνθρωπος, λογικός, μεμετρημένος, συμπαθής, πραΰς, εἰρηνικός, ἀνιδιοτελής, μὴ ζητῶν τὰ ἑαυτοῦ· ἀντὶ δὲ νὰ τάσσωνται, ὡς ἐκ τοῦ πλουτισμοῦ, ἐναντίον ἀλλήλων, τοὐναντίον οἱ ἄνθρωποι ἔχουν ἀλληλοσυμπάθειαν, ἀλληλοβοήθειαν καὶ ἀλληλοβοήθειαν καὶ ἀλληλοαγάπην· ἐνῷ δὲ ἡ ψυχή των ἀποκτᾷ τοιαῦτα ἀγγελικὰ χαρίσματα, οἱ ἄνθρωποι φέρονται μοιραίως, διὰ τοῦ ***μόνου τούτου*** τρόπου, εἰς τὴν ***παγκόσμιον εἰρήνην.***

Πρὸ δύο περίπου χιλιάδων ἐτῶν ἐδόθη εἰς τὸν κόσμον ***τὸ Ὄνομα*** ἐκεῖνο, διὰ τοῦ ὁποίου ἡ ἀνθρωπότης, ***ἐὰν*** θέλῃ, δύναται νὰ ἐπιτύχῃ πάντων τούτων.

Τίς λοιπὸν δύναται νὰ ἀρνηθῇ, ὅτι ἐκεῖνος, ὁ ὁποῖος, περιφρονήσας τὴν ὑποκρισίαν καὶ τὰ μεμολυσμένα πλούτη μιᾶς ἐκφύλου κοινωνίας, προσπαθεῖ παντὶ σθένει νὰ εὕρῃ τὸ Πρόσωπον, ὅπερ θὰ δυνηθῇ νὰ ἐλευθερώσῃ αὐτὸν ἀπὸ

τὸ τρομερὸν καὶ διεφθαρμένον ὑποσυνειδητόν του, νὰ τὸν καταστήσῃ ὄντως ἄνθρωπον ἐλεύθερον καὶ πραγματικὴν κορωνίδα τῆς φύσεως, καὶ ἀντὶ τοῦ φθοροποιοῦ ὑποσυνειδητοῦ, νὰ προικίσῃ αὐτὸν μὲ στοιχεῖα αἰωνίου καὶ εὐτυχοῦς ὑπάρξεως, τὶς δύναται, λέγομεν, νὰ ἀρνηθῇ ὅτι ὁ ζητῶν αὐτά, δὲν πράττει τὸ κάλλιστον, ὄχι μόνον διὰ τὸν ἑαυτόν του ἀλλὰ καὶ διὰ τοὺς ἄλλους; Φυσικὰ οὐδείς.

Τοῦτο πράττων ὁ ἄνθρωπος ἱκανοποιεῖ τελείως τὴν ὑπὸ τοῦ Θεοῦ δοθεῖσαν αὐτῷ ἔφεσιν, γίνεται ὄντως εὐτυχής, καὶ ἐντεῦθεν ἐξάγεται, καθ' ὑμᾶς, τὸ ἀναπόφευκτον συμπέρασμα, ὅτι κατὰ τοῦτον καὶ μόνον τὸν τρόπον ὁ ἄνθρωπος ἐκτελεῖ τὸν ***προορισμὸν*** αὐτοῦ.

Ὁ προορισμὸς τοῦ ἀνθρώπου, δηλαδή, συνταυτίζεται μὲ ἐκεῖνο, τὸ ὁποῖον εἶναι τὸ ***πραγματικῶς κάλλιστον*** δι' αὐτὸν τοῦτον τὸν ἄνθρωπον, καὶ τὸ ὁποῖον κάλλιστον, ὅταν ἐκτελεσθῇ, καθιστᾷ τοὺς ἀνθρώπους εὐτυχεῖς, ὡς φυσικὴ δὲ συνέπεια ἀκολουθεῖ ἀφεύκτως καὶ ἡ παγκόσμιος εἰρήνη.

Σικάγον. ***Σ. Μ. Σάλπας,*** *ἰατρός.*

Ο ΒΙΟΣ ΚΑΙ ΤΟ ΕΡΓΟΝ ΤΟΥ ΑΠΟΣΤΟΛΟΥ ΠΑΥΛΟΥ

[συνέχεια]

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΚΔ΄.

Ὁ Παῦλος ἐν Καισαρείᾳ.

Πρὶν ἢ εἰσέλθωμεν εἰς τὴν ἀφήγησιν τῆς ἐν Καισαρείᾳ ὑπερδιετοῦς φυλακίσεως τοῦ Παύλου (Πράξ. κδ΄—κϛ΄), εἶναι ἀνάγκη νὰ λεχθῶσιν ὀλίγα τινα περὶ τοῦ πλαισίου, ἐντὸς τοῦ ὁποίου ἱστορεῖται τὸ τμῆμα τοῦτο τοῦ βίου τοῦ μεγάλου Ἀποστόλου.

Ἡ Καισάρεια ἦτο τότε πόλις νεωτάτη, ἱδρυθεῖσα πρὸ ὀλίγων μόλις δεκαετηρίδων ὑπὸ Ἡρώδου τοῦ Μεγάλου εἰς ὅρμον τινα ἄσημον φέροντα ἄλλοτε τὸ ὄνομα «Πύργος Στράτωνος». (1) Ἐκεῖ ἐπὶ τῆς σχεδὸν ἐρήμου ἀκτῆς ὁ πολυπράγμων Ἡρώδης διὰ κολοσσιαίας δαπάνης καὶ δωδεκαετοῦς ἐργασίας ἔκτισε πόλιν ἀξιόλογον, μὲ λαμπροὺς ναοὺς καὶ δημόσια κτίρια καὶ μὲ λιμένα ἀσφαλῆ καὶ εὐρύχωρον—τὸν μόνον κατὰ τὴν ἀλίμενον ἐκείνην παραλίαν τῆς Παλαιστίνης. (2)

(1) Στράβ. 16, 2: «Μετὰ δὲ τὴν Ἄκην, Στράτωνος πύργος, πρόσορμον ἔχει».

(2) Ὁ Ἰουδαῖος ἱστορικὸς Ἰώσηπος (Ἀρχ. 15, 9, 6 καὶ Ἰουδ. Πολ. 1, 21, 5—8) περιγράφων τον μέγαν κυματοθραύστην, ὃν κατεσκεύασεν ἐκ μεγάλων ὀγκολίθων ὁ Ἡρώδης καὶ ὅστις προεφύλασσε τὸν λιμένα πανταχόθεν, ἔχων εἴσοδον μόνον ἐκ βορρᾶ, ὁπόθεν οἱ ἄνεμοι ἦσαν πάντοτε «αἰθριώτατοι», λέγει ὅτι ὁ λιμὴν τῆς Καισαρείας ἦτο ἴσος κατὰ τὸ μέγεθος πρὸν τὸν τοῦ Πειραιῶς ἢ καὶ ἔτι μεγαλείτερος.

Μεταξὺ τῶν ἄλλων μεγαλοπρεπῶν κτιρίων, ἅτινα ἀνήγειρεν ὁ Ἡρώδης, ἦσαν ναὸς ἀφιερωμένος εἰς τὸν Καίσαρα καὶ τὴν Ρώμην, θέατρον, ἀμφιθέατρον, ἀνάκτορα κτλ. Ἔτι ἐπροίκισε τὴν πόλιν καὶ μὲ μέγα ὑδραγωγεῖον καὶ ὑπονόμους. Ὠνόμασεν αὐτὴν Καισάρειαν πρὸς τιμὴν τοῦ προστάτου του αὐτοκράτορος Αὐγούστου· αὕτη δ' ἐγένετο ἀμέσως καὶ πρωτεύουσα τῆς Ραμαϊκῆς ἐπαρχίας τῆς Ἰουδαίας καὶ συνεπῶς ἕδρα τοῦ ἑκάστοτε Ρωμαίου διοικητοῦ (ἐπάρχου ἢ προκουράτορος). (3) Ὁ πληθυσμὸς τῆς Καισαρείας ἦτο κατὰ τὸ ἥμισυ Ἑλληνικὸς καὶ κατὰ τὸ ἥμισυ Ἰουδαϊκός· τόσον ὅμως ἦτο Ἑλληνικὸν τὸ περιβάλλον, ὥστε ἡ Ἱερὰ Βίβλος τῶν Ἰουδαίων ἀνεγινώσκετο εἰς τὰς συναγωγὰς τῆς Καισαρείας ἑλληνιστὶ κατὰ τοὺς Ἑβδομήκοντα. Μ̃όλον τοῦτο, οἱ Ἰουδαῖοι τῆς Καισαρείας ἦσαν λίαν φανατικοί, εὑρισκόμενοι εἰς διαρκεῖς προστριβὰς μὲ τὸν Ἐθνικὸν πληθυσμόν, εἰς τρόπον ὥστε αἱ ὁδοὶ καθ' ἡμέραν ἀντήχουν ἐκ τῶν συμπλοκῶν καὶ συγκρούσεων μεταξὺ τῶν δύο στοιχείων. Ὅτε δὲ ἐξερράγη ἡ μεγάλη Ἰουδαϊκὴ ἐπανάστασις τοῦ ἔτους 69, ἐσφάγησαν (κατὰ τὸν Ἰώσηπον) 20,000 Ἰουδαῖοι εἰς τὰς ὁδοὺς τῆς Καισαρείας.

Ἔπαρχος τῆς Ἰουδαίας, ὅτε ὁ Ἀπόστολος Παῦλος μετηνέχθη εἰς Καισάρειαν, ἦτο ὁ Ἀντώνιος (ἢ Κλαύδιος) Φῆλιξ, ἀδελφὸς τοῦ Πάλλαντος, τοῦ πανισχύρου ἀπελευθέρου τοῦ αὐτοκράτορος Κλαυδίου. Ἦτο λοιπὸν ὁ Φῆλιξ (ὅπως καὶ ὁ ἀδελφός του) ἀπελεύθερος, ἤτοι, δοῦλος ἀπελευθερωθεὶς ὑπὸ τῆς βασιλομήτορος Ἀντωνίας, ἐξ οὗ καὶ τὸ ὄνομα Ἀντώνιος, ὅπερ ἔφερεν. Ὁ δὲ χαρακτὴρ αὐτοῦ ἦτο ἀντάξιος τῆς δουλικῆς αὐτοῦ προελεύσεως· περὶ αὐτοῦ ὁ μέγας Ρωμαῖος ἱστορικὸς Τάκιτος (Ἱστορ. ε΄. 9) λέγει δηκτικῶς: «Εἰς τὴν διάπραξιν παντὸς εἴδους ἀκολασίας καὶ ὠμότητος ἤσκει ἐξουσίαν βασιλέως μὲ ἦθος δούλου». Ὡς δεῖγμα τῆς ἠθικῆς του ὑποστάσεως ὁ Ἰώσηπος ἱστορεῖ πῶς ἐδολοφόνησε τὸν μέγαν ἀρχιερέα Ἰωνάθαν, εἰς τὸν ὁποῖον ὤφειλεν ἐν μέρει τὸν διορισμόν του ὡς ἐπάρχου. Πᾶσαν δὲ διατάραξιν τῆς τάξεως κατέπνιγεν εἰς ποταμοὺς αἱμάτων. Ἡ δὲ Δρουσίλλη, ἣν ὁ Λουκᾶς ἀναφέρει ὡς «γυναῖκα» αὐτοῦ, ἦτο Ἰουδαία, κόρη τοῦ βασιλέως Ἀγρίππα τοῦ Α΄. καὶ σύζυγος τοῦ Ἀζίζου, βασιλέως τῆς Ἐμέσης, τὴν τὴν ὁποίαν ὁ Φῆλιξ παρέπεισε νὰ ἐγκαταλείψῃ τὸν σύζυγόν της καὶ νὰ συζευχθῇ αὐτόν.

Ἐνώπιον τοιούτου λοιπὸν δικαστοῦ ἐκλήθη νὰ ἐμφανισθῇ ὁ Παῦλος, ὅτε μετὰ πέντε ἡμέρας κατέβησαν ἐξ Ἱεροσολύμων οἱ κατήγοροι αὐτοῦ, ἤτοι, ὁ ἀρχιερεὺς Ἀνανίας μετὰ τῶν πρεσβυτέρων καὶ «ρήτορος» (δικηγόρου) τινός, Τερτούλ-

(3) Εἰς τὴν Καισάρειαν ὀλίγα ἔτη μετὰ τὴν ἐκεῖ διαμονὴν τοῦ Παύλου, συνέπεσε νὰ ἀναγορευθῇ αὐτοκράτωρ ὁ Βεσπασιανός· διὸ καὶ οὗτος μετωνόμασεν αὐτὴν Φλαβίαν καὶ ἀνεκήρυξεν αὐτὴν Ρωμαϊκὴν «κολωνίαν», ἤτοι, πόλιν προνομιοῦχον. Ἐν τούτοις, ἡ Καισάρεια ἐπανέκτησε τὸ ἀρχικὸν αὐτῆς ὄνομα μετὰ τὴν ἔκλειψιν τῆς Φλαβιανῆς δυναστείας, καὶ ὑπὸ τὸ ὄνομα τοῦτο ἱστορεῖται κατὰ τοὺς Χριστιανικοὺς αἰῶνας, διακριθεῖσα ἰδίως κατὰ τὸν 3ον αἰῶνα διὰ τοὺς πολλοὺς Χριστιανοὺς μάρτυρας αὐτῆς. Ἐν αὐτῇ ἐγεννήθη καὶ ἐχρημάτισεν ἐπίσκοπος ὁ πατὴρ τῆς ἐκκλ. ἱστορίας Εὐσέβιος. Κατὰ τὰς Σταυροφορίας ἦτο ὁ κυριώτερος λιμὴν τῶν Σταυροφόρων, ἀλλὰ κατόπιν περιῆλθεν εἰς τελείαν παρακμὴν καὶ ἀφάνειαν. Σώζονται ὅμως εἰσέτι πολλὰ λείψανα τῆς προτέρας δόξης της πλησίον τῆς ὁμωνύμου μικρᾶς Ἀραβικῆς πολίχνης Κεσαριέ.

λου ὀνόματι. (4) Οὗτος, ἅμα ὡς προσήχθη ὁ Ἀπόστολος, ἐπροοιμίασε τὸ κατηγορητήριον διὰ δουλικωτάτων κολακειῶν πρὸς τὸν Φήλικα: «Ἐπειδὴ πολλὴν εἰρήνην ἀπολαμβάνομεν διὰ σοῦ καὶ γίνονται εἰς τὸ ἔθνος τοῦτο λαμπρὰ κατορθώματα διὰ τῆς σῆς προνοίας, κατὰ πάντα καὶ πανταχοῦ εὐγνωμονοῦμεν, κράτιστε Φῆλιξ, μετὰ πάσης εὐχαριστίας». Ἔπειτα ἀναπτύσσει τὴν τριπλῆν κατηγορίαν κατὰ τοῦ Παύλου: (α) Ὅτι εἶναι ***στασιαστής,*** κινῶν εἰς στάσιν τοὺς «καθ' ὅλην τὴν οἰκουμένην» Ἰουδαίους. (β) Ὅτι εἶναι ***αἱρετικός,*** «πρωτοστάτης τῆς αἱρέσεως τῶν Ναζωραίων». (γ) Ὅτι εἶναι ***ἱερόσυλος,*** ζητήσας νὰ βεβηλώσῃ τὸ ἱερὸν ἐν Ἱερουσαλήμ. Τὸ κατηγορητήριον τοῦτο ἐπεβεβαίωσαν διὰ ζώσης καὶ οἱ λοιποὶ κατήγοροι. Ὁ Φῆλιξ τότε προσεκάλεσε τὸν Ἀπόστολον νὰ ἀπαντήσῃ· ὁ δὲ Παῦλος ἀπέκρουσε κατὰ σειρὰν τὰ εἰς αὐτὸν ψευδῶς ἀποδοθέντα. «Δύνασαι», εἶπε πρὸς τὸν ἡγεμόνα, «νὰ πληροφορηθῇς ὅτι μόλις πρὸ δώδεκα ἡμερῶν ἀνέβην ἐντεῦθεν εἰς Ἱεροσόλυμα διὰ νὰ προσκυνήσω, καὶ οὔτε ἐν τῷ ἱερῷ μὲ εὗρον συνομιλοῦντα μετά τινος ἢ ὀχλαγωγοῦντα, οὔτε εἰς τὰς συναγωγάς, οὔτε εἰς τὴν πόλιν. Οὔτε δύνανται νὰ φέρωσιν ἀποδείξεις περὶ στασιαστικῶν ἐνεργειῶν μου». Ὡς πρὸς τὴν κατηγορίαν ἐπὶ ἱεροσυλίᾳ ἀφηγήθη πῶς Ἰουδαῖοί τινες ἐκ τῆς Ἀσίας τὸν εὗρον ἐν τῷ ἱερῷ κεκαθαρισμένον (δηλ. ἐκτελέσαντα τοὺς νενομισμένους καθαρισμοὺς τῆς Ἰουδαϊκῆς ἱεροτελεστίας). Ἐπροκάλεσε δὲ τοὺς κατηγόρους του νὰ καταθέσωσί τι συγκεκριμένον, ἀποδεικνύον οἱανδήποτε ἐκ μέρους του βεβήλωσιν τοῦ ἱεροῦ. Ὡμολόγησεν ὅμως ὁ Ἀπόστολος, ὡς πρὸς τὴν δευτέραν κατηγορίαν, ὅτι πράγματι ἀνήκει εἰς τὴν «ὁδόν, ἣν οὗτοι λέγουσιν αἵρεσιν», τῶν Ναζωραίων, λατρεύων οὕτω τὸν Θεὸν τῶν πατέρων του, «πιστεύων εἰς πάντα τὰ γεγραμμένα ἐν τῷ νόμῳ καὶ τοῖς προφήταις, ἐλπίδα ἔχων εἰς τὸν Θεόν, τὴν ὁποίαν καὶ αὐτοὶ οὗτοι προσδέχονται, ὅτι μέλλει νὰ γίνῃ ἀνάστασις νεκρῶν, δικαίων τε καὶ ἀδίκων». (5)

Ὁ Φῆλιξ, ἀφοῦ κατέπεσεν ἥ τε κατηγορία ἐπὶ στάσει καὶ ἡ ἐπὶ ἱεροσυλίᾳ, ἀπέμεινε δὲ μόνη ἡ ἐπὶ αἱρέσει, ἤτοι, ἐπὶ ζητήματι ὑπαγομένῳ εἰς τὸν κύκλον τῆς Ἰουδαϊκῆς θεολογίας, δι' ἣν οὐδεμίαν εἶχεν (ἢ ἤθελε νὰ ἔχῃ) ἁρμοδιότητα, διέκοψεν εἰς τὸ σημεῖον τοῦτο τὴν διαδικασίαν καὶ ἀνέβαλε τὴν ἔκδοσιν τῆς ἀποφάσεώς του μέχρις οὗ κατέλθῃ ἐξ Ἱεροσολύμων Λυσίας ὁ χιλίαρχος. Διέταξε δὲ τὸν ἑκατόνταρχον νὰ φυλάττηται ἐν τῷ μεταξὺ ὁ Παῦλος καὶ νὰ ἔχῃ ἄνεσιν καὶ νὰ μὴ ἐμποδίζηται κανεὶς ἐκ τῶν οἰκείων αὐτοῦ ἀπὸ τοῦ νὰ τὸν ἐπισκέπτηται καὶ τὸν ὑπηρετῇ.

---

(4) Ὁ Τέρτουλλος οὗτος ἦτο, ὡς φαίνεται, Ρωμαῖος καὶ προσελήφθη ὡς χειριζόμενος καλῶς τὴν Λατινικὴν γλῶσσαν, εἰς ἣν θὰ διεξήγετο ἡ δίκη ἐνώπιον τοῦ ἡγεμόνος. Τοιοῦτοι Ρωμαῖοι συχνάκις ἀναφέρονται ὑπὸ τῶν συγγραφέων τῆς ἐποχῆς ἐκείνης ὡς ἀσκοῦντες τὸ ἐπάγγελμα τοῦ συνηγόρου ἐν ταῖς ἐπαρχίαις, ἵνα ἀποκτήσωσι τὴν ἀπαιτουμένην πεῖραν πρὸς τὸ δικηγορεῖν ἐν τῇ πρωτευούσῃ.

(5) Ἐκ τῆς φράσεως ταύτης τοῦ Παύλου καταφαίνεται ὅτι μεταξὺ τῶν «πρεσβυτέρων», οἵτινες εἶχον κατέλθει εἰς Καισάρειαν ὡς κατήγοροί του, ἦσαν καὶ Φαρισαῖοι. Ἐξ οὗ προκύπτει ὅτι ἀφοῦ διὰ τῆς ἐπεμβάσεως τοῦ Λυσίου ὁ Παῦλος ἐτέθη ἐκτὸς κινδύνου καὶ ἐφυγαδεύθη εἰς Καισάρειαν, οἱ ἐν τῷ Συνεδρίῳ Φαρισαῖοι ἐστράφησαν καὶ πάλιν κατ' αὐτοῦ καὶ ἠνώθησαν μετὰ τῶν Σαδδουκαίων εἰς τὴν δίωξίν του.

Ὁ Λουκᾶς μᾶς λέγει εἰς τὸ σημεῖον τοῦτο ὅτι ὁ Φῆλιξ «ἀκριβέστερον ἐγνώριζε τὰ περὶ τῆς ὁδοῦ ταύτης», ἤτοι, περὶ τῆς αἱρέσεως τῶν λεγομένων Ναζωραίων. Εὑρίσκετο ἀπὸ ἀρκετοῦ καιροῦ ὡς ἔπαρχος ἐν Καισαρείᾳ, ὅπου, ὡς θὰ ἐνθυμηθῇ ὁ ἀναγνώστης, ὑπῆρχεν ἤδη πολυάριθμος Χριστιανικὴ ἐκκλησία, σχηματισθεῖσα ἐξ Ἐθνικῶν διὰ τοῦ κηρύγματος πρῶτον τοῦ Φιλίππου (Πράξ. η΄. 40) καὶ ἔπειτα τοῦ Πέτρου (Πράξ. ι΄.), ἡ ὁποία περιελάμβανε καὶ Ρωμαίους στρατιώτας καὶ τὸν ἑκατόνταρχον Κορνήλιον. Δὲν ἦτο λοιπὸν δυνατὸν ὁ Φῆλιξ νὰ μὴ ἔλαβε γνῶσιν τῆς ὑπάρξεως τῆς ἐκκλησίας ταύτης. Ἐπὶ πλέον ἡ σύζυγός του Δρουσίλλη, ὡς Ἰουδαία, θὰ τὸν εἶχε κατατοπίσει περὶ τῆς νέας ταύτης αἱρέσεως, ἥτις ἐξῆλθεν ἐξ αὐτῶν τῶν σπλάγχνων τοῦ Ἰουδαϊσμοῦ. Ἀλλὰ καὶ ἡ ὅλη ἐμφάνισις τοῦ Ἀποστόλου κατὰ τὴν παράστασίν του ἐνώπιον τοῦ βήματος τοῦ Φήλικος καὶ ἡ εἰλικρίνεια, ἣν ἀπέπνεεν ἡ ὑπεράσπισίς του, ἀναμφιβόλως ἔκαμον ἐντύπωσιν εἰς τὸν ἡγεμόνα καὶ τὸν ἔπεισαν ὅτι ἀδίκως καὶ ἐκ θρησκευτικοῦ φανατισμοῦ κατηγορεῖτο ὁ Παῦλος. Διὰ τοῦτο «μετά τινας ἡμέρας» προσεκάλεσε τὸν Ἀπόστολον εἰς δευτέραν (ἀλλ' ἰδιαιτέραν) ἀκρόασιν, εἰς τὴν ὁποίαν παρίστατο μόνος αὐτὸς καὶ ἡ Δρουσίλλη, καὶ ἐζήτησε νὰ μάθῃ παρ' αὐτοῦ «περὶ τῆς εἰς Χριστὸν πίστεως». Ὁ δὲ Παῦλος μετὰ τόσης εὐγλωττίας καὶ δυνάμεως ὡμίλησε πρὸς τὸν ἄδικον καὶ αἱμοσταγῆ τοῦτον Ρωμαῖον καὶ πρὸς τὴν μοιχαλίδα Ἰουδαίαν σύζυγόν του «περὶ δικαιοσύνης καὶ ἐγκρατείας καὶ τῆς μελλούσης κρίσεως», ὥστε ὁ Φῆλιξ ἐταράχθη, συνεκινήθη καὶ ἐγένετο «ἔμφοβος», ἀναλογιζόμενος βεβαίως τὰ πολλὰ ἐγκλήματά του.

Ἀλλ' ἦτο, ὡς φαίνεται, ἐκ τῶν χαρακτήρων ἐκείνων, οἵτινες εὐκόλως μὲν συγκινοῦνται ἀλλὰ κυριευμένοι ὑπὸ τοῦ κοσμικοῦ συμφέροντος, δυσκόλως προάγονται εἰς ὀρθὰς καὶ δικαίας ἀποφάσεις. Οἱ φόβοι τῆς μελλούσης κρίσεως, οὓς διήγειρεν εἰς τὴν ψυχήν του τὸ σθεναρὸν τοῦ Ἀποστόλου κήρυγμα, ὄχι μόνον δὲν ἴσχυσαν νὰ τὸν φέρωσιν εἰς μετάνοιαν καὶ πίστιν, ἀλλ' οὐδὲ τὸν ἔπεισαν νὰ ἀποδώσῃ, διὰ δικαίας ἀποφάσεως, τὴν ἐλευθερίαν εἰς ἕνα ἄνθρωπον, ὃν ἐγνώριζεν ἀδίκως κατηγορούμενον. «Πρὸς τὸ παρὸν ὕπαγε», τῷ εἶπε, «καὶ ὅταν λάβω καιρόν, πάλιν θὰ σὲ καλέσω». Καὶ οὕτως ὁ μὲν Ἀπόστολος ἐπανῆλθεν εἰς τὴν φυλακήν του, αἱ δὲ ἐκ τοῦ κηρύγματός του ἐντυπώσεις ταχέως παρῆλθον ἐκ τῆς ψυχῆς τοῦ Φήλικος. Οὗτος ἀληθῶς ἐπανειλημμένως μετεκαλέσατο τὸν Παῦλον καὶ συνωμίλησε μετ' αὐτοῦ· ἀλλὰ τοῦτο ἔπραξεν, ὡς μᾶς λέγει ὁ Λουκᾶς, «ἐλπίζων ὅτι θὰ δοθῶσιν εἰς αὐτὸν χρήματα διὰ νὰ ἀπολύσῃ τὸν Παῦλον». Εἶχεν ἀκούσει περὶ τῆς θαυμαστῆς ἀλληλεγγύης τῶν Χριστιανῶν πρὸς ἀλλήλους καὶ περὶ τῆς εἰσφορᾶς, ἣν ἐκόμισεν ὁ Παῦλος ἐκ μέρους τῶν ἔξω ἐκκλησιῶν πρὸς τοὺς ἐν Ἰουδαίᾳ ἀδελφούς· καὶ ἤλπισεν ὅτι διὰ τὴν ἀπελευθέρωσιν ἑνὸς τόσον διακεκριμένου ἀδελφοῦ ὅλαι αἱ Χριστιανικαὶ κοινότητες θὰ ἔκαμνον μίαν γενναίαν χρηματικὴν θυσίαν. Ἀφοῦ ὅμως παρῆλθε διετία καὶ ἠννόησεν ὅτι οἱ Χριστιανοὶ δὲν ἤθελον νὰ κατέλθουν εἰς ταπεινὴν δωροδοκίαν, συνάμα δὲ ἀντικατεστάθη εἰς τὴν διοίκησιν τῆς Παλαιστίνης καὶ ἐκλήθη εἰς Ρώμην, ἵνα ἀπολογηθῇ διὰ τὰς βαρείας ἐναντίον τῆς διοικήσεώς του κατηγορίας, ἠθέλησε νὰ ἐξευμενίσῃ τοὺς Ἰουδαίους κατηγόρους του· καὶ διὰ τοῦτο ἀνεχώρησεν ἐκ Καισαρείας ἀφήσας τὸν

Παῦλον δέσμιον (6).

Τὸν Φήλικα εἰς τὴν διοίκησιν τῆς Παλαιστίνης διεδέχθη ὁ ***Πόρκιος Φῆστος*** (ἔτος 59 ἢ 60 μ. Χρ.). Περὶ τῆς προηγουμένης σταδιοδρομίας τοῦ Φήστου οὐδὲν γνωρίζομεν, ἐκ τῆς ἀφηγήσεως ὅμως τοῦ Λουκᾶ (Πράξ. κε΄. καὶ κς΄.) βλέπομεν ὅτι ἦτο ἀνὴρ πολὺ διάφορος τοῦ Φήλικος. Τρεῖς ἡμέρας μετὰ τὴν ἄφιξιν καὶ ἐγκατάστασίν του ὡς διοικητοῦ τῆς ἐπαρχίας, ἀνῆλθεν εἰς Ἱερουσαλήμ· ἦτο μὲν ἡ Καισάρεια ἡ πρωτεύουσα τῆς ἐπαρχίας, ἀλλὰ δι' ὁλόκληρον τὸ Ἰουδαϊκὸν ἔθνος πρωτεύουσα ἦτο ἡ Ἁγία Πόλις, καὶ πᾶς διοικητὴς θέλων νὰ γνωρίσῃ τὸν λαὸν ἔπρεπε νὰ ἐπισκεφθῇ τὸ ἐθνικὸν αὐτοῦ κέντρον. Ἐκεῖ διέτριψεν ὑπὲρ τὰς δέκα ἡμέρας, κατὰ τὸ διάστημα τῶν ὁποίων ὁ ἀρχιερεὺς καὶ οἱ πρῶτοι τῶν Ἰουδαίων ἀνενέωσαν ἐνώπιον αὐτοῦ τὰς κατὰ τοῦ Παύλου κατηγορίας των καὶ παρεκάλουν αὐτόν, ὡς «χάριν», νὰ μεταφέρῃ τὸν Ἀπόστολον εἰς Ἱεροσόλυμα πρὸς δίκην, μὲ τὴν ὑστερόβουλον ὅμως πρόθεσιν, ἐνεδρεύοντες νὰ φονεύσωσι καθ' ὁδὸν τὸν μισητὸν Ναζωραῖον. Ἀλλ' ὁ Φῆστος, ἔχων ὡς φαίνεται πληροφορίας καλὰς περὶ τῆς ὑποθέσεως, ἠρνήθη τὴν αἴτησίν των, εἰπὼν ὅτι ὁ Παῦλος καλῶς φυλάσσεται ἐν Καισαρείᾳ καὶ ἐκεῖ πρέπει νὰ δικασθῇ, ἀφοῦ καὶ αὐτὸς ὁ ἴδιος ἐπρόκειτο νὰ ἐπιστρέψῃ ἐκεῖσε ἀμέσως. Ὅθεν μετὰ τοῦ Φήστου ἀνεχώρησαν εἰς Καισάρειαν καὶ οἱ κατήγοροι τοῦ Ἀποστόλου. Τὴν δ' ἐπαύριον τῆς ἐκεῖ ἀφίξεώς του, ὁ Φῆστος, καθήσας ἐπὶ τοῦ βήματος, διέταξε νὰ προσαχθῇ ὁ Παῦλος. Ἡ διαδικασία διεξήχθη περίπου ὡς καὶ ἐπὶ Φήλικος. Οἱ μὲν Ἰουδαῖοι κατηγόρησαν τὸν Ἀπόστολον ὡς στασιαστήν, αἱρεσιώτην καὶ ἱερόσυλον, χωρὶς ὅμως νὰ προσκομίσωσιν ὡρισμένας ἀποδείξεις τῶν κατηγοριῶν τούτων. Ὁ δὲ Παῦλος ἀπολογούμενος ὑπεστήριξεν ὅτι «οὔτε εἰς τὸν νόμον τῶν Ἰουδαίων οὔτε εἰς τὸ ἱερὸν οὔτε εἰς τὸν Καίσαρα ἥμαρτεν». Ὁ Φῆστος, θέλων καὶ αὐτὸς νὰ ἐξευμενίσῃ τοὺς Ἰουδαίους, ἐπρότεινεν εἰς τὸν Παῦλον νὰ δικασθῇ ἐνώπιόν του εἰς Ἱεροσόλυμα. Τότε ὁ Ἀπόστολος, γνωρίζων καλῶς τοὺς κινδύνους μιᾶς τοιαύτης μεταθέσεως τῆς δίκης του εἰς Ἱεροσόλυμα, ἠρνήθη καὶ κατέφυγεν εἰς τὸ ἔσχατον ἔνδικον μέτρον τοῦ Ρωμαίου πολίτου, δηλώσας ***προσφυγὴν εἰς τὸν αὐτοκράτορα:*** «Ἐπὶ τοῦ βήματος τοῦ Καίσαρος παρίσταμαι, ὅπου πρέπει νὰ κριθῶ. Τοὺς Ἰουδαίους εἰς οὐδὲν ἠδίκησα, ὡς καὶ σὺ κάλλιστα γνωρίζεις. Ἐὰν δὲ οὐδὲν ὑπάρχῃ ἐξ ὅσων οὗτοι μὲ κατηγοροῦσιν, οὐδεὶς δύναται νὰ μὲ χαρίσῃ εἰς αὐτούς. ***Τὸν Καίσαρα ἐπικαλοῦμαι!*** » Διὰ τῶν λέξεων τούτων ἀφῃρεῖτο ἡ ὑπόθεσις ἀπὸ τῆς δικαιοδοσίας τοῦ Φήστου καὶ μετεβιβάζετο εἰς τὸ ἐν Ρώμῃ ἀνώτατον δικαστήριον τοῦ Αὐτοκράτορος. Ὅθεν ὁ Φῆστος, συνομιλήσας δι' ὀλίγων μετὰ τῶν συμβούλων του, ἀπήντησεν ἀμέσως: «Τὸν Καίσαρα ἐπικαλεῖσαι; Εἰς τὸν Καίσαρα θὰ ὑπάγῃς!» (7).

---

(6) «Θέλων χάριν καταθέσθαι τοῖς Ἰουδαίοις». Πρβλ. Μάρκ. ιε΄. 15: «Ὁ δὲ Πιλᾶτος, βουλόμενος τῷ ὄχλῳ τὸ ἱκανὸν (ἀρεστὸν) ποιῆσαι, ἀπέλυσεν αὐτοῖς τὸν Βαραββᾶν καὶ παρέδωκε τὸν Ἰησοῦν φραγγελώσας ἵνα σταυρωθῇ».

(7) Εἰς ὅλας τὰς ἐπαρχίας τοῦ Ρωμαϊκοῦ κράτους τὴν ποινικὴν δικαιοσύνην ἀπένεμον οἱ κατὰ τόπους διοικηταί, εἴτε ***ἀνθύπατοι*** (proconsules) ἦσαν οὗτοι, εἴτε ***ἀντιστράτηγοι*** (propraetores) εἴτε ἁπλοῖ ***ἔπαρχοι*** (procuratores), ὡς ὁ Φῆστος. Ἐναντίον δὲ τῶν ἀποφάσεών των διὰ μὲν τοὺς ἐπαρχιώτας (provinciales), ἤτοι τοὺς ὑπηκόους ἢ ὑποτελεῖς, οὐδε-

Τοιουτοτρόπως ἐτίθετο τέρμα εἰς τὴν ἁρμοδιότητα τοῦ Φήστου ἐν προκειμένῳ. Εἰς τὸν Φῆστον δὲν ἀπέμενε πλέον εἰμὴ τὸ καθῆκον τοῦ νὰ διαβιβάσῃ πρὸς τὸν αὐτοκράτορα ὁλόκληρον τὴν «δικογραφίαν», ὥς λέγομεν σήμερον, τῆς ὑποθέσεως, ἤτοι, τὸ κατηγορητήριον, τὰς μαρτυρικὰς ἀποδείξεις, τὴν ἀπολογίαν τοῦ κατηγορουμένου, καὶ τὴν ἰδίαν ἑαυτοῦ ἔκθεσιν ἐπὶ τῆς ὑποθέσεως. Ἦτο δὲ ἐπὶ πλέον ὑπόχρεως νὰ φυλάξῃ ἀσφαλῶς τὸν κατηγορούμενον καὶ νὰ τὸν ἀποστείλῃ μὲ πρώτην εὐκαιρίαν εἰς Ρώμην.

Ἀλλ᾽ ὁ Φῆστος εὑρέθη εἰς ἀπορίαν τινα κατὰ τὴν σύνταξιν τῆς ἐκθέσεώς του. Ὡς εἶπεν ὀλίγον κατόπιν εἰς τὸν Ἀγρίππαν, δὲν εἶχε τίποτε τὸ συγκεκριμένον νὰ γράψῃ πρὸς τὸν αὐτοκράτορα· αἱ κατὰ τοῦ Παύλου κατηγορίαι ἦσαν ἀόριστοι καὶ ἀναπόδεικτοι, συνάμα δὲ ἀφεώρων ζητήματα τῆς Ἰουδαϊκῆς θρησκείας, πρὸ τῶν ὁποίων ὁ Φῆστος εὑρίσκετο εἰς ἀμηχανίαν. Ἐπειδὴ δὲ ἀκριβῶς κατ᾽ ἐκείνας τὰς ἡμέρας ἦλθεν εἰς Καισάρειαν ὁ βασιλεὺς Ἀγρίππας καὶ ἡ ἀδελφή του Βερενίκη, ἵνα χαιρετήσωσι τὸν νέον διοικητήν (8), ἐπωφελήθη τῆς εὐκαιρίας ὁ Φῆστος, ὅπως συμβουλευθῇ τὸν Ἀγρίππαν, ὅστις ὡς ἡμι-Ἰουδαῖος τὴν καταγωγὴν καὶ ἐπόπτης τοῦ ἐν Ἱερουσαλὴμ Ναοῦ, ἔχων καὶ τὸ δικαίωμα τοῦ διορισμοῦ τοῦ ἀρχιερέως, ἦτο ὁπωσδήποτε ἐντριβέστερος τοῦ Φήστου εἰς τὰ τῆς Ἰουδαϊκῆς θρησκείας. Ὁ Ἀγρίππας ἀναμφιβόλως εἶχεν ἀκούσει περὶ τοῦ Ἰησοῦ καὶ τοῦ Παύλου, καὶ εἶχε πολλὴν περιέργειαν νὰ μάθῃ περισσότερα. Ὥστε εἰς τὸν Φῆστον ἐξέφρασε τὴν ἐπιθυμίαν νὰ ἴδῃ καὶ ἀκούσῃ τὸν δέσμιον Ἀπόστολον.

Πράγματι τὴν ἐπαύριον ἐνώπιον τοῦ Φήστου, τοῦ Ἀγρίππα, τῆς Βερενίκης καὶ μεγάλης ἀκολουθίας ἐκ τῶν χιλιάρχων καὶ τῶν ἐξόχων ἀνδρῶν τῆς πόλεως, ὁ Παῦλος προσήχθη καὶ μετὰ σύντομον εἰσήγησιν τοῦ Φήστου, ἐξέθηκε πρὸς τὸν Ἀγρίππαν τὴν ἱστορίαν τῆς ζωῆς του καὶ πῶς ἀπὸ Φαρισαίου διώκτου τῶν Ναζωραίων ἐγένετο πιστὸς ὀπαδὸς τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ καὶ διαπρύσιος κῆρυξ τῆς

μία ὑπῆρχε προσφυγή· οἱ ἔχοντες ὅμως τὴν Ρωμαϊκὴν πολιτογράφησιν, ὥς εἶχεν ὁ Παῦλος, ἠδύναντο νὰ ἐκκαλέσωσι τὴν ἀπόφασιν τοῦ διοικητοῦ ἐνώπιον τοῦ αὐτοκράτορος. Ὑπῆρχον ἀληθῶς ὀλίγαι τινὲς περιπτώσεις (προκειμένου λ.χ. περὶ ληστῶν ἢ πειρατῶν), καθ᾽ ἃς ἡ προσφυγὴ αὕτη εἰς τὸν Καίσαρα δὲν ἐπετρέπετο ὑπὸ τοῦ νόμου. Διὰ τοῦτο ὁ Φῆστος, ἅμα ὡς ὁ Παῦλος ἐπρόφερε τὴν νενομισμένην φρᾶσιν: «Τὸν Καίσαρα ἐπικαλοῦμαι», συνεβουλεύθη τοὺς παρισταμένους συμβούλους του περὶ τοῦ ἐὰν ἡ ἔκκλησις αὕτη ἔπρεπε νὰ ἐπιτραπῇ. ἐπειδὴ δὲ ἦτο πασίδηλον, ὅτι ὁ Παῦλος· εὑρίσκετο ἐντὸς τοῦ δικαίου του, ἀπήγγειλεν ὁ Φῆστος τὴν ἀπόφασιν: «Εἰς τὸν Καίσαρα θὰ ὑπάγῃς».

(8) Οὗτος ἦτο Ἀγρίππας ὁ Β', δισέγγονος Ἡρώδου τοῦ Μεγάλου. Τὴν παιδικὴν καὶ νεανικήν του ἡλικίαν διῆλθεν ἐν Ρώμῃ εἰς τὴν αὐλὴν τοῦ Κλαυδίου, μέχρι τοῦ ἔτους 48 μ.Χ. ὅτε ὁ αὐτοκράτωρ τὸν διώρισε βασιλέα Χαλκίδος (τῆς παρὰ τὸν Λίβανον). Κατὰ τὸ ἔτος 52 ὁ Κλαύδιος τῷ παρεχώρησε καὶ τὰς τετραρχίας Ἀβιληνῆς, Βαταναίας, Τραχωνίτιδος καὶ Αὐρανήτιδος, κατὰ δὲ τὸ 55 ὁ Νέρων τῷ προσέθηκε καί τινας πόλεις τῆς Γαλιλαίας καὶ Περαίας. Ἐξώδευσε μεγάλα ποσὰ πρὸς ἐξωραϊσμὸν τῆς Ἱερουσαλήμ, ἀλλὰ δὲν ἦτο ἀγαπητὸς τοῖς Ἰουδαίοις, παρ᾽ ὅλην του τὴν προσποίησιν θεοσεβείας. Ὅτε ἐξερράγη ἡ μεγάλη Ἰουδαϊκὴ ἐπανάστασις τοῦ ἔτους 69, ὁ Ἀγρίππας ἐπολέμησε κατ᾽ αὐτῶν καὶ ἐπληγώθη· μετὰ δὲ τὴν ἅλωσιν τῆς Ἱερουσαλήμ, μετῴκησε μετὰ τῆς ἀδελφῆς του Βερενίκης εἰς Ρώμην, ὅπου τῷ ἀπενεμήθη ὁ βαθμὸς τοῦ πραίτωρος (στρατηγοῦ), ἀπέθανε δὲ ἐκεῖ 70τούτης ἐπὶ αὐτοκράτορος Τραϊανοῦ.

ἀναστάσεως Αὐτοῦ πρός τε τὸν Ἰσραὴλ καὶ πρὸς τὰ ἔθνη. Καὶ ὁ μὲν Φῆστος, εἰς τὰ ὦτα τοῦ ὁποίου τὸ Εὐαγγέλιον καὶ ἡ ἀνάστασις βεβαίως ἦσαν μωρία, διέκοψε τὸν Ἀπόστολον, κράζων: «Μαίνεσαι, Παῦλε! Τὰ πολλὰ γράμματα σὲ τρέπουσιν εἰς μανίαν!» Ἀλλ' ὁ Παῦλος μετ' εὐγενοῦς ψυχραιμίας ἀπήντησε: «Δὲν μαίνομαι, κράτιστε Φῆστε, ἀλλὰ προφέρω λόγους ἀληθείας καὶ σωφροσύνης. Διότι ὁ βασιλεὺς Ἀγρίππας γνωρίζει τὴν ἀλήθειαν τῶν ὅσα λέγω, διότι ταῦτα δὲν ἐπράχθησαν ἐν γωνίᾳ». Μεθ' ὃ ἀποτεινόμενος εἰς τὸν Ἀγρίππαν εἶπε: «Πιστεύεις, βασιλεῦ Ἀγρίππα, εἰς τοὺς προφήτας; Γνωρίζω ὅτι πιστεύεις». Ἀλλ' ὁ κοῦφος καὶ φιλήδονος Ἀγρίππας ἀπήντησεν εἰρωνικῶς: «Παρ' ὀλίγον μὲ πείθεις νὰ γείνω Χριστιανός!» Εἰς ὃ ὁ Παῦλος ἀπήντησε μετ' ἀξιοπρεποῦς πρᾳότητος: «Εἴθε ὄχι μόνον σύ, ἀλλὰ καὶ πάντες οἱ σήμερον ἀκούοντές με, νὰ γίνωσι καὶ παρ' ὀλίγον καὶ παρὰ πολὺ τοιοῦτοι, ὁποῖος καὶ ἐγὼ εἶμαι (ἤτοι, ὀπαδὸς τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ), ἀλλὰ χωρὶς τὰ δεσμὰ ταῦτα, τὰ ὁποῖα φέρω».

Ἐδῶ ἡ ἀκρόασις διεκόπη. Ἡ περιέργεια τοῦ Ἀγρίππα εἶχεν ἱκανοποιηθῆ, ἡ δὲ παράτασις τῆς ἀκροάσεως θὰ ἦτο ἀνιαρὰ ἢ ἴσως καὶ ὀχληρὰ δι' αὐτόν, ἐὰν ὁ Παῦλος ἐπέμενε νὰ τὸν προκαλῇ ἐπὶ θεμάτων τῆς Ἰουδαϊκῆς θρησκείας, ἣν αὐτὸς ἐνδομύχως περιεφρόνει. Ὅθεν ἐσηκώθη ἐκ τῆς ἕδρας του καὶ μετ' αὐτοῦ ἡ Βερενίκη, ὁ Φῆστος καὶ ὁλόκληρος ἡ ἀκολουθία, καὶ ἐξῆλθον τῆς αἰθούσης, λέγοντες πρὸς ἀλλήλους ὅτι ὁ ἄνθρωπος οὗτος δὲν ἐφαίνετο νὰ ἔπραξέ τι ἄξιον θανάτου ἢ δεσμῶν. Ἀπαντῶν δὲ εἰς ἐρώτησιν τοῦ Φήστου περὶ τῆς γνώμης του, ὁ Ἀγρίππας εἶπεν: «Ὁ ἄνθρωπος οὗτος ἠδύνατο νὰ ἀπολυθῇ, ἂν δὲν εἶχεν ἐπικαλεσθῆ τὸν Καίσαρα». Ἀλλ' ἡ ἔκκλησις εἶχε γίνει καὶ κατὰ τὴν Ρωμαϊκὴν νομοθεσίαν, ἔκκλησις πρὸς τὸν αὐτοκράτορα, ἅπαξ γενομένη, δὲν ἠδύνατο νὰ ἀνακληθῇ. Δὲν ἀπέμενεν ὅθεν ἄλλο τι, εἰμὴ νὰ ἀποσταλῇ ὁ ἐκκαλῶν διὰ πρώτης εὐκαιρίας εἰς Ρώμην. (ἀκολουθεῖ)

Περὶ προσευχῆς. — Ἡ προσευχὴ γεννᾶται ἐκ τῆς πίστεως, ἡ πίστις ὅμως αὐξάνεται διὰ τῆς προσευχῆς.

— Ἡ καρδία τοῦ προσευχομένου κατοπτρίζεται εἰς τὴν προσευχήν του.

— Ὁμιλοῦμεν πρὸς τὸν Θεὸν ἐνίοτε, Αὐτὸς ὅμως μᾶς ὁμιλεῖ διαρκῶς καὶ πολυτρόπως. Ἂς προσέχωμεν εἰς τὴν φωνήν Του πάντοτε.

— Ἡ προσευχὴ εἶναι ἡ ἐμπιστευτικὴ ὁμιλία μὲ τὸν στενώτατόν μας φίλον.

— Ἡ γλῶσσα δὲν δύναται πάντοτε νὰ προσεύχηται, ἡ καρδία ὅμως δύναται πάντοτε.

— Ἡ νοερὰ προσευχὴ ἀνέρχεται ὡς θυμίαμα εὔοσμον μέχρι τοῦ θρόνου τῆς Χάριτος.

— Ὁ Θεὸς δὲν θὰ μᾶς ἐλέγξῃ διότι ἐζητήσαμεν πολλά, ἀλλὰ διότι δὲν ἐζητήσαμεν ἀρκετά.

— Διὰ νὰ ἐξασκήσῃ τὴν δύναμίν του ὁ Θεὸς περιμένει ἕως οὗ ἡμεῖς αἰσθανθῶμεν τὴν ἰδίαν μας ἀδυναμίαν.

— Ὅταν προσευχώμεθα, ἂς ἤμεθα ὀλιγόλογοι, ἀλλ' ἂς ἦναι μεγάλη ἡ ταπείνωσίς μας.

— Προσευχὴ ῥητορικὴ ἢ καὶ πρὸς σκοπὸν διδαχῆς τῶν ἄλλων δὲν ἔχει θέσιν ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ.

— Διὰ νὰ δυνηθῇ τις νὰ διδάξῃ ἄλλον πῶς νὰ προσεύχηται, πρέπει ὁ ἴδιος νὰ ἔχῃ πεῖραν βαθεῖαν τῆς προσευχῆς.

Η ΕΥΑΓΓΕΛΙΚΗ ΑΝΑΜΟΡΦΩΣΙΣ
ΕΝ ΕΛΒΕΤΙΑ

Β΄.

Πρὶν ἢ ἐπανέλθωμεν μετὰ τοῦ Καλβίνου εἰς Γενεύην, ἀνάγκη νὰ ἴδωμεν ποία ὑπῆρξεν ἡ δρᾶσις αὐτοῦ ἐν Γερμανίᾳ κατὰ τὰ τρία ἐκεῖνα ἔτη τῆς ἀπομακρύνσεώς του ἐκ Γενεύης (1538—1541).

Ἐν πρώτοις μετέβη εἰς Στρασβοῦργον τῇ θερμῇ προσκλήσει τῶν ἐκεῖ ἐξεχόντων Λουθηρανῶν κηρύκων καὶ διδασκάλων τῆς Ἀναμορφώσεως Bucer, Capito, Sturm κλπ. καὶ διωρίσθη καθηγητὴς εἰς τὴν ἐκεῖ νεοσύστατον Εὐαγγ. Θεολογικὴν Σχολήν. Συγχρόνως παρακληθεὶς ἀνέλαβε τὰ καθήκοντα ποιμένος τῶν πολυαρίθμων ἐκεῖ Εὐαγγελικῶν προσφύγων ἐκ Γαλλίας, τοὺς ὁποίους καὶ ὠργάνωσεν εἰς ἐκκλησίαν. Ἡ ὀργάνωσις αὕτη κατόπιν ἐχρησίμευσεν ὡς πρότυπον καὶ ὑπόδειγμα διὰ τὰς Ἀναμεμορφωμένας Ἐκκλησίας τῆς Ἑλβετίας, τῆς Γαλλίας καὶ τῆς Σκωτίας. Τὸ κύριον γνώρισμα τοῦ ἐκκλ. συστήματος τοῦ Καλβίνου ἦτο ἡ ἁπλότης τῆς λατρείας καὶ ἡ αὐστηρὰ τάξις καὶ πειθαρχία· ἐσυνείθιζε δὲ νὰ λέγῃ ὅτι «ἐὰν εἰς πάντα οἶκον καὶ πᾶσαν κοινωνίαν ἡ τάξις καὶ ἡ πειθαρχία εἶναι ἀπαραίτητος, ἀκόμη πλέον ἀπαραίτητος εἶναι εἰς τὴν Ἐκκλησίαν τοῦ Χριστοῦ.» Ἐκήρυττε τετράκις τῆς ἑβδομάδος, ἐδίδασκε κατηχητικὰς τάξεις (τὸ Κυριακὸν Σχολεῖον, ὡς θὰ ἐλέγομεν σήμερον), κατήρτιζε διακόνους ἵνα τὸν βοηθοῦν εἰς τὴν φροντίδα διὰ τοὺς πτωχοὺς καὶ ἐξετέλει μετὰ μεγάλης ἀφοσιώσεως τὰ ποιμαντορικά του καθήκοντα, παρακολουθῶν μὲ ἐνδιαφέρον τὰ πρόβατα τοῦ ποιμνίου του. Κατώρθωσε δὲ ἐντὸς ἐλαχίστου χρόνου νὰ συμπήξῃ θαλερὰν καὶ ἔνθερμον ἐκκλησίαν, ἥτις ἐθαυμάζετο ὑπὸ τῆς ἐν Στρασβούργῳ κοινωνίας. Ὄχι μόνον τοῦτο, ἀλλὰ καὶ ἡ πόλις τοῦ Στρασβούργου τὸν ἐξέλεξε, μετὰ τοῦ Bucer καὶ τοῦ Sturm, ἀντιπρόσωπον αὐτῆς εἰς διαφόρους θεολογικὰς συνδιασκέψεις ἢ δημοσίας συνομιλίας κατὰ τὰ ἔτη 1539, 1540 καὶ 1541, ἃς συνεκάλεσεν ἐν Γερμανίᾳ ὁ αὐτοκράτωρ Κάρολος Ε΄ ὅπως ἐκ τῆς συναντήσεως Ρωμαιοκαθολικῶν καὶ Προτεσταντῶν θεολόγων ἐξευρεθῇ λύσις πρὸς γεφύρωσιν τοῦ θρησκευτικοῦ χάσματος, ὅπερ εἶχε δημιουργήσει ἡ Ἀναμόρφωσις. Διότι ὁ αὐτοκράτωρ ἤθελε, διὰ πολιτικοὺς λόγους, νὰ συμφιλιώσῃ τοὺς Προτεστάντας ἡγεμόνας τῆς Γερμανίας μὲ τὸν Παπισμὸν καὶ νὰ ἐπιτύχῃ τὴν ἡνωμένην συνδρομήν των εἰς τοὺς πολέμους του κατὰ τῶν Τούρκων. Αἱ συνδιασκέψεις αὗται ἀπέβλεπον εἰς τὴν ἐπαναφορὰν τῆς ἑνότητος τῆς Χριστ. Ἐκκλησίας δι' ἀμοιβαίων ὑποχωρήσεων ἐπὶ τῶν ἑκατέρωθεν δογματικῶν καὶ ἐκκλησιαστικῶν διαφορῶν. Ἀλλ' ὅπως πάντοτε συμβαίνει μὲ τοὺς συμβιβασμοὺς εἰς ζητήματα συνειδήσεως, αἱ συνδιασκέψεις αὗται ἐσημείωσαν πλήρη ἀποτυχίαν.

Ἀρχηγὸς τῆς Εὐαγγελικῆς ἀντιπροσωπείας κατὰ τὰς συνδιασκέψεις ταύτας ἦτο φυσικῶς ὁ Μελάγχθων, ὁ φίλος καὶ συνεργάτης τοῦ Λουθήρου. Ὁ Καλβῖνος, ὡς ἀλλοδαπὸς καὶ ὡς ἀγνοῶν μάλιστα τὴν Γερμ. γλῶσσαν, μόνον δευτερεῦον

μέρος ἠδύνατο νὰ λάβῃ· ἐν τούτοις ἐβοήθησε πολὺ τὸν Μελάγχθονα εἰς τὰς κατὰ τῶν Ρωμαιοκαθολικῶν θεολογικὰς συζητήσεις καὶ συνετέλεσεν οὐκ ὀλίγον εἰς τὴν μὴ ὑποχώρησιν τῆς Εὐαγγελικῆς μερίδος ἀπέναντι τῆς Παπικῆς ἀδιαλλαξίας, παρ' ὅλας τὰς πολιτικὰς πιέσεις τοῦ αὐτοκράτορος. Διὰ τὴν σημαντικὴν ταύτην συμβολήν του ὁ Καλβῖνος ὠνομάσθη ὑπὸ τοῦ Μελάγχθονος καὶ τῶν Λουθηρανῶν ἀντιπροσώπων «ὁ κατ' ἐξοχὴν Θεολόγος.»

Κατὰ τὰς συναντήσεις δὲ καὶ συνεργασίας ταύτας ἐγεννήθη ἐγκάρδιος καὶ ζωηρὰ φιλία μεταξὺ τοῦ Καλβίνου καὶ τοῦ Μελάγχθονος, ὅστις ἦτο ἤδη σχεδὸν ὁ ἀρχηγὸς τοῦ Προτεσταντισμοῦ ἐν Γερμανίᾳ, καθότι ὁ Λούθηρος ἦτο πλέον γέρων καὶ σωματικῶς καταβεβλημένος, ἀποβλέπων μᾶλλον πρὸς τὸν θάνατον καὶ τὴν πέραν τοῦ τάφου ἀνάπαυσιν. Ἐπὶ ὅλων σχεδὸν τῶν ζητημάτων ὁ Μελάγχθων συνεφώνει μετὰ τοῦ Καλβίνου, οὗτινος ἐθαύμαζε τὴν σαφήνειαν καὶ τὸν λογικὸν εἱρμὸν τῆς θεολογικῆς σκέψεως. Μόνον εἰς τὸ ζήτημα τοῦ προορισμοῦ καὶ τῆς ἐλευθέρας θελήσεως τοῦ ἀνθρώπου ὁ Μελάγχθων ἐφρόνει ὅτι ὁ Καλβῖνος περιέπιπτεν εἰς ἀκρότητας, ἃς αὐτὸς δὲν συνεμερίζετο.

Ἐν γένει δὲ ὁ Μελάγχθων ἦτο χαρακτὴρ ἤπιος, εἰρηνικός, συμβιβαστικός, κατ' ἀντίθεσιν πρὸς τὸν Καλβῖνον, ὅστις ἦτο ἐναντίος τῶν συμβιβασμῶν εἰς τὰ ζητήματα τῆς πίστεως καὶ τῆς συνειδήσεως. Ἡ φιλία τῶν δύο τούτων φωστήρων τοῦ Προτεσταντισμοῦ διήρκεσε καθ' ὅλην τὴν ζωήν των· σώζονται δὲ ἀρκεταὶ ἐπιστολαὶ ἀνταλλαγεῖσαι μεταξὺ αὐτῶν, αἱ ὁποῖαι ἀποπνέουν ὑψηλὴν Χριστιανικὴν ἀδελφωσύνην, ἀγάπην καὶ μέριμναν διὰ τὴν καθόλου Ἐκκλησίαν τοῦ Χριστοῦ. Ὁ Καλβῖνος μάλιστα, παρὰ τὰς ἐλαφρὰς διαφωνίας του πρὸς τὸν Μελάγχθονα, βραδύτερον ἀφιέρωσεν εἰς αὐτὸν μίαν πραγματείαν του, ἐξεπόνησε δὲ (μὲ πρόλογον ἐγκωμιαστικὸν) Γαλλικὴν μετάφρασιν μιᾶς πραγματείας τοῦ Μελάγχθονος, ἡ ὁποία εἰς οὐκ ὀλίγα σημεῖα ἦτο ἀντίθετος πρὸς τὰς ἰδέας τοῦ Καλβίνου.

Διὰ νὰ λάβητε ἰδέαν τῆς βαθείας ἐγκαρδιότητος, ἥτις ἥνωνε τοὺς δύο τούτους διαπρεπεῖς Χριστιανοὺς παρὰ τὰς ὀλίγας δογματικάς των διαφοράς, θὰ σᾶς παραθέσω δύο ἀποσπάσματα ἐκ τῆς τελευταίας ἀλληλογραφίας των. Ὁ Μελάγχθων τῷ 1543 (2 ἔτη μετὰ τὴν ἐπιστροφὴν τοῦ Καλβίνου εἰς Γενεύην) γράφει πρὸς αὐτόν, ἐν ἄλλοις, τὰ ἑξῆς:

«Πολὺ μὲ συνεκίνησεν ἡ καλωσύνη σου καὶ σὲ εὐχαριστῶ, διότι ἠθέλησας νὰ δείξῃς πρὸς ὅλον τὸν κόσμον τὴν πρὸς ἐμὲ ἀγάπην σου, θέτων τὸ ὄνομά μου εἰς τὴν ἀρχὴν τοῦ περισπουδάστου ἔργου σου, ὅπου θὰ τὸ ἴδῃ ὅλος ὁ κόσμος. Σὲ παρακαλῶ νὰ μὴ παύσῃς χρησιμοποιῶν τὰ μεγάλα σου χαρίσματα διὰ τὴν ἐποικοδόμησιν καὶ ἐνθάρρυνσιν τῆς Ἐκκλησίας τοῦ Χριστοῦ». Ὁ δὲ Καλβῖνος εἰς τὴν τελευταίαν του πρὸς τὸν Μελάγχθονα ἐπιστολήν, γράφει: «Χαῖρε, ὦ ἄνθρωπε τῶν μεγάλων χαρισμάτων, ὃν πάντοτε θὰ ἐνθυμοῦμαι καὶ θὰ τιμῶ ἐν Κυρίῳ! Ὁ Κύριος νὰ σὲ διατηρῇ ἐν ἀσφαλείᾳ διὰ τὴν δόξαν τοῦ ὀνόματός Του καὶ τὴν ἐποικοδόμησιν τῆς Ἐκκλησίας Του! Σὲ παρακαλῶ νὰ προσφέρῃς τὰ σέβη μου εἰς τὸν Δόκτωρα Μαρτῖνον (Λούθηρον). Ἔχομεν ἐδῶ τὸν ἀδελφὸν Βερναρδῖνον ἐξ Ἰταλίας, τοῦ ὁποίου ἡ ἀποχώρησις ἐκ τοῦ Παπισμοῦ ἔκαμε μέγαν σάλον ἐκεῖ κάτω. Μὲ παρεκάλεσε νὰ σοὶ διαβιβάσω τοὺς χαιρετισμούς του. Καὶ

πάλιν χαῖρε, σὺ καὶ ἡ οἰκογένειά σου, καὶ εἴθε ὁ Κύριος νὰ σᾶς διαφυλάττῃ πάντοτε ὑπὸ τὴν σκέπην Του!»

Ἡ φιλία αὕτη τῶν δύο τούτων κορυφαίων ἀποστόλων τῆς Εὐαγγελικῆς Ἀναμορφώσεως μαρτυρεῖ ὅτι, ὅταν ὑπάρχῃ πραγματικὴ Χριστιανικὴ ἀγάπη, μία βαθεῖα πνευματικὴ ἑνότης καὶ ἁρμονία δύναται νὰ συνυπάρχῃ καὶ μὲ θεολογικάς τινας διαφοράς.

Ἓν ἀκόμη γεγονὸς πρέπει νὰ ἀναφέρωμεν ἐκ τῆς περιόδου ταύτης τοῦ βίου τοῦ Καλβίνου ἐν Γερμανίᾳ—τὸν ***γάμον*** του. Ὡς ἐκ τοῦ μονήρους βίου καὶ τῆς ἐπισφαλοῦς ὑγείας του, οἱ φίλοι καὶ συνεργάται του πολλάκις τὸν παρώτρυναν νὰ νυμφευθῇ, ἵνα ἔχῃ σύντροφον καὶ συμπαραστάτην διὰ τὰς οἰκιακάς του μερίμνας καὶ ἀνάγκας. Ὁ Καλβῖνος κατ᾽ ἀρχὰς ἀπέκρουσε τὰς συμβουλὰς ταύτας, ἀλλ᾽ ἐπὶ τέλους ἐπείσθη καὶ ἐνυμφεύθη τὴν κυρίαν De Bure, χήραν ἀποβιώσαντος μέλους τῆς ἐκκλησίας του, τὸν ὁποῖον ὁ Καλβῖνος διὰ τῆς διδαχῆς του εἶχεν ἐπιστρέψει ἐκ τοῦ Ἀναβαπτισμοῦ. Μὲ τὴν «ἐξαίρετον ταύτην σύντροφον καὶ πιστὴν βοηθὸν τῆς διακονίας μου», ὡς τὴν ὀνομάζει, ἔζησεν εὐτυχὴς ἐννέα ἔτη, μέχρι τοῦ θανάτου της ἐν Γενεύῃ τῷ 1549. Ἐξ αὐτῆς ἀπέκτησεν ἕνα υἱόν, ὅστις ἀπέθανεν ἐν νηπιότητι. Περὶ αὐτοῦ γράφει τῷ 1542 εἰς τὸν φίλον του Βιρέ: «Ὁ Κύριος μᾶς ἐδοκίμασε βαρέως, ἀφαιρέσας τὸν μικρόν μας· ἀλλ᾽ εἰς ἀντάλλαγμα μοὶ ἔδωκε μυριάδας τέκνων εἰς ὅλον τὸν Χριστιανικὸν κόσμον· εἴη τὸ ὄνομα Αὐτοῦ εὐλογημένον εἰς τοὺς αἰῶνας!»

* * *

Ἂς ἐπανέλθωμεν τώρα εἰς τὴν Γενεύην. Μετὰ τὴν ἀπέλασιν τοῦ Καλβίνου καὶ τοῦ Φαρέλ, ἡ διακυβέρνησις τῆς πόλεως περιῆλθε βαθμηδὸν εἰς κατάπτωσιν ἀνεβίωσε δὲ ὅλη ἡ ἠθικὴ ἀκολασία, τὴν ὁποίαν εἶχε καταπνίξει ἡ Ἀναμορφωτικὴ μεταπολίτευσις τοῦ 1536. Εἰς ἐπίμετρον, ὁ Παπισμός, ἐνθαρρυνθεὶς ἐκ τῆς τοιαύτης καταρρεύσεως τοῦ Ἀναμορφωτικοῦ ἔργου, ἤρχισεν ἐργαζόμενος ἐντατικῶς διὰ τὴν ἀναστήλωσιν τῆς Παπικῆς λατρείας ἐν τῇ πόλει. Μέγας ἀριθμὸς ἱερέων καὶ μοναχῶν ἐπανῆλθεν εἰς Γενεύην, ὁ δὲ Καρδινάλιος Σαδολέτος (Sadolet), κληρικὸς μεγάλης μορφώσεως καί φιλελευθέρων ἀντιλήψεων, ἐξέδωκε μακρὰν ἐπιστολὴν πρὸς τοὺς ἄρχοντας καὶ τὸν λαὸν τῆς Γενεύης, οὓς ὀνομάζει «ἀγαπητοὺς ἐν Χριστῷ ἀδελφούς», εἰς τὴν ὁποίαν ἐπιστολὴν μὲ πολλὴν τέχνην καὶ δικανικότητα παραβάλλει τὴν ἡσυχίαν, τάξιν καὶ εἰρήνην, ἥτις «βασιλεύει ἐντὸς τῆς μάνδρας τῆς Μητρὸς Ἐκκλησίας», πρὸς τὰς «διαιρέσεις καὶ τὴν πνευματικὴν ἀναρχίαν» μεταξὺ τῶν ὀπαδῶν τῆς Ἀναμορφώσεως, ἐκθέτει δὲ ἐπιδεξίως τὰ δόγματα τοῦ Παπισμοῦ κατὰ τρόπον τοιοῦτον, ὥστε νὰ παριστᾷ ὅτι καμμία οὐσιώδης διαφορὰ δὲν ὑπάρχει μεταξὺ αὐτῶν καὶ τῶν ἀρχῶν τῆς Εὐαγγελικῆς Ἀναμορφώσεως. Εἰς τὴν ἐπιστολὴν ταύτην τοῦ Σαδολέτου οὐδεὶς εὑρέθη ἐν Γενεύῃ ἱκανὸς νὰ ἀπαντήσῃ· ἀλλ᾽ οἱ ἐκεῖ προσκείμενοι εἰς τὸν Καλβῖνον ἔσπευσαν νὰ διαβιβάσουν τὴν ἐπιστολὴν πρὸς αὐτὸν εἰς Γερμανίαν· ἐκεῖνος δὲ εὐθὺς ἀπήντησε διὰ μακρᾶς ἐπιστολῆς, καταρρίπτων τὰ ἐπιχειρήματα τοῦ Σαδολέτου, ἐκθέτων μὲ ζοφερὰ χρώματα τὴν πραγματικὴν δογματικὴν καὶ ἠθικὴν κατάστασιν τοῦ Παπι-

σμοῦ, καὶ ὑπεραμυνόμενος τοῦ ἔργου τῆς Ἀναμορφώσεως, ἥτις, ὡς εἶπεν, ἐστηρίχθη εἰς τὸν γραπτὸν Λόγον τοῦ Θεοῦ. Ἡ ἀπάντησις αὕτη τοῦ Καλβίνου πρὸς τὸν καρδινάλιον Σαδολέτον ἐχαιρετίσθη μετ᾿ ἐνθουσιασμοῦ ὑπὸ ὅλων τῶν ὀπαδῶν τῆς Ἀναμορφώσεως ἐν Ἑλβετίᾳ καὶ Γερμανίᾳ. Ὁ Λούθηρος ἐξεφράσθη περὶ αὐτῆς μετὰ θαυμασμοῦ. Ἐν Γενεύῃ ἡ κυβέρνησις διέταξε νὰ ἐκτυπωθῇ τὸ Λατινικὸν πρωτότυπον καὶ Γαλλικὴ μετάφρασις καὶ νὰ κυκλοφορήσῃ εὐρύτατα, ὁ δὲ λαός, ὡσεὶ ἀφυπνισθεὶς ἐκ τοῦ ἐφιάλτου τῆς κακοδιοικήσεως καὶ θρησκευτικῆς καταπτώσεως, ἤρχισεν αἰσθανόμενος ὅτι μόνος ὁ σθεναρὸς οὗτος πρόμαχος τοῦ Εὐαγγελίου ἠδύνατο νὰ τὸν ὁδηγήσῃ εἰς τὴν ὁδὸν τῆς πνευματικῆς καὶ πολιτικῆς εὐημερίας, εὐταξίας καὶ εἰρήνης.

Διὰ τοῦτο ἐπανειλημμέναι ἐστάλησαν προσκλήσεις εἰς τὸν Καλβῖνον, ὅπως ἐπανέλθῃ εἰς Γενεύην· ἀλλ᾿ ὁ Καλβῖνος τὰς ἀπεποιήθη, διστάζων διπλασίως τώρα ἢ κατὰ τὸ 1536 νὰ ἀναλάβῃ ἀγῶνα, τὸν ὁποῖον μετὰ προφητικῆς διορατικότητος προέβλεπε τραχὺν καὶ σχεδὸν ὑπεράνθρωπον. Ἀλλ᾿ ἡ Γενεύη ἐπέμεινε καὶ τῷ 1541 ἔστειλεν ἐπίσημον πρεσβείαν ἵνα τὸν προσκαλέσῃ νὰ ἐπανέλθῃ. Τῇ συμπράξει τοῦ Φαρέλ, ὅστις ἐν τῷ μεταξὺ εἶχεν ἐγκατασταθῇ εἰς Νεσατὲλ ὡς ποιμήν, καὶ τῶν ἐν Βέρνῃ, Ζυρίχῃ καὶ Βασιλείᾳ φίλων τοῦ Καλβίνου, οὗτος ἐπείσθη νὰ ἀποδεχθῇ τὴν πρόσκλησιν. Ὅπως ὁ Φαρὲλ τῷ 1536 τὸν ἠπείλησε μὲ τὴν Θείαν τιμωρίαν, οὕτω καὶ τώρα ὁ Bucer τῷ ὑπέμνησε τὸ παράδειγμα Ἰωνᾶ τοῦ Προφήτου, μὴ στέρξαντος νὰ συμμορφωθῇ πρὸς τὴν Θείαν κλῆσιν καὶ ἀποστολὴν καὶ τιμωρηθέντος διὰ τοῦτο.

Οἱ ἐν Στρασβούργῳ ὅμως ἀρχηγοὶ τοῦ Προτεσταντισμοῦ—οἱ γερουσιασταὶ καὶ οἱ ποιμένες—ἀντετάχθησαν ζωηρῶς εἰς τὴν ἀπομάκρυνσιν ἐκεῖθεν τοῦ Καλβίνου, Ὁ Εὐαγγελικὸς κόσμος τῆς Γερμανίας καὶ ὁ τῆς Ἑλβετίας ἐπάλαιον πρὸς ἀλλήλους, ποῖος νὰ κρατήσῃ τὸν μέγαν «Θεολόγον» πλησίον του. Ἀλλ᾿ ἐπὶ τέλους οἱ ἐν Στρασβούργῳ ὑπεχώρησαν καὶ συγκατετέθησαν ὅπως ὁ Καλβῖνος ἐπιστρέψῃ εἰς Γενεύην «προσωρινῶς», μετὰ τὸ τέλος τῆς Συνδιασκέψεως τῆς Ρατισβόννης, ὅπου εὑρίσκετο τότε ὡς ἀντιπρόσωπός των.

Τέλος, κατὰ μῆνα Ἰούνιον τοῦ 1541, ἐξεκίνησεν ὁ Καλβῖνος ἐκ Γερμανίας διὰ Γενεύην, ἐπιβαίνων μετὰ τῆς συζύγου του μιᾶς ἁμάξης, ἥτις εἶχε σταλῇ ἐκ Γενεύης ἐπίτηδες πρὸς μεταφοράν του. Ὁ Bucer, ἐξ ὀνόματος τῶν ποιμένων τοῦ Στρασβούργου, ἔγραψε πρὸς τὸ Μέγα Συμβούλιον τῆς Γενεύης: «Ἔρχεται ἐπὶ τέλους πρὸς ὑμᾶς ὁ Καλβῖνος, τὸ ἐκλεκτὸν καὶ ἀπαράμιλλον ὄργανον τοῦ Θεοῦ». Ἡ Γερουσία τοῦ Στρασβούργου ταυτοχρόνως ἔγραψε πρὸς τὸ Συμβούλιον τῆς Γενεύης, παρακαλοῦσα ὅπως ἐπιτραπῇ εἰς τὸν Καλβῖνον νὰ ἐπιστρέψῃ εἰς Στρασβοῦργον εὐθὺς ὡς δὲν θὰ ἦτο πλέον ἀναγκαία ἡ παρουσία του ἐν Γενεύῃ, «διὰ τὸ ἀγαθὸν τῆς παγκοσμίου Ἐκκλησίας τοῦ Χριστοῦ». Καὶ διελθὼν ὁ Καλβῖνος διὰ Βασιλείας, Βέρνης καὶ Νεσατέλ, ἔφθασεν εἰς Γενεύην μόλις τὴν 13ην Σεπτεμβρίου, διότι παρέμεινεν ἐπὶ πολλὰς ἡμέρας εἰς Νεσατέλ, ἵνα ἐπιμείνῃ παρὰ τῇ ἐκεῖ Κυβερνήσει νὰ ἐπανορθώσῃ τὸ ἀδίκημά της πρὸς τὸν Φαρέλ, τὸν ὁποῖον εἶχε παύσει ἐκ τῆς ποιμαντορίας του, ἐπειδὴ κατήγγειλεν ἐπιφανῆ τινα ἄρχοντα διὰ την σκανδαλώδη διαγωγήν του.

Εἰς Γενεύην τῷ ἐγένετο πάνδημος ὑποδοχή, ἐν μέσῳ ἐκδηλώσεων λαϊκοῦ ἐνθουσιασμοῦ. Τὸ Μέγα Συμβούλιον τῷ ὥρισε κατοικίαν πλησίον τοῦ καθεδρικοῦ ναοῦ τοῦ Ἁγ. Πέτρου καὶ ἐτησίαν ἐπιχορήγησιν 500 φιορινίων (περίπου 4000 φράγκων σημερινῶν), δώδεκα μέτρων σίτου καὶ δύο βαρελίων οἴνου! Τῷ προσέφερεν ἐπίσης μίαν πλήρη καινουργῆ ἐνδυμασίαν καὶ μανδύαν ἐπενδεδυμένον μὲ γοῦναν διὰ τὸν χειμῶνα.

Αὐθημερὸν ὁ Καλβῖνος ἐνεφανίσθη ἐνώπιον τοῦ Μεγάλου Συμβουλίου καὶ τῶν μελῶν τῆς Κυβερνήσεως εἰς τὸ Δημοτικὸν Μέγαρον. Ἐζήτησε συγγνώμην διὰ τὴν ἀργοπορίαν τῆς ἀφίξεώς του. Οὐδὲν διετύπωσε παράπονον διὰ τὴν ἀπέλασίν του πρὸ τριετίας, τοὐναντίον ἐδήλωσεν ὅτι ρίπτει εἰς λήθην τὸ παρελθόν. Ἐζήτησεν ὅμως ὅπως διορισθῇ ἀμέσως Ἐπιτροπή, ἵνα ἐκπονήσῃ γραπτὸν κανονισμὸν ἐκκλησιαστικῆς διοικήσεως καὶ πειθαρχίας. Ἡ αἴτησις αὕτη ἐγένετο ἀμέσως δεκτὴ καὶ ἡ Ἐπιτροπή, ἀποτελουμένη ἀπὸ ἕξ ἐπιφανεῖς λαϊκοὺς καὶ ἕξ μέλη τοῦ Μεγάλου καὶ τοῦ Μικροῦ Συμβουλίου, συνεργαζομένη μὲ τοὺς ποιμένας καὶ ἱεροκήρυκας, ἐπελήφθη τοῦ ἔργου αὐτῆς.

Καὶ τοιουτοτρόπως εἰσῆλθεν ὁ Καλβῖνος, μόλις 32 ἐτῶν τὴν ἡλικίαν, εἰς τὸ δεύτερον, τὸ καὶ σπουδαιότατον, τμῆμα τοῦ μεγάλου ἔργου αὐτοῦ, εἰργάσθη δὲ ἀόκνως ἐπὶ 23 συναπτὰ ἔτη ἐν Γενεύῃ μέχρι τοῦ θανάτου του.

Τὰ πρῶτα ἔτη τῆς νέας ταύτης διακονίας του ἦσαν πλήρη φροντίδων καὶ δοκιμασιῶν, ὅπως ὁ ἴδιος εἶχε προΐδει. Εἶχε νὰ ἀναδιοργανώσῃ τὴν Ἐκκλησίαν, νὰ καθιερώσῃ ὁμολογίαν πίστεως, τάξιν διοικήσεως καὶ δημοσίας λατρείας, νὰ κηρύττῃ, διδάσκῃ, διακανονίζῃ διαφορὰς καὶ ἔριδας, συνδιαλλάττῃ προστριβάς, νὰ φροντίζῃ διὰ τὴν ἐκπαίδευσιν τῆς νεολαίας καὶ νὰ δίδῃ συμβουλὰς ἀκόμη καὶ εἰς κοσμικὰ ζητήματα. Δὲν εἶναι λοιπὸν ἄξιον ἀπορίας ἂν συχνὰ ᾐσθάνετο ἀποθάρρυνσιν καὶ κάματον· τὸν συνεκράτει ὅμως καὶ τὸν ὑπεβάσταζεν ἡ πεποίθησις ἐπὶ τὸν Θεὸν καὶ ἡ ἀφοσίωσις πρὸς τὸ καθῆκον.

Συνεργάτας εἶχεν ὀλίγους καὶ ὄχι ὅλους ἱκανούς. Ὁ Βιρὲ τὸν ἐβοήθησε πολύ, ἀλλ᾽ ἀνεκλήθη εἰς τὸ ἐν Λωζάννῃ ποίμνιόν του τῷ 1542. Κατὰ δὲ τὰ τελευταῖα ἔτη του ὁ Καλβῖνος εἶχε πολύτιμον συνεργάτην τὸν σοφὸν καὶ εὐσεβῆ Θεόδωρον Μπέζαν (Beza). Τῷ 1544 ἡ Γενεύη εἶχε 12 ποιμένας, ἐξ ὧν οἱ 6 διὰ τὰς ἐκκλησίας τῆς ὑπαίθρου χώρας. Ὁ Καλβῖνος βαθμηδὸν ἐσχημάτισε καὶ διεπαιδαγώγησε σῶμα ἐνθουσιωδῶν εὐαγγελιστῶν, ἤτοι, περιοδευόντων ἱεροκηρύκων.

Ἕνα μῆνα περίπου μετὰ τὴν ἐπιστροφὴν τοῦ Καλβίνου, τὸ Μικρὸν καὶ τὸ Μέγα Συμβούλιον τοῦ Καντονίου ἐψήφισαν τὸν ὑπὸ τοῦ Καλβίνου ἐκπονηθέντα Ἐκκλ. Ὀργανισμόν, τὸν ὁποῖον ἔπειτα ἡ Συνέλευσις τῶν πολιτῶν ἐπεκύρωσε διὰ μεγάλης πλειοψηφίας, καὶ οὕτως ἐτέθησαν αἱ βάσεις διὰ τὸ μέγα ἔργον τοῦ Καλβίνου. (Ἕπεται τὸ τέλος)

—Ὁ Θεὸς ἁρπάζει τοὺς προσφιλεῖς μας ἐκ τῶν χειρῶν μας, διὰ νὰ τοὺς κρατήσῃ ἐν ἀσφαλείᾳ εἰς τὰς ἀγκάλας Του, μέχρι οὗ μᾶς τοὺς ἀποδώσῃ ἐκεῖ.

— Ποθεῖς εἰρήνην, χαράν, δύναμιν, πνευματικήν; ζήτει αὐτὰ εἰς τὴν πηγὴν τῶν πνευματικῶν ἀγαθῶν.

ΕΒΔΟΜΑΣ ΤΑΠΕΙΝΩΣΕΩΣ ΚΑΙ ΠΡΟΣΕΥΧΗΣ

Εἴκοσι ἓξ προϊστάμενοι τῶν κυριωτέρων Εὐαγγελικῶν ἐκκλησιαστικῶν ὀργανώσεων τῶν Ἡνωμένων Πολιτειῶν, ἀπαντῶντες εἰς πρόσκλησιν τῆς Γενικῆς Συνελεύσεως τῶν Πρεσβυτερικῶν ἐν Ἀμερικῇ Ἐκκλησιῶν, ὑπέγραψαν τὴν κάτωθι ἔκκλησιν πρὸς ἅπαντας τοὺς Εὐαγγελικοὺς Χριστιανοὺς τῆς χώρας, ὅπως ὁρισθῇ ἡ πρώτη ἑβδομὰς τοῦ Ὀκτωβρίου ἐ. ἔ. ὡς περίοδος ὁμαδικῆς ταπεινώσεως καὶ δεήσεως ὑπὲρ ἀνακουφίσεως τῶν ἀτόμων καὶ τῶν ἐθνῶν ἀπὸ τῆς πιεζούσης αὐτὰ παγκοσμίου στενοχωρίας:

«Πρὸς τοὺς Ποιμένας καὶ τὸν λαὸν τῶν Ἐκκλησιῶν τῶν Ἡνωμένων Πολιτειῶν.

Χάρις εἴη ὑμῖν ἀπὸ Θεοῦ Πατρὸς καὶ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ.

Ἀποτεινόμεθα πρὸς Ὑμᾶς κατεπειγόντως. Ἡ Χριστιανικὴ Ἐκκλησία καὶ τὸ Ἔθνος εὑρίσκονται ἀντιμέτωποι πρὸς σοβαρωτάτην κρίσιν. Ἀδημονία καὶ στερήσεις μᾶς περικυκλοῦν ἐξ ὅλων τῶν μερῶν. Ἡ κατάστασις αὕτη παρετάθη ἤδη ἐπὶ πολυ καὶ οὐδεμία διαφαίνεται διέξοδος ἐξ αὐτῆς. Ἀπέναντι τῆς φθοροποιᾶς ἐκβάσεως τῆς ἐμπορικῆς ἀνωμαλίας καὶ τῆς ἠθικῆς ἀναρχίας εἴμεθα ἄοπλοι. Ποθοῦμεν τὴν ἀνόρθωσιν καὶ ἐξυγίανσιν τῆς οἰκονομικῆς κρίσεως, πρὸ παντὸς ὅμως δεόμεθα ὅπως ἐξαφανισθῶσι τὰ αἴτια τῆς παγκοσμίου δυσφορίας, ἄλλως ἡ ὑλικὴ ἀνόρθωσις δὲν θέλει ἀποβῆ εὐλογία.

Ἡ ρίζα τοῦ κακοῦ εἶναι ἠθικὴ καὶ πνευματική. Τὸ παρὸν εἶναι προϊὸν τοῦ παρελθόντος. Θερίζομεν ὅ,τι καὶ ἐσπείραμεν.

Ἂς μὴ τολμήσῃ ἡ Ἐκκλησία νὰ σταθῇ παράμερα ψιθυρίζουσα «Εἰρήνη!» ἐνῷ δὲν ὑπάρχει εἰρήνη! Μόνον μία ὁλοσχερὴς ἐθνικὴ ἐπιστροφὴ πρὸς τὸν Θεὸν ἐν μετανοίᾳ, μία ὁμόφωνος ἐκζήτησις ἀφέσεως, δύναται νὰ ἐπαναφέρῃ τὴν πνευματικὴν ὑγείαν τοῦ λαοῦ μας. Ἀληθῶς δὲν διακρίνομεν τοιαῦτα σημεῖα ἐθνικῆς ταπεινώσεως καὶ μετανοίας. Ἀλλ᾽ ἡ παροῦσα κατάστασις εἶναι δοκιμασία στελλομένη παρὰ τοῦ Θεοῦ, ὅπως μᾶς φέρῃ εἰς συναίσθησιν. Αὐτὸς ἀναμένει τὴν ἀπάντησιν τοῦ ἀνθρώπου. Διὰ τῆς θρησκευτικῆς ἀπαθείας οὐδεμία ἀφύπνισις ἐθνική, οὐδεμία ἀναγέννησις κοινωνικὴ ἢ ἀτομικὴ εἶναι δυνατή. Ἡ μόνη ὁδὸς εἶναι διὰ τοῦ Χριστοῦ καὶ τοῦ Σταυροῦ.

Σᾶς παρακαλοῦμεν ὅθεν, κάμετε ἀφιέρωσιν ἐθελουσίαν ὑμῶν αὐτῶν, ὡς ἀτόμων καὶ ὡς ἐκκλησιῶν. Προσκαλοῦμεν ὑμᾶς ὅπως ἐν ταπεινώσει καὶ ἱκεσίᾳ πρὸς τὸν Παντοδύναμον, ἀπὸ κοινοῦ μεθ᾽ ἡμῶν κατὰ τὴν 1ην ἑβδομάδα τοῦ Ὀκτωβρίου, εἰς ὥρας καταλλήλους, ζητήσητε τὴν Θείαν ἀντίληψιν καὶ τὴν ἀνόρθωσιν τῆς ἐθνικῆς καὶ διεθνοῦς ἡμῶν ζωῆς, ἥτις ἀποτελεῖ παραφωνίαν πρὸς τὸ Θεῖον θέλημα.

Διότι τὰ κοινωνικὰ προβλήματα εἶναι κατὰ βάθος προβλήματα ἀτομικά, προερχόμενα ἐξ ἀτομικῶν διαθέσεων καὶ ἀτομικῶν ἐλατηρίων. Ἀνάγκη ὅθεν ἐν πρώτοις νὰ ἐξετάσῃ ἕκαστος τὴν ἰδίαν του καρδίαν, ὁμολογῶν τὰ ἡμαρτημένα τῆς ἰδίας του ζωῆς, ἀποβάλλων τὴν ἰδιοτέλειαν καὶ τὸ Ἐγὼ καὶ ἀντικαθιστῶν αὐτὰ διὰ τῆς πρὸς τὸν Θεὸν ὑποταγῆς. Δεύτερον δὲ νὰ ἐπικαλεσθῶμεν πάντες ὁμοφώνως τὴν Θείαν ἀρωγήν, ἥτις δίδεται μόνον εἰς τοὺς ζητῶντας πρῶτον τὴν βασιλείαν τοῦ Θεοῦ καὶ τὴν δικαιοσύνην αὐτοῦ.

Ἡ ὁδὸς τοῦ Χριστοῦ εἶναι ἡ μόνη, ἥτις φέρει πρὸς τὴν σωτηρίαν τοῦ ἀτόμου, τοῦ ἔθνους καὶ τοῦ κόσμου».

ΜΙΑ ΜΟΝΑΔΙΚΗ ΧΡΙΣΤΙΑΝΙΚΗ ΚΟΙΝΟΤΗΣ

Κατ᾽ αὐτὰς ἐπανηγυρίσθη ἐν Χέρρενχουτ τῆς Σαξωνίας ἡ 300ετηρὶς τῆς ἱδρύσεως τῆς Εὐαγγελικῆς κοινότητος τῶν ***Μοραβιανῶν Ἀδελφῶν***, ἀναπαριστώσης κατὰ τὸ πνεῦμα καὶ μέχρι τινὸς κατὰ τὸν τύπον, τὴν Χριστιανικὴν κοινότητα τῶν Ἀποστολικῶν χρόνων. Ἡ ἀδελφότης τῶν Μοραβιανῶν εἶναι τὸ ἀπώτερον προϊὸν τῆς θρησκευτικῆς ἀναζωπυρήσεως, ἥτις διέπνευσε τὸν λαὸν τῆς Βοημίας κατὰ τὸν 15ον αἰῶνα, ὑπὸ τὸ διάπυρον Εὐαγγελικὸν κήρυγμα τοῦ Ἰωάννου Οὐσσίου, ἀναμορφωτοῦ, πατριώτου καὶ μάρτυρος.

Ἡ θρησκευτικὴ ζύμωσις, ἥτις διενηργήθη τότε ἐν Βοημίᾳ, ἀπὸ τοῦ θρόνου καὶ τῶν ἀκαδημαϊκῶν ἑδρῶν μέχρι τῶν λαϊκῶν τάξεων, ἀπηλευθέρωσε τοὺς Βοημοὺς ὄχι μόνον ἀπὸ τὴν ὑποδούλωσιν τῆς συνειδήσεως καὶ τοῦ πνεύματος, τὴν ὁποίαν ἤσκει ἡ Παπικὴ Ἐκκλησία, ἀλλὰ καὶ ἀπὸ τὰς κυριάρχους ἀξιώσεις τοῦ Πάπα. Ἀλλ᾽ ἡ Ρώμη, κοσμοκράτειρα καὶ πάλιν διὰ τῆς πνευματικῆς καὶ τῆς κοσμικῆς ἐξουσίας, κατέστειλε μετὰ μακρὰν καὶ αἱματηρὰν ἀντίστασιν τὴν ἐπανάστασιν τῶν Βοημῶν, καὶ ἔπνιξεν εἰς τὸ αἷμα καὶ τὸ πῦρ πᾶσαν ἐλευθερίαν σκέψεως, τὸν δὲ ἡγέτην τῆς ἀναμορφωτικῆς κινήσεως Οὔσσιον ἔκαυσεν ἐπὶ τῆς πυρᾶς. Πολλοὶ τότε ἐκ τῶν ὀπαδῶν τοῦ Οὐσσίου κατέφυγον εἰς ξένας χώρας ἵνα διατηρήσωσι τὴν ἐλευθερίαν τῆς συνειδήσεώς των· ἀλλὰ μία μερὶς αὐτῶν ἐσυνθηκολόγησε μετὰ τῆς Παπικῆς Ἐκκλησίας, στέρξασα νὰ ἀναγνωρίσῃ τὴν ἐξουσίαν τοῦ Πάπα ὑπό τινας ἐπιφυλάξεις, κυρίως δὲ ὑπὸ τὸν ὅρον νὰ ἐπιτραπῇ εἰς τοὺς λαϊκοὺς ἡ μετάληψις ἀμφοτέρων τῶν εἰδῶν (οἴνου καὶ ἄρτου) τῆς θείας Εὐχαριστίας, παρὰ τὸν θεσμὸν ὅστις παρεῖχε τὸν οἶνον εἰς μόνον τὸν κλῆρον, εἰς δὲ τοὺς λαϊκοὺς τοῦτον μόνον κατὰ τὴν ὥραν τοῦ θανάτου. Οἱ ὅροι οὗτοι ἐγένοντο δεκτοί, ἡ δὲ μερὶς τῶν κοινωνούντων ἀμφοτέρων τῶν εἰδῶν ***(Οὐτρακιστῶν)*** συνεχωνεύθη μετὰ τῆς καθεστηκυίας Ἐκκλησίας, ἀποτελέσασα βραδύτερον τὴν Ἐθνικὴν Ἐκκλησίαν τῆς Βοημίας. Ἡ ἑτέρα ὅμως μερίς, ἡ τῶν Ταβοριτῶν, ἀδιάλλακτος, κατέφυγεν εἰς τὰ ὅπλα καὶ ὑπέστη πανωλεθρίαν. Ἐκτὸς τῶν δύο ἐκείνων μερίδων ὑπῆρχον πολλοὶ εὐσεβεῖς Βοημοί, οἵτινες ἠρκοῦντο εἰς τὸ νὰ συνέρχωναι ἐπὶ τὸ αὐτὸ κατ᾽ οἴκους πρὸς δέησιν καὶ μελέτην τῆς Ἁγίας Γραφῆς, συνδεόμενοι πρὸς ἀλλήλους διὰ τῆς Εὐαγγελικῆς πίστεως καὶ ἀποτελοῦντες εἶδός τι Χριστιανικῆς ἀδελφότητος, ἥτις ὑπῆρξεν ὁ πυρὴν τῆς μετέπειτα συσταθείσης κοινότητος τῶν Μοραβιανῶν Ἀδελφῶν. Εἰς τούτους κατὰ τὸ ἔτος 1456 ἐπέτρεψεν ὁ ἀντιβασιλεὺς τῆς Βοημίας νὰ ἐγκατασταθῶσιν ἐπὶ τῶν ἰδιαιτέρων του γαιῶν παρὰ τὸ χωρίον Χότα. Ἐκεῖ δὲ ὠργανώθησαν εἰς θρησκευτικὴν κοινότητα ὑπὸ τὸ ὄνομα «Ἕνωσις Ἀδελφῶν» (Unitas Fratrum). Ἡ εὐημερία, τῆς ὁποίας ἐκεῖ ἀπήλαυσαν, ἐπέσυρε κατ᾽ αὐτῶν διωγμὸν ἐκ μέρους τῶν ὑπεναντίων κατὰ τὸ ἔτος 1461· δὲν ἐμείωσεν ὅμως, ἀλλὰ μᾶλλον ηὔξησε τὸν ἀριθμὸν τῶν μελῶν. Κατὰ δὲ τὸ 1467 ἀπεφασίσθη, ὅπως ἐξασφαλισθῇ ἡ ἐκκλησιαστική των ὑπόστασις διὰ τῆς ἀποκτήσεως τῆς Ἐπισκοπικῆς διαδοχῆς, ἧς τὸ κῦρος θὰ ἀνεγνωρίζετο ὑπὸ τῆς Παπικῆς Ἐκκλησίας. Ἐπὶ τούτῳ ἀπεστάλησαν τρεῖς πρεσβύτεροι τῆς Ἑνώσεως

πρὸς τοὺς ἐν Αὐστρίᾳ ἐγκατεστημένους Βαλδενσίους Εὐαγγελικούς, ἵνα προχειρισθῶσιν εἰς ἐπισκόπους παρὰ τοῦ Ἐπισκόπου Στεφάνου, ἀνεγνωρισμένου ὡς κατόχου τῆς Ἐπισκοπικῆς διαδοχῆς. Ἅμα ἐγνώσθη τὸ διάβημα τοῦτο, τὸ ὁποῖον ἐξησφάλιζεν εἰς τοὺς Βοημοὺς Ἀδελφοὺς τὴν ἀναγνώρισιν ὡς νομίμου ἐκκλησιαστικῆς ὀργανώσεως, ἠγέρθη καὶ πάλιν διωγμός, ὅστις ὅμως συνετέλεσε μᾶλλον εἰς τὴν ἑδραίωσιν τῆς ἀρτισυστάτου Ἐκκλησίας καὶ εἰς αὔξησιν τῶν μελῶν της, οὕτως ὥστε περὶ τὰ τέλη τοῦ 15ου αἰῶνος ὁ ἀριθμὸς τῶν ἐνοριῶν των ἐν Μοραβίᾳ καὶ Βοημίᾳ ὑπερέβαινε τὰς διακοσίας. Ἡ δρᾶσις τούτων ἔλαβε νέαν ὤθησιν. Ἡ Ἁγία Γραφή, Παλαιὰ καὶ Νέα Διαθήκη, μετεφράσθη εἰς τὴν Βοημικὴν γλῶσσαν. Κατήχησις, ὑμνολόγιον πρὸς θείαν λατρείαν, Ὁμολογία πίστεως καὶ ἄλλα θρησκευτικὰ ἔργα ὑπῆρξαν τὸ πνευματικὸν προϊὸν τῆς εὐημερίας ταύτης. Κατὰ τὸν 16ον αἰῶνα ἀπεστάλησαν ἀντιπρόσωποι τῆς Ἑνώσεως πρὸς τὸν Λούθηρον, ὅπως συμβουλευθῶσιν αὐτὸν περὶ διαφόρων ζητημάτων ἐκκλησιαστικῆς διοικήσεως καὶ τάξεως. Ὁ μέγας Γερμανὸς μεταρρυθμιστὴς ἀποχωριζόμενος αὐτῶν τοῖς ηὐχήθη λέγων :

«Σεῖς γενῆτε ἀπόστολοι πρὸς τὴν Βοημίαν, ἐγὼ δὲ μετὰ τῶν ἀδελφῶν μου θὰ γίνωμεν ἀπόστολοι πρὸς τὴν Γερμανίαν». Οἱ Βοημοὶ ἀδελφοὶ ἦλθον εἰς ἐπαφὴν καὶ πρὸς τὴν Ἑλβετικὴν Ἀναμόρφωσιν, ἀποκλίναντες μάλιστα πρὸς τὴν αὐστηροτέραν θεολογίαν τοῦ Καλβίνου ἢ πρὸς τὸν Λουθηρανϊσμόν. Δόγματι καὶ ἔργῳ οἱ Βοημοὶ οὗτοι ἀπετέλουν Ἐκκλησίαν Εὐαγγελικὴν καθ᾿ ὅλην τὴν σημασίαν τῆς λέξεως, αἱ δὲ διακλαδώσεις αὐτῆς περιελάμβανον πολυαρίθμους ὀργανώσεις εἰς τὴν Βοημίαν, τὴν Μοραβίαν καὶ τὴν Πολωνίαν, ἑκάστη τῶν ὁποίων εἶχεν ἰδίους ἐπισκόπους, πρεσβυτέρους καὶ διακόνους καὶ συνεκρότει τοπικὰς συνόδους, ὑπὸ τὴν ἀνωτάτην διοίκησιν τῆς γενικῆς Συνόδου, ὑπὸ τὴν ὁποίαν ἐξησφαλίζετο ἡ διοικητικὴ ἑνότης τῆς ὅλης ἐκκλησίας. Κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ 17ου αἰῶνος, ὁπότε διὰ «βασιλικῶν ἐγγράφων» τοῦ αὐτοκράτορος Ματθαίου ἦτο ἐξησφαλισμένη ἡ ἀναγνώρισις τῆς Ἐκκλησίας τῶν Βοημῶν Ἀδελφῶν, ἡ δρᾶσις αὐτῆς ὑπῆρξε ποικίλη καὶ ἰσχυρά. Κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην ἐπερατώθη καὶ ἡ περιώνυμος μετάφρασις τῆς Βίβλου τοῦ Κράλιτς, ἐκ τῶν πρωτοτύπων κειμένων τῆς Παλαιᾶς καὶ τῆς Νέας Διαθήκης, εἰς τὴν Βοημικὴν γλῶσσαν, ἐπὶ τῆς ὁποίας κατεγίνετο ἐπιτροπὴ ἐκ 15 ἐπισκόπων. Ἀλλ᾿ ἡ ἀνθηρότης τῆς Εὐαγγελικῆς ταύτης ὀργανώσεως ἐν αὐτῷ τῷ κέντρῳ τοῦ προπυργίου τοῦ Ρωμαιοκαθολικισμοῦ, ἐπέσυρε κατ᾿ αὐτῆς τὴν προσοχὴν τοῦ φανατικωτάτου βασιλέως τῆς Ἱσπανίας Φερδινάνδου τοῦ Β΄, ὅστις ἐκδικούμενος διὰ τὴν πανωλεθρίαν τῆς Ἀρμάδας του ἐκ μέρους τοῦ Ἀγγλικοῦ στόλου, ἀπεφάσισε νὰ ἐκριζώσῃ τὸν Προτεσταντισμὸν ἐκ τῆς Βοημίας καὶ Μοραβίας διὰ τῆς «Ἀντιμεταρρυθμίσεως», ἥτις ἐνηργήθη οὐχὶ διὰ τῆς πειθοῦς, ἀλλὰ διὰ τῆς σπάθης. Τὸ σχέδιον τοῦ Φιλίππου ἐπέτυχεν· ὁ Προτεσταντισμὸς ἐξηλείφθη ἐκ τῆς Βοημίας καὶ τῆς Μοραβίας, καὶ 50,000 Εὐαγγελικῶν μετηνάστευσαν πρὸς χώρας ὅπου θὰ ἠδύναντο νὰ διατηρήσωσι τὴν ἐλευθερίαν τῆς συνειδήσεώς των. Μόνον ἐν Πολωνίᾳ παρέμειναν ἐκκλησίαι Μοραβιαναί, μετ᾿ ὀλίγας ὅμως δεκάδας ἐτῶν ἔπαυσαν καὶ αὗται νὰ ὑφίστανται ὡς ὀργανώσεις, συγχωνευθεῖσαι μετὰ τῆς Ἀναμεμορφωμένης Ἐκκλησίας τῆς Πολωνίας.

Καὶ οὕτως ἐξέλιπεν ἐπὶ 90 ἔτη ἡ Ἕνωσις τῶν Μοραβιανῶν Ἀδελφῶν.

Ἀλλ᾽ ὁ σπόρος, ὅστις παρέμεινε κεκρυμμένος ἐν τῇ γῇ, ἀνεφύη διὰ μέσου τῶν ἐνεργειῶν τοῦ Ἰωάννου Κομμενίου, τοῦ τελευταίου τῶν Μοραβιανῶν ἐπισκόπων. Οἱ ὀλίγοι ἀπομείναντες ἐν Μοραβίᾳ Εὐαγγελικοί, οἵτινες ἕως τότε συνηθροίζοντο κρυφίως πρὸς συμπροσευχὴν καὶ μελέτην τοῦ Λόγου τοῦ Θεοῦ, ἀνεθάρρησαν τότε. Παρ᾽ ὅλην δὲ τὴν κατασκοπείαν διετήρουν ἀλληλογραφίαν μὲ τοὺς ἔξω ὁμοθρήσκους αὐτῶν· καὶ κατὰ τὸ ἔτος 1722 ἀριθμός τις οἰκογενειῶν ἐγκατέλειψαν τὰς ἑστίας των καὶ ἐξῆλθον εἰς ἀναζήτησιν τόπου, ὅπου θὰ ἠδύναντο νὰ λατρεύωσι τὸν Θεὸν κατὰ τὰς ὑπαγορεύσεις τῆς συνειδήσεώς των.

Τοιοῦτον καταφύγιον εὗρον ἐν Γερμανίᾳ πλησίον νεαροῦ εὐπατρίδου εὐσεβοῦς, τοῦ κόμητος Τζίντζενδορφ, διαπνεομένου ὑπὸ τῆς πρὸς τὸν πλησίον ἀγάπης. Οὗτος τοῖς προσέφερε τόπον πρὸς ἐγκατάστασιν ἐπὶ τῶν ἰδιαιτέρων του γαιῶν πλησίον τῆς πόλεως Τζίτταου τῆς Σαξωνίας, καὶ περιέθαλψε τὰς ἀνάγκας αὐτῶν κατὰ δύναμιν. Ὅτε δὲ ἐντὸς τοῦ αὐτοῦ ἔτους κατέφυγον πρὸς αὐτὸν καὶ ἄλλοι 700 πρόσφυγες Εὐαγγελικοί, τοὺς ἐδέχθη καὶ αὐτοὺς προθύμως, καὶ ὀνειροπολήσας τότε τὴν πραγματοποίησιν μιᾶς προτύπου Ἀποστολικῆς κοινότητος Χριστιανῶν, κατῆλθε μετὰ τῆς οἰκογενείας του καὶ τοῦ ἐφημερίου του καὶ ἐγκατεστάθη ἐν τῷ μέσῳ αὐτῶν, ἀπεκδυθεὶς ἐπισήμως πάντων τῶν προνομίων καὶ ἀπολαβῶν τῆς κοινωνικῆς του θέσεως, ἵνα ἐπιδοθῇ ἀκωλύτως εἰς τὴν ἐφαρμογὴν προγράμματος ἀγαθοεργίας καὶ Εὐαγγελιστικῆς δράσεως. Διὰ νὰ κανονίσῃ δὲ δεόντως τὴν θέσιν τῆς νέας ὀργανώσεως, συνεσκέφθη μετὰ τῶν ἐκκλησιαστικῶν ἀρχῶν τῆς Λουθηρανικῆς Ἐκκλησίας, καὶ συνέστησε Χριστιανικὴν ὀργάνωσιν, ἥτις νὰ ἦναι ***μικρὰ ἐκκλησία ἐντὸς τῆς Ἐκκλησίας*** (ecclesiola in ecclesia) καὶ νὰ κάμνῃ εὐαγγελιστικὸν ἔργον ἐντὸς τοῦ περιβόλου τοῦ Προτεσταντισμοῦ, εἶδος ἐσωτερικῆς ἱεραποστολῆς πρὸς ἀναζωογόνησιν τῆς θρησκευτικῆς ζωῆς, χωρὶς νὰ προσελκύῃ πρὸς ἑαυτὴν προσηλύτους ἐξ ἄλλων ἐκκλησιῶν, ἀλλὰ νὰ ἐργάζηται ἀποκλειστικῶς πρὸς στήριξιν τῆς πίστεως καὶ πρὸς ἀγαθοεργίαν.

Ἡ ὡς ἄνω συσταθεῖσα Χριστιανικὴ κοινότης, αὐξηθεῖσα ταχέως, ἠναγκάσθη νὰ ἐπεκτείνῃ τὰ ὅριά της καὶ ἵδρυσε πόλιν, ἣν ὠνόμασε Χέρρενχουντ (Herrnhut), ἔνθα τὸ ἔργον τῶν Μοραβιανῶν Ἀδελφῶν διεμορφώθη τελειότερον καὶ ἐγένετο τὸ κέντρον τῆς γενικωτέρας αὐτῶν ἱεραποστολικῆς δράσεως.

Αἱ ἐνέργειαι τῆς ἀδελφότητος ἐπολλαπλασιάσθησαν. Τὸ ἐσωτερικὸν εὐαγγελιστικὸν ἔργον, ἐνεργούμενον ἐν Μοραβίᾳ, Βοημίᾳ καὶ Πολωνίᾳ, ἀπέβλεπεν εἰς τὴν ἀναζωπύρησιν τῆς πνευματικῆς ζωῆς τῶν Χριστιανῶν, καὶ τὴν μετάνοιαν καὶ ἐπιστροφὴν τῶν ἀγνοούντων τὸν Χριστόν. Σήμερον δὲν περιορίζεται εἰς τὰς τρεῖς ταύτας χώρας, ἀλλὰ διεξάγεται καὶ ἐν Δανιμαρκίᾳ, Νορβηγίᾳ, Σουηδίᾳ, Ἑλβετίᾳ καὶ εἰς μέρη τινὰ τῆς Γερμανίας. Ἡ ἐκπαίδευσις τῶν ἐργατῶν τοῦ ἔργου τούτου, ὡς καὶ ἡ προπόνησις τῶν ἱεραποστόλων, γίνεται εἰς εἰδικὰς θεολογικὰς σχολάς. Οἱ Μοραβιανοὶ Ἀδελφοὶ παραιτοῦνται πάσης ἐπιδιώξεως πλούτου καὶ τιμῶν κοσμικῶν καὶ δίδουν ὅρκον ἀφοσιώσεως εἰς τὸ ἔργον τῶν ψυχῶν καὶ τὴν ἀγαθοεργίαν.

Τὸ κύριον ὅμως ἔργον τῶν Μοραβιανῶν Ἀδελφῶν— ἐκεῖνο, τὸ ὁποῖον μετὰ

πρωτοφανοῦς ζήλου καὶ ἀφοσιώσεως, μέχρι θυσίας τῆς ζωῆς, ἀπὸ 200 ἤδη ἐτῶν ἐπιδιώκουν—εἶναι τὸ ***ἱεραποστολικόν***, καὶ τοῦτο πρὸς τὰς μᾶλλον ἀποκέντρους, δυσπροσίτους καὶ φυσικῶς ἀποκρουστικὰς χώρας, καὶ τὰς ἀμαθεστέρας καὶ δεισιδαιμονεστέρας φυλάς. Μὲ δύο λέξεις δύναται νὰ χαρακτηρισθῇ ἡ Μοραβιανὴ Ἐκκλησία ὡς ἡ κατ' ἐξοχὴν ***ἱεραποστολικὴ ἐκκλησία***.

Ἡ πρώτη ἀποστολὴ ἐκ τριῶν Μοραβιανῶν Ἀδελφῶν ἀπεστάλη τῷ 1732 πρὸς τοὺς μαύρους ἰθαγενεῖς τοῦ Ἁγίου Θωμᾶ, νήσου τῶν Δυτικῶν Ἰνδιῶν. Οἱ τρεῖς ἐκεῖνοι ἱεραπόστολοι δὲν ἐπέζησαν νὰ ἴδουν τοὺς καρποὺς τῶν κόπων των, ἀλλ' ὅτε μετὰ 50 ἔτη μετετέθη ἡ ἱεραποστολὴ αὕτη εἰς χώρας ἐχούσας μεγαλειτέραν πνευματικὴν ἀνάγκην, ἀφῆκεν ὄπισθέν της 41 ἐκκλησίας, μὲ 209 ἱεροκήρυκας καὶ ὁλομέλειαν 40,000 ἰθαγενῶν Χριστιανῶν.

Ἰδιάζουσαν φροντίδα ἀνέκαθεν ἐπέδειξαν οἱ Μοραβιανοὶ διὰ τὴν πνευματικὴν καὶ σωματικὴν ***περίθαλψιν τῶν λεπρῶν***. Ἡ πρώτη πρὸς τοὺς λεπροὺς ἀποστολὴ ἐγένετο κατὰ τὸ 1822 εἰς τὴν Νότιον Ἀφρικήν, ἐξηκολούθησε δὲ ἡ δρᾶσις αὐτῆς μέχρι τοῦ 1867, ὁπότε ἀνελήφθη ἡ φροντὶς αὕτη ὑπὸ τῶν Ἀγγλικῶν ἐκεῖ ἀρχῶν. Τὸ αὐτὸ δὲ ἔτος οἱ Μοραβιανοὶ μετέφερον τὰς ἐνεργείας των εἰς ἄλλον τόπον ἀπομονώσεως τῶν λεπρῶν.

Οἱ Μοραβιανοὶ ἀνέκαθεν ἱδρύουν τὰς ἱεραποστολὰς εἰς τοὺς μᾶλλον ἐγκαταλελειμμένους ὑπὸ τῶν ἀνθρώπων καὶ τοὺς μᾶλλον ἠδικημένους ὑπὸ τῆς φύσεως τόπους—τὰς χώρας τῶν αἰωνίων πάγων καὶ τῆς ἑξαμήνου νυκτὸς — τὴν Γροιλανδίαν, τὸ Λαβραδὸρ καὶ ἄλλα σημεῖα τῆς Ἀρκτικῆς ζώνης, ὅπου ὑπάρχουν ἀνθρώπινοι συνοικισμοί. Ἐπίσης καὶ εἰς τὰς διακεκαυμένας ἐκτάσεις τοῦ Ἰσημερινοῦ — τὴν Γουϊάναν καὶ τὴν Γουϊνέαν καὶ τὸ μέχρις ἐσχάτων ἀπρόσιτον εἰς Εὐρωπαίους Θιβέτ. Εἰς τὰς μᾶλλον ἐπιδεδομένας εἰς τὴν δεισιδαιμονίαν χώρας τῆς Ἄπω Ἀνατολῆς, τὰς νήσους τῶν Ἀνατολικῶν Ἰνδιῶν καὶ τοὺς ἀμαθεστάτους Καλμούκους καὶ τοὺς ἐρυθροδέρμους τῆς Βορείου Ἀμερικῆς.

Ἡ ὁλοσχερὴς αὕτη ἀφοσίωσις πρὸς τὴν ἱεραποστολικὴν δρᾶσιν συνετέλεσε κατὰ πολὺ εἰς τὴν ἐλαχίστην ἀριθμητικὴν αὔξησιν τῶν μελῶν τῆς ὀργανώσεως τῶν Μοραβιανῶν Ἀδελφῶν. Ἐξ ἄλλου ὅμως ἀπέδειξε τρανώτατα τὴν δύναμιν τῆς Χριστιανικῆς πίστεως, ἐμφανιζομένην εἰς ὀλίγα καὶ ἀσθενῆ ὄργανα τοῦ θελήματος τοῦ Θεοῦ. Μοναδικὴ ἀφοσίωσις, μοναδικὸν θάρρος καὶ πίστις ἐνέπνευσε τοὺς ἐργάτας ἐκείνους τοῦ Χριστοῦ, ἀπομεμονωμένους εἰς τὰ πέρατα τῆς οἰκουμένης, μεταξὺ φυλῶν, μετὰ τῶν ὁποίων οὐδὲν εἶχον τὸ κοινόν, εἰμὴ ὅτι ἦσαν ἄνθρωποι καὶ ὡς τοιοῦτοι ἀντικείμενα Χριστιανικῆς ἀγάπης. Ὁποῖον ἔμπρακτον δίδαγμα ἀδελφοσύνης, ἡ μικρὰ Χριστιανικὴ ὀργάνωσις τῆς Χέρρενχοντ—τὸ φυτώριον τοῦτο τῆς ἀλληλεγγύης, ὁ βωμὸς τῆς αὐτοθυσίας! Οἱ παραστάντες κατὰ τὴν 200ετηρίδα τῆς Χέρρενχουτ ἀντιπρόσωποι ἐξ ὅλης τῆς Εὐαγγελικῆς Χριστιανωσύνης, ἀπεκόμισαν νέας καὶ βαθείας ἐντυπώσεις τοῦ τί δύναται νὰ κατορθώσῃ ἡ Χριστιανικὴ πίστις, ὅταν δὲν ἦναι θεωρητικὴ ἀλλ' ἔμπρακτος, ὑπερνικῶσα πάντα τὰ ἐμπόδια καὶ θεωροῦσα τὰς ὑπερτάτας θυσίας προνόμιον καὶ χαράν.